

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1950 SONRASI TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA DIŞ GÖÇLER

Abdurrahman ERDEM

2501140095

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Özlem SERTKAYA DOĞAN

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Abdurrahman ERDEM Numarası : 2501140095
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Coğrafya Danışmanı : Prof. Dr. Özlem SERKAYA DOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 19.05.2019 Saati : 12:00
Tez Başlığı : *1980 Sonrası Türkiye'den Arnavutya'ya İşçi Göçü*

TEZ SAVUNMA SINAVI İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Özlem SERKAYA DOĞAN		Kabul
2- Prof. Dr. Sdheyfa BALCI AKOVA		Kabul
3- Doç. Dr. Mehmet ÜNLÜ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Muzaffer BAKIRCI		
2- Doç. Dr. Ali BALCI		

Version: 1.0.0.2 01000000-002.14.00

ÖZET

1950 SONRASI TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA DIŞ GÖÇLER

Abdurrahman ERDEM

Genel anlamıyla bir yerden başka bir yere hareket olarak tanımlanan göç kavramı 21.yüzyıl için çok daha önem arz eder bir hal almıştır. Sebep ve sonuçlarının girift bir hal aldığı göç kavramı günümüz dünyasında farklı kavramlara bahis konusu olmuştur. *İnsan, toplum, mekân ve zamana* göre farklı sonuçlar ve sebeplere haiz göç olgusu durmaksızın devam etmekte olan bir süreçtir. Bireyin bir yerden farklı bir yere göç etmesi olağan bir durum olarak karşılanırken, küreselleşmenin bu denli yaygın olduğu, ulaşım ağlarının her tarafı sarmış olduğu küresel bir dünyada göç noktasında kısıtlamalara maruz kalınmıştır. Mobilize hale gelse de insan, ülkeler tarafından uygulanan ambargolar, vize sınırlamaları, idari sınır kontrollerindeki yoğun denetimler neticesinde arzu edilen ölçüde hareket alanına sahip olamamıştır.

Dünya Küresel bir hal alsa da, gelişmiş ülkelerin istekleri doğrultusunda açılıp kapanan sınırlardan ötürü göç mekânsal olarak kısıtlı bir hal almıştır. İhtiyaç doğrultusunda gelişmiş ülkeler tarafından talep edilen göçmen gruplar meydana gelmiştir. Ülkemizde yaşanan nüfus hareketliliklerini coğrafi bir bakış açısıyla incelemek ve değerlendirmek adına *1950 sonrası Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçü* tez çalışması olarak sunulmuştur. Dört farklı bölüm olarak sunulan Tezde, göçe dair teorik söylemlerinin yanı sıra emek göçü, kapitalizm, küreselleşme ve göç ilişkisine değinilmiştir. Bunlara ek olarak Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve göçmen anlayışına değinilerek Avrupa kurucu üyesi olan Almanya'ya göç konusu temellendirilmiştir. Almanya'da ikamet etmekte olan Türk'lerin kuşaklar arası geçişleri, uyum süreçleri, toplumsal olarak yaşanan kültürel çatışmaları ve Alman ekonomisine katkıları genel olarak ifade edilmiştir. Bu konuda ilgili makale, kitap, dergi, tez çalışmaları ve online yayınlar yerli ve yabancı boyutta taranmıştır. Literatür taramasının ardından ilgili bölümler genelden özele tez çalışmasında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Küreselleşme, Göç Politikaları, Entegrasyon, Kapitalizm, Göç Kuramları, Emek Göçü, Diaspora, Yabancı Düşmanlığı

ABSTRACT

EMIGRATIONS MADE FROM TURKEY TO GERMANY AFTER 1950

Abdurrahman ERDEM

In the first sense, the concept of migration, which is defined as a movement from one place to another, has become much more important for the 21st century. The concept of immigration, whose causes and consequences are complicated, has been the subject of different concepts in today's world. The phenomenon of migration with different results and reasons according to human, society, place and time is an ongoing process. While migration of the individual from one place to another is met as a normal situation, it has been subject to restrictions in the point of migration in a global world where globalization is so widespread and transport networks are surrounded by all sides. Although it has become mobilized, it has not been able to have the desired level of movement as a result of the intense controls in the border restrictions and administrative border controls implemented by the countries.

Even though the world has become a global state, it has become spatially restricted due to the borders that have been opened and closed according to the demands of developed countries. migrant groups have been appeared in accordance with the demanded by developed countries. The study presented as a thesis from geographical point of view to assess and examine the mobility of the population in our country and on behalf of Labor Migration from Turkey to Germany after 1950. The thesis which is presented in four different chapters, deals with labor discourse, capitalism, globalization and migration. In addition to this, the migration policy of Germany and the concept of immigration are considered and the subject of immigration to Germany, which is a founding member of Europe, is based. The intergenerational transitions of Turks living in Germany, their adaptation processes, the cultural conflicts that are experienced socially and their contribution to the German economy are generally expressed. Related articles, books, journals, dissertations and online publications were scanned in domestic and foreign dimensions. After the literature review, the related sections were discussed from general to specific perspective throughout the thesis.

Key words: Migration, Migration, Globalization, Migration Policies, Integration, Capitalism, Migration Theories, Labor Migration, Diaspora, Xenophobia

ÖNSÖZ

Hali hazırda durmaksızın devam eden Göç olgusu, üzerinde çalışılması gereken muhtelif ilim sahaları tarafından incelenmesi gereken bir sahadır. Bu sebeple ülkelerin göç konusuna olan ilgi ve yaklaşımları artmış onun hakkında resmi kuruluşlar kurmuşlardır. İnsan, zaman ve mekân üçgeninde yer almakta olan bir kavramdır.

Göç hakkında denetim mekanizmalarının kurulmasını hedefleyen ülkeler hiç şüphesiz sadece kendi toplumlarını değil dünya toplumlarına da hizmet etmiş olacaklardır. Ancak unutulmamalıdır ki, mülkün temeli adalet göç denetimin mekanizmasının da temelini oluşturmaktadır. Göçe dair ülkeler tarafından yapılabilecek küresel çapta planlamalar küresel huzur, barış ve refah toplumuna atılacak önemli adımlardan biridir.

Bu gerekçelerden dolayı, çalışmam süresince şahsıma olan samimi desteklerinden dolayı kıymetli hocam Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN'a sonsuz hürmet, minnetlerimi sunar, teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda tez süresince maddi ve manevi desteğini hissettiğim sevgili eşime ve oğluma en kalbi şükranlarımı sunarım.

Abdurrahman ERDEM

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK PERSPEKTİFTEN GÖÇ KAVRAMINA BAKIŞ	9
1.1.Kuramsal Perspektiften Göç Kavramı	12
1.1.1.Ravenstein’ in Göç Kanunları.....	12
1.1.2.İtme-Çekme Kanunu	14
1.1.3.Kesişen Fırsatlar Kuramı	15
1.1.4.Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı.....	16
1.1.5.Göç Sistemleri Kuramı	18
1.1.6.İkiye Bölünmüşlük Emek Piyasası Kuramı.....	19
1.1.7.İlişkiler Ağı Teorisi	21
1.1.8.İşçi Göçmenlerin Yeni Göç Kuramı	22
1.2. Geçmişten Günümüze Göç	23
1.3. Küreselleşme ve Göç Olgusu	26

İKİNCİ BÖLÜM

EMEK GÖÇÜ.....	32
2.1.Toplumsal Denge ve Emek Gücü	32
2.2.Moslow Hiyerarşisi ve Göç Olgusu	35
2.3. Kapitalizm ve Emek Gücü.....	36
2.4.WAT (Work And Travel / Çalışma ve Seyahet) Programı ve Emek Göçü	37
2.5.Sanayileşme, Teknoloji ve Emek Gücü	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI AVRUPA'YA İŞÇİ GÖÇÜ VE GÖÇ YÖNETİM POLİTİKALARI	43
3.1.İkinci Dünya Savaşı Sonrası Avrupa Göç Politikaları (1950-1973).....	46
3.2. 1973 Krizi Sonrası Avrupa Göç Politikaları (1973-1980).....	47
3.3.Göç Politikalarına Dair Unsurlar	52
3.3.1. Vize Politikası.....	52
3.3.2. Sınır İdaresi.....	53
3.3.3. Yasal Göç Politikası	53
3.3.4.Yasal Olmayan (Düzensiz) Göç Politikası	54
3.4.Avrupa Güvenlik Merkezli Göç Politikaları	56
3.5.Avrupa Göç Politikalarında Anlaşmalar	61
3.5.1.Cenevre Sözleşmesi.....	61
3.5.2.Geri Kabul Anlaşması	64
3.5.3.Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması	66
3.5.4.Schengen Anlaşması	68
3.5.5.Maastricht Anlaşması.....	71
3.5.6.Amsterdam Anlaşması	72
3.5.7.Lizbon Anlaşması	74
3.6.Avrupa Göç Politikaları ve Türkiye İlişkisi.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞÇİ GÖÇÜ	81
4.1. Türkiye Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti Arasında İşgücü Anlaşması.....	81
4.2. Diaspora (Kopuntu) Olarak Türkler	91
4.3.Kuşaktan Kuşağa Almanya'da Türkler	93
4.3.1. Birinci Kuşak Türkler.....	94
4.3.2. İkinci Kuşak Türkler	102
4.3.3. Üçüncü Kuşak Türkler	106
4.4.Almanya Uyum Politikası (Entegrasyon).....	108
4.4.1.Uyum Politikasında Üç Farklı Aşama	115
4.4.1.1. Hukuki ve Siyasi Boyut:	116
4.4.1.2.Sosyal Ekonomik Boyut:.....	118
4.4.1.3. Kültürel ve Dini boyut:	119
4.4.2.Almanya'da Türk-Göçmen Örgütleri ve Entegrasyon ilişkisi.....	119
4.5.Eğitim Sorunu.....	122
4.6.Almanya'da Yabancı Düşmanlığı	124
4.7.Tarihsel ve Medyatik Örneklerle Yabancı Düşmanlığı.....	126
4.7.1.Möln Faciası	126
4.7.2. Solingen Katliamı.....	127
4.7.3.Almanya'da başörtülü kıza saldırı	128
4.7.4.İki Suriyeli kıza saldırı	128
4.7.5.Göçmenlerin üzerine sürülen araç.....	128
4.7.6.Almanya'da ırkçı bir saldırı.....	128
4.7.7.Almanya'da camiye ırkçı ifadeler.....	129
4.7.8.Almanya'da Türk kökenli öğrencilere ırkçı ifadeler.....	130

4.8.Almanya İçin Alternatif Parti (Alternative für Deutschland / AfD) ve Yabancı Düşmanlığı.....	130
4.9.Türklerin Alman Ekonomisine Katkıları	135
SONUÇ VE ÖNERİLER	138
KAYNAKÇA.....	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Moslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi.....	35
Tablo 2. Türkiye'nin Avrupa Ülkeleri İle İmzalamış Olduğu İkili İşgücü Anlaşmaları (1960)	44
Tablo 3. Türklerin Batı Avrupa'ya İşçi Göçü Sayısını Göstermektedir	49
Tablo 4. Türkiye İle İlgili Ülkeler Arasında İmzalanan İkili İşgücü Anlaşmaları	80
Tablo 5. Türkler'in Yıllara Göre Tarım ve Sanayi Sektörlerine Dağılımları	83
Tablo 6. Kültürel Faktörleri Yansıtmaktadır.	96
Tablo 7. Almanya'da İkamet Etmekte Olan Türk'lerin Bölgesel Dağılımları.....	104
Tablo 8. Çocuklarınızın Almanya'da Yaşıyor Olması Sizi Hangi Sebeplerle Endişelendiriyor?	106
Tablo 9. Almanya Nüfusu Ve Yabancı Göçmen Nüfus Bilgileri	111
Tablo 10. Almanya'daki Okul Tipleri	122
Tablo 11. Almanya'daki Türk Öğrencilerin Okul Tiplerine Göre Dağılımları (2009-2010)	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Batı Avrupa'ya Giden Türk İşçi Sayısı.....	50
Şekil 2. Almanya'dan gelen işçilerin ülkeye döviz gelirlerini ifade eden bir gazete manşeti.....	84
Şekil 3. Federal Almanya Başkenti Bonn'da 30 Ekim 1961'de her iki ülkenin Çalışma Bakanları Cahit Talas ve HansKatzner 13 maddelik Türk – Alman İş Gücü Antlaşmasını imzalıyor	85
Şekil 4. İstanbul işçi bürosu önünde Almanya'ya başvuru yapmak için sıra bekleyen Türkler	85
Şekil 5. İşçilerin sağlık kontrolünden olumlu bir sonuç almaları durumunda ise keçeli kalemler ile göğüsleri üzerine numaralar yazılarak çürüklerden ayrılması sağlanıyordu	87
Şekil 6. Detaylı bir şekilde sağlık kontrolünden geçen Türk işçileri	87
Şekil 7. İstanbul Tophane'deki Alman irtibat bürosunda Türk işçilerinin sağlık taraması.....	88
Şekil 8. Almanya'ya giden ilk kafilenin amacını ortaya koyan bir gazete manşeti.....	89
Şekil 9. Küçük İstanbul olarak ta bilinen Berlin eyaletine bağlı Kreuzberg Merkezi	100
Şekil 10. Almanya'da yaşayan Türk'lerin bölgesel dağılımları	101
Şekil 11. Almanya'daki Türk İşçilerinin Bölgesel Dağılımları.....	105
Şekil 12. Almanya'daki Yabancı Göçmen Nüfusunu Göstermektedir.....	111
Şekil 13. Almanya'daki Türklerin siyasi hak arayışları.....	117
Şekil 14. Almanya'da ikamet etmekte olan Türk öğrencilerin okul tiplerine göre dağılımları.....	123
Şekil 15. Möll faciasıyla hayatını kaybeden (Bahide Arslan, Yeliz Arslan ve Ayşe Yılmaz	127
Şekil 16. Solingen katliamında kundaklanan ev ve bu duruma karşı Türk halkının ittifakı	127
Şekil 17. Herringen beldesinde gerçekleştirilmiş olan cami saldırısı	129
Şekil 18. AfD partisinin İslam aleyhine bir afişi İslam mı ? Mutfağımıza uymuyor, Geç.....	131
Şekil 19. İslamı durdur AfD'ı seç.....	132
Şekil 20. Müslümanların kurban ibadetini eleştiren AfD'a ait bir afiş	133
Şekil 21. Çeşitlilik mi? Biz de var zaten.....	134
Şekil 22. Türkler milli takımda olmak zorunda mı?	134

KISALTMALAR LİSTESİ

TCBB	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
ORSAM	: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
IOM	: International Organization for Migration / Uluslararası Göç Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
yy.	:Yüzyıl
C.	:Cilt
s.	:Sayfa
S.	:Sayı

GİRİŞ

Küresel bir kavram haline gelen göç olgusu çok yönlü girift bir yapıya sahip, farklı maskeler taksada özünde belirli sebeplere ve sonuçlara haiz bir yapıdadır. Göç, kökleri insanın şu dünya zemininde var oluşuna dayandırılabilir kadar derin, dalları günümüze uzanabilecek kadar geniş ve devasa bir ağaç gibidir. Göç en temel bir tanımlama ile bireyin bir yerden bir yere ekonomik, siyasi, toplumsal gerekçelerden ötürü gitmesidir. Sermaye ve mal akışının aksine burada temel unsur bizzat insanın kendisidir. Gerekçeleri açısından farklılık gösterdiği gibi sonuçları açısından da farklılık sergileyen göç kavramı, bu farklılıklarından ötürü disiplinler arası çalışmaların konusu haline gelebilmiştir. Kırsal alandan kente olan göçler artık küreselleşme ile birlikte uluslar arası boyutlara taşınarak küresel bir olgu haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal planlamaların temel kriterlerinden birisi haline gelen ve dinamik bir hal kazanan göç kavramı ve onunla doğrudan ilişkili nüfus kavramı günümüzde temel düzeyde dahi olan birçok planlamanın temelini oluşturmaktadır. Eğitim, sağlık, istihdam ve iktisadi alanlarda planlamalarda başvuru en temel veri kaynaklarından birisi nüfus bilgileri olmuştur (Sertkaya Doğan, s.838, 2018). Nüfus bilgileri sağlıklı planlamaların yapılmasında zaruri kaynaklar arasına girebilmiştir.

Bununla birlikte insanın bir yerden bir yere göç etmesi olağan bir süreç olarak karşılanırken, günümüz dünyasında göçmen ülkeler açısından kontrol altına alınması gereken bir hal almıştır. Bu amaçla arttırılan politik yaptırımlar, sınır kontrolleri, vize şartları bilhassa gelişmiş ülkelerin göçmenlere karşı istemsizliğini net bir surette ortaya koymaktadır. Ülkeler menfaatleri doğrultusunda kontrollü bir şekilde göçün gerçekleşmesini hedeflemiştir. Küreselleşmenin bu kadar yaygın bir hal aldığı dönemde göçe getirilen maniler tezatlığı yansıtmaktadır(Toksöz, s.1, 2007).

Ticari faaliyetlerin, mal ve sermaye akışının hız kazandığı bir süreçte göçmene getirilen sınırlamalar çelişkili bir süreci yansıtmaktadır. Yüksek duvarlar ve askeri korumalar ve teçhizat ile birlikte sıkı denetlenen sınırlar bir anlamda düzensiz göçü kısıtlamaya yöneliktir. Artan terör olayları elbette ülkelerin sınırlarını kontrol altına almalarını ve güvenli bir ortamın sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Ancak sınır kontrollerinde ülkeler, savaştan kaçan sığınmacılar için ne yazık ki adil ve esnek olamamaktadırlar.

Akdeniz açıklarında yasal yollarla Avrupa ülkelerine giremeyen ve bu yüzden yasal olmayan bir yolla Avrupa'ya girmeye çalışan birçok sığınmacının boğularak ölmesi buna örnektir. İMKANDER (İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği) tarafından yayımlanan *Mülteci Ölümleri* raporunda Avrupa ülkeleri tarafından mültecilere karşı uygulanan kapalı kapı politikası binlerce mültecinin yasal olmayan yollarla Avrupa'ya göçünü tetiklediği belirtilmiştir. Hatta bu nedenle 2015 yılında 5.509 kişi ve 2016 yılında ise 3.336 kişi denizlerde hayatını kaybetmiştir (İMKANDER, 2017). Sınırlarının küreselleşme ile daralmaya başladığı dünya, mülteciler için daha zor bir hal almıştır.

Göçün birçok çeşidinden sadece birisi olan mültecilik olgusudur. Son dönemlerde bilhassa kapitalizmin güç kazanmasıyla öne çıkan göç kavramı emek gücüne olan ihtiyacı arttırmıştır. Ancak artan işgücü ihtiyacının adil bir süreç içerisinde işlenmiş ve planlanmış olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Örneğin İkinci Dünya savaşının hemen ardından toparlanmaya çalışan Batı Avrupa iş gücüne ihtiyaç duymuştur. İşgücünü kendi ülke sınırları içerisinde karşılamayı arzu etse de bu isteğini gerçekleştirmede yeterli işçi potansiyeline sahip değildir. Savaştan yeni çıkmış olmasından ötürü genç nüfusu kaybetmiş ve yaşlı nüfus ağırlıklı bir kitleye sahip olmuştur. Avrupa harici işçi göçü talebinde ikinci ve asıl gerekçe ise ucuz işgücüdür. Çalışma konusu olan Almanya-Türkiye İşçi Göçü Anlaşması bu nitelikte bir göç türü olduğu söylenebilir.

Almanya tarafından Türkiye'den 1961 anlaşmasıyla talep edilen Türk işçiler ucuz işgücü olarak ağır sanayi işlerinde çalışmışlardır. Kapitalizmin asıl sermayesi olan ucuz işgücü ihtiyacı, sanayi devrimi ile birlikte daha çok daha fazla talep edilmiştir. Kentleşmede etkili olan fabrikalar kırdan kente göçe neden olarak köylerdeki emek gücünü dahi kendisine çekmeyi başaramıştır. Zira şehir sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel değerleriyle çevresini etkileyen belirli bir nüfusa ve potansiyele sahip bir yapıdır. Şehrin sahip olduğu cazibelere karşı koyamayan kırsal kesimde ikamet etmekte olan insanlar şehir hayatına geçişi tercih etmek durumunda kalmışlardır. (Balcı Akkova, s.29, 2004)

1950 Sonrası sanayileşmede meydana gelen artış ve sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ulaşım ağlarındaki gelişmeler, kırdan kente olan göçün artması, sanayileşmenin sektörel dağılımında çeşitliliklerin meydana gelmesi kentleşmeyi hızlandırmıştır. Ulaşımda ve iletişimde görülen gelişmelere paralel olarak göç ağıda gelişmektedir (Sertkaya Doğan, s.103, 2015). Bu sebeptendir ki, insanlar daha mobilize olarak uzak noktalara erişimleri çok daha kısa sürede başaramışlardır. Haliyle sınırların ötesine geçen insan sayısı oldukça yükselmiştir.

Bahsi geçen gerekçelerden ötürü şehirler artık artan nüfusuyla birlikte işgücünün ucuzlaşmasına neden olmuştur. Kolay erişilebilir insan gücü zamanla fazlalaşarak ucuza satın alınan bir güç haline gelmiştir.Bununla birlikte, Kırdan kente fabrikalarda çalışma gayesiyle gelen insanlar aldıkları maaşlarla geçim zorlukları yaşamışlardır. Gelir gider dengesine bakıldığında kentte yaşamın kırsala göre daha yüksek giderli olması, haliyle yüksek bir geliri gerektirmektedir.Kentte hızla artan sanayileşme ve kırsal kesimde yaşanan makineleşme neticesinde işsiz kalan insanlar doğal olarak yakın illere göç etmeye başlamışlardır. Herhangi bir vasıf gerektirmeyen işlerde çalışmak suretiyle geçimlerini temin etmenin telaşı içerisine girmişlerdir.

Sanayileşme sonrası bilişim çağına giren 21.yüzyıl kapitalizm ile birlikte emek gücünü oldukça değersizleştirmiştir. Sanayileşme ile birlikte vasıfsız elemana duyulan ihtiyaç fazla iken, bilim çağında uzman kişilere olan ihtiyaç artmıştır. Vasıfsız olan işçiler gelişen teknoloji ağı ile işlerini kaybeder olmuş ve emek gücünü çok ucuza satmak zorunda kalmıştır. Artık bilgiyi anlayabilir, üretebilir, işleyebilir ve ortaya koyduğu ürünü pazarlayabilir insan arayışı yükselmiştir. Kas gücünden ziyade bilişsel gücün önem kazandığı bir çağda asıl işçiler makineler olabilmıştır.

1961 işçi göçü anlaşmasıyla Almanya'ya giden Türk işçileri emek göçüne verilebilecek en iyi örneklerden birisidir. Tecrübe etmiş oldukları bu yolculuk günümüze değin uzanan bir süreçtir. Anlaşmanın imzalanmasının ardından İstanbul'da kurulan işçi alım bürolarına başvurular ülkenin çeşitli vilayetlerinden gerçekleşmiştir. Ekonomik kazanç gayesiyle yola çıkan Türk'ler kendilerinin ve hatta iki ülkenin de tahmin edemeyeceği uzun bir yolculuğa çıkmışlardır. Elde ettikleri dövizler ile Türkiye'nin de ekonomik gelişime katkıda bulunarak Türkiye'de ekonomik istikrara destek vermişlerdir. *Guesterbeiter* (misafir işçiler) olarak adlandırılan Türkler misafirlikten kalıcılığa geçiş yapmak durumunda kalmışlardır. 1971 Petrol Krizi'nin ardından küresel çapta azalan uluslar arası göç akımı toplumsal hareketlilikleri local bir düzleme indirgemıştır.

Türk göçmenlerin geride kalan Aileleriyle olan bağının kopmaması ve bir arada bulunmaları gerektiğinden dolayı Aile Birleşim politikaları uygulanmıştır. Türkiye'de kalan Ailelerine kavuşan Türkler Almanya'daki geçiciliklerine kalıcılık katarak dördüncü kuşağa ulaşmıştır. Kalıcılıklarının kesinleşmesine mani olmak isteyen Alman hükümeti geriye dönüşleri teşvik gayesiyle para teklifinde bulunmuştur ve bulunmaktadır. Kalıcılıklarının kuvvetlenmesinin ardından uyum süreci Türk göçmenlere yönelik olarak başlamıştır. Almanya'ya ilk göç eden birinci kuşak ve onların çocukları olan Almanya'da yetişmiş ikinci kuşak göçmenler uyum süreçlerinde bir takım zorluklar yaşamışlardır. Nasıl ki, aynı ülke

sınırlarında yaşayan insanların kırdan kente göçü neticesinde kültürel sorunlar yaşanmaktadır, kültürel açıdan neredeyse tamamen farklı bir ülkeye göç edilmesi de çok daha kültürel sorunları oluşturmaktadır. Gettolaşmak suretiyle yaşayan, evden işe işten eve gidip gelen birinci kuşak ve kısmen ikinci kuşak Türkler, aynı zamanda Alman dilini bilmemekten kaynaklı topluma uyum sağlamakta güçlükler yaşamışlardır. Baskın nüfusun karşısından kültürel unsurlarına olan bağılıklarının daha fazla artmasından dolayı birinci kuşak Türkler toplumsal hayatın dışında kalabilmişlerdir. İkinci kuşakla kırılmaya başlayan bu soyutlanmışlık günümüz dördüncü kuşağıyla yok denecek kadar azalmıştır. Alman diline hâkimiyetin artması, kültüre alışkanlık kazanılması, sosyal hayat içerisinde, kamusal alanlarda, iş sahalarında birebir insani ilişkilerin hız kazanması uyum sürecini arttıran sebeplerden birkaçıdır.

Bu çalışma’da ise göç kavramı emek ve işçi göçü çerçevesinde ele alınmıştır. Konuya en açık delillerden olan Almanya ve Türkiye arası gerçekleştirilen işçi göçü anlaşması ise bu konuda örnek olarak sunulmuştur. Değişen dünya algısı ile birlikte göç kavramı da kendisine yer bularak günümüz dünyasında iktisadi, mültecilik ve bilimsel gerekçelerle gerçekleşir olmuştur. Göçün çağlar boyu değişmeyen gerekçesi olan iktisadi sebep perspektifinden ele alınan göç kavramı küreselleşme ve kapitalizm gibi kavramlarla birlikte sunulmaya çalışılmıştır. Tek bir gözle göçü analiz etmek girift bir yapıya sahip olan göç olgusu için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle farklı bilimsel disiplinlerin çalışmalarından faydalanılmış ve bununla birlikte göçe iktisadi bakış eksenine bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

Her ne kadar bu bağılılık tamamen sadık bir çizgide olmasa da ekseriyetle bu eksen muhafaza edilmiştir. Zira göç sebepleri ve sonuçlarıyla toplumlar arası farklılık gösterebilen, uluslar arası bir vizyona taşınmıştır. Konuyu bir coğrafi bakış açısıyla ele alarak mekân ve insan ilişkisine yer verilmiştir. Bu bağlamda Almanya’da ikamet etmekte olan Türk işçilerin kuşaktan kuşağa yaşadıkları kültürel durumlara değinilmiştir. Çok farklı bir kültür içerisinde

azınlığı oluşturan Türk'lerin mekânsal ve toplumsal yabancılıkları mekân ve insan çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ne salt bir toplum yaşantısı ele alınarak genel kaideler verilmiş ne de göçmenin bireysel yaşamında derinleşerek detaylarda okuyucu boğulmuştur. Göçe dair genel bir perspektif elde etmek ve özellikle emek göçü ile göçü değerlendirmek isteyen bir araştırmacı için anlaşılabilir ve kapsamlı bilgiler sunmaktadır.

1961 Almanya-Türkiye İşçi Göçü Anlaşmasıyla örneklendirilen teorik yaklaşımlar realist ve pratik sahadaki bilgileri sunması açısından önemlidir. Göç kuramları ile anlatılmak istenen göç kavramındaki bakış açıları Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünde kendisini göstermektedir. Bu bakımdan sadece teorik ve birbirinden kopuk parçalar olarak değerlendirmemelidir. Bilakis teorik söylemler ve göç politikaları olabildiğince Türkiye işçi göçü üzerinden pratik yönleriyle ele alınmıştır. Bu bakımdan göçü oluşturan bölümlerden kısaca bahsetmek geneli değerlendirmek açısından önemli olacaktır.

Birinci bölüm;

Bu bölümde teorik bir çerçeve ile göçe dair yapılan tanımlamalar ve bakış açıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kuramsal söylemlerden istifade edilerek göçün zaman içerisinde kazanmış olduğu muhtelif görüşler belirtilmiştir. Daha çok göç kavramına karşıiktisadi bakış açısına sahip kuramların ele alınmasının sebebi ise çalışmanın ana konusunun Türk işçi (emek) göçü olmasıdır.

Göç hareketliliğinde etkili olan ailevi bağları ortaya koyabilmek açısından ele alınan İlişkiler Ağları Göç Teorisi ise göçün sadece iktisadi kaynaklı olmadığını göstermesi açısından kuramlar arasına alınmıştır. Bununla birlikte Göç Sistemleri Kuramı ise göçün tarihsel uzantıların ürünü olabileceğini yansıtmaya cihetiyle yine kuramlar arasına alınmıştır. Ravenstein'in göç kanunları ve itme-çekme kanunları gibi çok daha eskilere uzanan bu teoriler ise göçe temel bakış açıları katması açısından önemlidir ve bu sebeple bu teoriler

kuramsal bakış açılarında yer bulabilmişlerdir. Bununla birlikte göçün tarihsel evrimine değinilerek kısada olsa tarihi bir perspektif sunulmaya çalışmıştır. Günümüzde önem arz eden küreselleşme kavramı göç unsuru ile birleştirilerek göçe olan etkileri değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm;

Küreselleşme kavramının haricince kapitalizm kavramı ile göç daha sıklıkla anılmaya başlandığı bölümdür. Kapitalizmin temel felsefesi olan *Yüksek Gelir Düşük Emek Gücü* göz önünde bulundurularak göçün temel unsuru olan insanın zaman içerisinde emeğini ne denli ucuza satmak zorunda olduğu açık bir dille ifade edilmiştir. Almanya'ya gerçekleştirilen işçi göçünün amaç ve sonuçlarını daha detaylı ve kapsamlı anlamada yardımcı olabilecek bir bölümdür. Bu bölümde WAT (Work And Travel / Çalışma ve Seyahet Etme) programının bilinen yüzünün dışında emek göçünün de söz konusu olduğu örnek olarak sunulmuştur. Bu bölümde göçe getirilen bir diğer bakış açısı ise Moslow hiyerarşisi piramididir. Buna göre göçmen ve göç ilişkisi Moslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile birleştirilerek göç daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm;

Bu bölümde ise Avrupa kurucu üyelerinden olan Almanya merkezli işçi göçü üzerinden anlatılan emek göçü, tabii olarak Avrupa göç politikalarını ve Batı Avrupa'ya işçi göçünü gündeme getirmektedir. Zira işçi göçü Avrupa'nın İkinci Dünya savaşı sonrası kalkınma isteğinden kaynaklı gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Almanya'nın kurucusu ve üyesi olduğu Avrupa Birliği ve göç kavramı ister istemez inceleme sahasının içerisine dâhil olmuştur. Bu göç politikaları Türkiye ile olan ilişkisi göz ardı bağlamında ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm;

Bu bölüm teorikten pratik safhaya geçişi yansıtan bir bölüm niteliğindedir. Yaşanılan iktisadi, psikolojik, kültürel sorunlar kuşaklar halinde ele alınmaya çalışılırken, uyum politikaları da kendisini ister istemez göstermiştir. Uyum politikaları unsurlarından olan ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlar izah edilerek entegrasyon süreci biraz daha detaylı bir dilde anlatılmaya çalışılmıştır. Türklerin bilhassa birinci ve kısmen ikinci kuşağın uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar gerekçeleriyle bu bölümde belirtilmektedir. Uyum sürecinde Türk işçilerden kaynaklı olan gerekçeler ve çoğunluğu oluşturan Alman vatandaşlardan kaynaklanan gerekçeler arz edilmiştir. Özellikle AfD partisi tarafından ortaya konan göçmene karşı yabancı düşmanlığı, medyaya ve tarihe yansıyan örnekleri ile bildirilmektedir. Tüm bunlar ek olarak Türklerin günümüze ulaşan küresel çaplı dernek ve faaliyetleri yine bu bölümde yer almıştır. Türk'lerin Almanya ekonomisine katkılarının ise bu bölümün son kısmını oluşturmaktadır.

Göçün muhtelif disiplinler tarafından yorumlanabilir bir yapıya sahip olmasından ötürü birçok bilim sahasına ait makale, tez, dergi, kitap ve online sitelerin taranması suretiyle tez çalışması haline getirilmiştir. Teze dair çalışma sahasını daha kapsamlı tutmak suretiyle yerli kaynaklardan yetinilmemiş göçe dair yazılmış olan yabancı kaynaklardan da istifade edilmiştir. Tezde objektifliği yakalayabilmek adına literatür taraması olabildiğince esnek tutularak birçok görüşe yer verilmiştir. Tablolar halinde sunulan rakamsal verilere Almanya Federal İstatistik kurumundan, Türkiye resmi siteleri üzerinden erişimleri sağlanmıştır. Mümkün oldukça güncel veriler kullanılarak daha doğru sonuçlar hedeflenmiştir. Göçün uzun bir tarihe sahip olması onun hakkında kaleme alınan eserlerin sayısının da çokluğuna neden olmuştur. Yine çalışma konusu olan Türkiye'den Almanya'ya göç hareketi gerek Avrupa kökenli olması ve gerekse küresel bir boyuta ulaşması hakkında yapılan çalışmaların sayısını arttırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK PERSPEKTİFTEN GÖÇ KAVRAMINA BAKIŞ

Göçe dair yapılan tanımlamalar her ne kadar çeşitlilik arz etse de akla gelen en birinci anlamıyla herhangi bir gerekçeden dolayı belirli bir mesafenin altına düşmemek kaydıyla yer değiştirme hareketliliği olarak tanımlanabilir. Göç denilen bu olgunun insanlık tarihi kadar eski olduğu aşikârdır. Ekonomiden sosyolojiye, psikolojiden tarihe, coğrafyan siyasete kadar birçok bilim sahasını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

Göç kavramının teorik tanımlamasının yanı sıra pratik yaşamdaki yansıması onu farklı bilimsel disiplinlere konu etmiştir. Yer değiştirmeler ile birlikte meydana gelen karşılıklı kültürel (maddi ve manevi) etkileşimler sonucu birey ve grupların değişmesine göç denir (Çakır, s. 131, 2010). Bununla birlikte göç, bireylerin ve grupların demografik, coğrafik, ekonomik ve sosyo-politik nedenlerle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen, eylemin bitiminden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür. Ancak tanımlamalar bunlarla da sınırlı kalmamaktadır. Sahip olduğu girift yapısıyla evrensel bir boyut kazanan göç kavramı ister istemez birçok bilim sahasına konu olmuş ve bu sayede yeni tanımlamalar kazanmıştır. Farklı disiplinlere tarafından her yapılan yeni tanımlama göçe farklı bakış açıları sunmuştur.

Uluslararası Göç Örgütü'nün yapmış olduğu bir tanımlaya göre ise göç, bir bireyin yahut bir grup insanın gerekçesine ve süresine dikkat edilmeksizin bağlı bulunduğu devlet sınırları içerisinde veya devlet sınırları dışına çıkmak suretiyle gerçekleştirmiş olduğu nüfus hareketliliğidir (IOM, s. 22, 2009).

TDK (Türk Dil Kurumu) tarafından yapılan bir diğer tanımlaya göre ise göç fertlerin toplumsal, siyasi, ekonomik vb. sebeplerle bir bölgeden başka bir yere veya bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme, hicret, taşınma hareketidir ¹

Farklı bilimsel perspektiflerle ele alınan göç kavramı, zamanla farklı boyutlar ve anlamlar kazanabilmiştir. Örneğin ‘*Tarihçi bir bakış açısıyla*’ Ortaylı’ya göre göç, coğrafik bir bölgenin değiştirilmesi neticesinde meydana gelen ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal nitelikleriyle toplumsal yapıyı etkileyen ve hatta değiştirebilen toplumsal hareketlilik (Ortaylı, s.19, 2005).

‘*Sosyolojik bir bakış açısıyla*’ Demirel’e göre göç, birey veya toplumların türlü sebeplerle mekânda yer değiştirmesi ve bunun neticesi olarak etkileri hedef bölgede ve terk edilen bölgede devam edebilen bir süreçler bütünüdür (Demirel, 2004; aktaran Çakır, s. 131, 2011). ‘*Antropolojik bakış açısıyla*’ Çakır’a göre ise göç, çevresel bir değişikliğin yanı sıra kültürel hareketlilik ve süreçleri kapsayan bir bütün olarak yorumlanabilmektedir (Çakır, s. 132, 2011). ‘*Coğrafi bir bakış açısıyla*’ göç ise, en temelde insanların daha iyi şartlarda yaşayabilmek için başka yerlere gitmesi ve buralarda iş bularak çeşitli imkânlardan istifade etmesi ve yerleşmesidir (Atalay, s.230, 2011). Tümertekin ve Özgüç’e göre ise insanların bir yerden bir yere göç etmesi iktisadi gerekçelerin yanı sıra yaşanan nüfus problemleri, çevresel bozulmalar, politik sorunlar, yaşanan iç savaşlar, eğitimde görülen yetersizlikler göçe neden olan etmenlerdendir (Tümertekin ve Özgüç, 2017).

Doğan, göçü tarihsel süreçte bireylerin ve toplumların hayatlarını ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik yönleriyle etkilemiş çok girift bir yapıya sahip olgu olarak tanımlamıştır (Doğan,1988; aktaran Çetin ve Ercan, s.65, 2008). Göç kavramı, sosyo-psikoloji

¹TDK (Türk Dil Kurumu),

URL:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=g%C3%B6%C3%A7, Erişim Tarihi 17.04.2018

sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gerekçelere dayanabilmekte ve bu gerekçelerden bir veya birkaçı üzerinde yükselebilmektedir. Sadece basit bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanamayan göç, bu olguyu meydana getiren nedenleriyle veya olgunun meydana gelmesiyle oluşan sonuçlarıyla başlı başına derin bir kavramdır.

Yılmaz'ında belirttiği üzere göç, başta savaş afet ve sürgün gibi bir takım nedenlerle 'zorunlu' olarak bazen ise yaşadığı yerin maddi ve manevi olanakları iyi olmasına rağmen daha üst bir yaşam arzusuyla yer değiştirme neticesinde ortaya çıkan 'gönüllü' göçler olarak ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2003). Neden sonuç ilişkisi itibarıyla hedef bölgelere yahut terk edilen bölgelere maddi manevi etkiler bırakmıştır.

Bazen bir ihtiyaçtan bazen ise bir arzudan kaynaklanabilen bu olgu küreselleşen dünyada iki bölge arasında kalamayacak kadar insanlık meselesi haline gelmiştir. Göç yalnızca ikili ölçüde değil aynı zamanda bilhassa son zamanlarda küresel bir çerçevede tartışılmaktadır.

Sınırların harita üzerinde kaldığı küçülen dünyada eskiye kıyasla artan göç olayları çevre bölgeleri de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Daha çok zorunlu göçlerde daha iyi anlaşılabilen bu neden-sonuç ilkesi gönüllü göçlerde tam anlamıyla görülmemektedir. Örneğin yaşanan iç savaş nedeniyle mülteci konumuna düşen Suriyeli vatandaşlar komşu ülkelerden biri olarak başta Türkiye'ye sığınmayı tercih etmişlerdir. Ancak her ne kadar Türkiye ev sahipliği rolünü üstlenmişse de bu sadece birkaç ülkenin omuzlarına bırakılabilecek bir hadise değildir. Gerek kabul gören uluslararası anlaşmalar, politik ilişkiler ve tarihsel ortaklıklar, gerekse insani değerler bu tür hadiselerin küresel olması gerektiğini göstermektedir.

1.1.Kuramsal Perspektiften Göç Kavramı

Sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-politik gibi bir takım temellere dayandırabilecek göç olgusu teorileri itibariyle de birçok teoriye dayandırılabilir. Tabiat kanunları gibi kesinlik arz etmese de bu kanunlar genel-geçerliliğe sahip olduğu bilinmektedir. Birçok kez öneminden ötürü vurgulandığı üzere göç farklı bilim sahalarının ilgi sahasına girmiş ve bakış açılarına göre farklı izah ve teorilere maruz kalmıştır. Göç kuramları başta Almanya'ya gerçekleşen Türk işçi göçünü ve diğer göçleri daha iyi anlayabilmekte oldukça yardımcı olmaktadır. Her ne kadar teorik olarak görülseler de unutulmamalıdır ki, pratik sahada yaşanan göçlerden elde edilen tecrübeleri yansıtmaktadırlar. Yaşanmış ve yaşanabilecek göç türlerini daha yakından tanıma imkânı sunmaktadırlar. Örneğin *İlişkiler Ağları Kuramı*, Almanya'daki Türk göçmenlerin gettolaşma nedenlerini teorik çerçeveden anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. *İşçi Göçmelerin Yeni Göç Kuramı* ise Almanya'ya giden Türk işçi göçmenlerin gitme gerekçesinin anlaşılmasında yardımcı olabilmektedir.

1.1.1.Ravenstein' in Göç Kanunları

Yedi farklı aşamayı içeren Ravenstein kanunları birbirlerine ayna tutan ve dönemi itibariyle oldukça başarılı olan ancak günümüzde ise sığ kalmış bir takım kanunlar silsilesidir denebilir. 1871 ve 1881 yıllarına ait İngiliz nüfus sayım istatistiklerine göre gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmanın neticesi olarak ortaya koyduğu temelde yedi maddeyi içeren yasalardan oluşmaktadır.

1885'te kaleme almış olduğu '*Göçün Teorisi (A Theory of Migration)*' isimli çalışmasında daha önce yapmış olduğu 1871/81 yıllarına ait çalışmanın neticesini ortaya koyarak kendisinden sonra gelenlere göç kuramı anlamında ilham kaynağı olmuştur. Dr. William Farr'ın göç belirli bir kanun çerçevesine sıkıştırılamayacağı fikrinden etkilenerek

1871/81 merkezli çalışmasına başlamıştır. Ravenstein'e göre dönemin Birleşik Krallığa ait nüfus oranındaki artış oranında bir farklılık bulunmaktadır. Bu gözlemini ispatlamak için yapmış olduğu çalışmada Birleşik Krallığa dıştan gelen göçün verilen göçe oranla çok daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bireylerin doğum yerlerinden yola çıkarak yapmış olduğu bu çalışmada "*absorption (çekilme)* " ve "*dispersion (dağılım; dağıtım)*" kavramlarını ortaya koymuştur. Bu kavramlara göre krallığın göçmen alan konumda olması itibariyle *absorption (nüfus olarak çekilen)* bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Sahip olduğu itici faktörlere bağlı olarak göç veren bölgeye veya ülkelere ise *dispersion (dağılım; dağıtım)* kavramıyla özdeşleştirmiştir.

Çekici veya emici vasma sahip ülkeler ticaretin ve sanayinin başını çekerken, itici veya dağılım vasma sahip ülkeler ise daha çok tarımsal faaliyetlerin ağırlıklı olduğu ülkelerdir. Kurama örnek olarak 1961 Türkiye'si ile Almanya'sı verilebilir. İtici faktörleri Almanya'ya kıyasla daha fazla olan Türkiye iş gücü fazlalığını işçi göçü anlaşmasıyla kapatmak istemiştir. Bu sayede cazibesi yüksek olan Almanya'ya genç işçileri göndermek durumunda kalmıştır.

Ravenstein'in "*Laws of Migration*" (*Göç Yasası*) isimli çalışmasında bahsi geçen kanunlar aşağıdaki gibidir;

1. Göçmenlerin çoğunun genel anlamda kısa mesafeleri tercih etmesi fikri Ravenstein'in ilk yasasını oluşturmaktadır.
2. Birinci aşamasıyla doğrudan paralellik arz eden bu aşamada ise göç çekim kuvveti olan bilhassa kentsel bölgelere göçten doğan toplumsal bir boşluğun bir başka yerin itme gücünden kaynaklanan sebeplerle göçü neticesinde o boşluğun başkaları tarafından doldurulmasıdır. Göçün bu savunmasıyla aşamalardan oluştuğunu savunmaktadır denebilir.

3. Bu yasasında ise Ravenstein göçte *itme (dispersion)* - *çekme (absorption)* kavramları arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Özellikle sanayileşmiş toplumların sahip olduğu çekme kuvveti ile bölgede oluşan nüfuz birikimi bu tür bölgelerin insan ihtiyacını karşılamaktadır. Bir diğer taraftan ise göçmenler bölgeden maddi manevi imkânlarıyla faydalanmaktadır.

Her ne kadar göçün temeline kültürel, psikolojik, çevresel, sosyolojik farklı açıklamalar getirse de temelde ekonomik bir nüfuz hareketliliği olduğunu daha ağırlıklı olarak belirtmiştir (Çağlayan, s. 71, 2006).

1.1.2.İtme-Çekme Kanunu

E. Lee'ye ait olan bu kanunu ilk kez kendisine ait 1965 tarihli "*Göç teorisi (A theory of Migration)*" isimli çalışmasında ele alarak formülize etmiştir. Ravenstein'den sonra birkaç çalışma dışında göçe dair pek ciddi çalışmaların bulunmadığını savunan Lee bu makalesiyle göçe sebep olan dört farklı faktör sunmuştur.

Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir;

1. Göç edilen yere ait faktörler
2. Göç edilen yere ait faktörler
3. Bu iki nokta arasındaki engeller
4. Kişisel faktörler

Bu dört faktörü ise üç farklı matematiksel bir dille izah etmeye çalışmıştır. Bunlar ise aşağıdaki gibidir;

- ❖ Pozitif (+) ; bireylerin ikamet ettikleri bölgelerde kalmalarını sağlayan faktörleri temsil ederken
- ❖ Negatif (-) ; kişilerin ikamet ettikleri bölgelerden göçüne sebebiyet veren faktörleri temsil etmektedir.

- ❖ Ve son olarak Nötr (o) ise, kişilerin göç kararları üzerinde herhangi bir etkisinin olmayışını yansıtmaktadır denebilir.

Faktörler kâğıt üzerinde dört farklı birime ayrılmış olsalar da pratikte göçü kategorize etmek bu kadar kesin kurallarla olamamaktadır. Birçok varyasyondan oluşabilen göç olgusu mekâna göre değişkenlik gösterebildiği gibi bireylerin arzu ve beklentilerine göre de bir hayli değişiklik gösterebilmektedir. Varılması düşünülen bölgeler değişkenlik göstermese de göçmen çok farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin, göç edilmesi planlanan bölge gelişmiş bir eğitim sistemine dahi sahip olsa çocuk sahibi olmayan ebeveynler tarafından çekici bir etkene sahip olamamaktadır. Bölgenin iklimsel ve fiziki konumu dahi kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir.

Göçün sahip olduğu girift unsurlar ya da etmenler göçe karışık bir anlam yüklemiştir. Bu yüzden Lee göçü sadece iki nokta arasında bir hareketlilik olarak ele almamıştır. Genel olarak göçe dair dört faktör ortaya koysa da bunların kişilere ve mekânlara göre değişkenlik arz edebileceğini belirtmiştir.

1.1.3.Kesişen Fırsatlar Kuramı

S.A Stouffer tarafından ilk defa ortaya konan bu kuram Cleveland’ın nüfus istatistikleri kullanılarak elde edilmiştir. Kuram çerçevesinde üç nokta kayda değer bir yapıdadır;

- ❖ Göç edilecek hedef bölgelerin sahip olduğu imkânlar;
- ❖ Bu imkânların derecesi;
- ❖ Göç edilen ve edilmesi planlanan iki bölge arası mesafenin miktarıdır

(Savaş, s. 77, 2006).

Buna göre göçü belirleyen faktörler sadece bölgenin sahip olduğu olanaklar değil aynı zamanda bu olanakların tercih sebebi olabilecek kadar yoğun ve değerli olup olmadığıdır. İmkânların yetersiz olmasında bile aradaki mesafenin kısalığına rağmen göç tercih sebebi

olamayabilmektedir. Almanya ve Türkiye arası yapılan işçi göçünde mesafenin uzaklığına rağmen Almanya'nın tercih sebebi olması göç edilen bölge konumunda olan Türkiye'den daha iyi olanaklara sahip olmasıdır. Kırdan kente göçü anlamamızda bize yardımcı olan bu kuram birçok göç faaliyetini aydınatabilmektedir. Bu çerçevede denilebilir ki artan imkânlar göçü teşvik etmede ciddi bir rol oynamaktadır.

1.1.4.Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı

1970'li yıllarda başta *Immanuel Wallerstein* olmak üzere birçok düşünür tarafından ortaya konan bu kurama göre merkez ve çevre ülkeler olarak adlandırılan bölgeler birbirlerine ekonomik bir bağ sergilemektedir. Kapitalizmin geniş çapta hâkim olduğu günümüz dünyasında ve yakın dönemlerde, kapitalist zihniyetli ülkeler çevresini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemişlerdir. Amiyane bir tabirle "*Paranın Çekim Gücü*" bu kuramın temel felsefesini oluşturmaktadır.

Savunucularına göre merkez konumda olan bölge sahip olduğu maddi olanaklar ile daha düşük bir ekonomik statü içerisinde bulunan çevresi tarafından cazibe konumu haline gelmiştir.

Merkez ülkelerin kapitalist yapısıyla birleşen sosyal yapısının cazibedarlığına kapılan çevre ülkeler ekonomik ve sosyolojik bir gelişim için bu bölgeleri tercih etmek zorunda kalmışlardır. Merkez ülkelerin ucuz iş gücü ihtiyacını karşılayan çevre ülkeler merkez ülkeler tarafından arzu edilir bir hale gelmiştir. Hatta öyle ki kendi ucuz iş gücü için kapitalist merkez sahip olduğu ekonomik olanakları çevre ülkelere taşımaya başlamıştır. Bu gerçeği akla biraz daha yaklaştırmak için şöyle bir örnek vermek yerinde olacaktır.

Kuzey Amerika'nın ekonomik istikrarı sağlamak için Afrika ülkelerinden getirmiş olduğu ucuz iş gücü vasfındaki siyahî Afrikalılar konun en belirgin örneklerinden birisidir. İlerleyen süreçlerde aynı zamanda iş gücünün yanı sıra bölgenin ucuz yer altı ve yer üstü

kaynaklarından da beslenmek isteyen Kapitalist Kuzey Amerika sahip olduğu ekonomik, sosyolojik ve hatta kültürel yapısını bu bölgelere taşımışlardır.

Kısacası tek taraflı bakılmayacak göç olgusu burada da kendisini göstermektedir. Ancak bu ekonomik sebepli göç gelişimi veya modernleşmeyi değil bilakis merkez ülkeyi kalkındırmayı hedeflemektedir. Her ne kadar karşılıklı bir etkileşim olsa da aslında pastanın çok büyük dilimini merkez ülke konumundaki ülkeler almaktadır. Zira çevre ülkeler olan gelişmekte olan bölgeler gelişmektense gerilemeye başlamaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını olumsuz bir yönde etkilemektedir.

Bu yaklaşımın savunucularından olan Wallerstein'e göre uluslararası göç temelde genişleyen dünya pazarının neticesidir. Çevre ülkelerin elinde tutmuş olduğu ham madde ve işgücü merkez ülkelerin dikkatini çekmiştir(Wallerstein, s.134, 1995). Her ne kadar ilk bakışta bir göç kuramı olarak görülse de aslında akla ilk gelen kavram *sömürgecilik olgusudur*. Merkez konumundaki ülkeler çok daha güçlenirken sözde ham madde ve işgücüne sahip çevre ülkeler daha derin bir ekonomik ve sosyolojik gerilemeyi yaşamaktadır.

Çevre ülkelerin ucuz işgücünün yanı sıra sahip olduğu hammadde merkez ülkelerde işgücü ile işlenerek dünya pazarına açılmaktadır. Almanya Türkiye arası gerçekleşen işçi göçü örneğinde olduğu gibi İkinci Dünya savaşından çıkan Almanya gelişme isteğinden ötürü çevre ülkelerden sayılabilecek Türkiye'den ithal etmiş olduğu Türk işçileri konuya verilebilecek bir başka örnektir. İşçi göçü olarak gerçekleşen göçler çok defa beraberinde göçmene başta sağlık gibi psikolojik ve kültürel olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Almanya'ya göç eden Türkler tecrübe etmiş olduğu ağır endüstriyel çalışma şartları, sağlık problemlerini önemli ölçüde etkileyerek erken emekliliklerine sebebiyet vermiştir. Ülkenin kültürel unsurlarına yabancı olunması ise kazanılan tecrübeyi pahalı kılmıştır. Sonuç itibariyle merkez-çevre göç kuramına göre iş gücü ve hammaddeyi kapitalist bir bakış açısıyla

ele alınmakta ve bunun neticesinde eşitsiz ve adaletsiz bir şekilde tek taraflı gelişme meydana gelmektedir. Aslında bu üçüncü dünyanın birinci dünyaya bağımlılığıdır denebilir (Güllüpnar, s.67, 2012).

1.1.5.Göç Sistemleri Kuramı

1970’li yıllarda *Mabogunje* öncülüğüyle geliştirilen bu yasa ülkelerin coğrafik yakınlarından ziyade kültürel, ekonomik, sosyal ve tarihsel bağlarının göçe neden olabileceğini savunmaktadır. İki veya birden fazla ülke arasında daha öncesine dayandırılabilen bir takım kültürel yakınlık kaynaklı ilişkileri, göç yollu ilişkiler, sömürü kaynaklı ve ortak coğrafik payda kaynaklı ilişkiler karşılıklı göçleri meydana getirebilmiştir. "Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı " ile kısmen olabilen bir kuramdır. Zira sömürgeciliğini yaptığı ülkelerle ekonomik ve sosyolojik yakınlık kurmanın yanı sıra kültürel bağlarından kuvvetlenmesi iki ülkeyi ister istemez fiziki yakınlığın ötesinde ortak bir platforma itmektedir. Günümüz dünyasında Kuzey Amerika’da ikamet etmekte olan siyahî insanların çok daha önce Kuzey Amerika tarafından Afrika’ya gerçekleştirilmiş sömürgecilik politikalarının bir neticesidir denebilir. Veya 1960 ve 1970’li yılların Almanya’sı ile Türkiye arasında gerçekleşmiş olan işçi göçü hareketliliği günümüze uzanan bir tarihsel kültürel bağın oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Günümüzde dördüncü kuşağa ulaşan Almanya’daki Türkler, Batı Avrupa’ya göç hazırlıkları içerisinde olan Türk göçmenlerin, hedef ülke olarak Almanya’yı tercih etmesine neden olmuştur. İnsan doğası gereği bilinmeyene karşı ürkek davranması göçmenleri bilinenin dışına çıkaramamıştır.

Kendisiyle kültürel, sosyolojik, psikolojik yakınlık his ettiği ülkeleri tercih etmiş olması o yüzden gayet olağan karşılanabilecek bir durumdur. Mesafelerin harita üzerinde

kaldığı bu kurama göre esas olan ortak tarihsel bağların sosyo-ekonomik bir çerçevede paylaşılmış olmasıdır.

Sırf fiziksel yakınlığı olması göçü teşvik eden bir neden olamayacağını savunarak göçü farklı bir nedenselliğe taşımıştır. Örneğin, İngiltere'nin uygulamış olduğu sömürü politikaları ile ilişkili olarak Pakistan, Batı Avrupa'ya göçünde öncelik olarak İngiltere'yi tercih etmiştir.. Yakın zamanda yaşanan bir diğer örnek ise Suriye iç savaşından dolayı ülkelerinden kaçmak zorunda kalan Suriyeli mültecilerin gerek coğrafik gerekse tarihsel ve kültürel bir yakınlık kurduğu Türkiye, Irak, Kuveyt gibi ülkeleri tercih etmesidir.

1.1.6.İkiye Bölünmüşlük Emek Piyasası Kuramı

1970'lerde *Piore* ve diğer düşünürler tarafından geliştirilmiş olan bu teori birincil sektör ve ikincil sektör olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Her iki sektör ise iki önemli kavram ile öne çıkmaktadır. Bu iki kavramın iyi bir surette kavranılması kuramın anlaşılmasını daha kolay hale getirecektir.

Birincil sektörde yer alan ilke kavram, ucuz, nitelsiz veya vasıfsız işgücüne dayalı, işverenin olası bir ekonomik kriz ortamında gözden çıkarabileceği işçiyi elen alan "*emek yoğun*" kavramı yer almaktadır. Bir diğer kavram ise, "*sermaye yoğun*" olarak adlandırılan "*emek yoğun*" kavramının tam aksine nitelikli iş gücünü, gelişmiş teknolojik imkânlar ile çalışabilen, daha öncesinde işveren tarafından eğitilmesinden dolayı işten çıkarılması tercih sebebi olamayan işçi yapısını ele almaktadır (Toksöz, s.17, 2006)

İkincil olan sektörün "Sermaye" kavramından da anlaşılabilirliği üzere gerek nitelikli eleman kazanmak gerekse nitelikli hizmet vermek için kurum veya işletme tarafından sarf edilen maddi imkânlar olağanüstü bir ekonomik bunalımlar olmadığı sürece vazgeçilemeyecek bir unsur haline gelmiştir.

Çekim gücüyle göçe neden olan gelişmiş ülkeler vermiş oldukları çalışma ücretleri yetersiz bile olsa, terk edilen ülkelerde bu ücretler nitelikli veya statüli çalışanların aldığı ücretlerdir. Hal böyle olunca kalitesiz bir iş bile olsa bilinmeyen bir toplum içerisinde bu tür işleri yapmak işçiyi ülkesinde yapmak kadar rahatsız etmemektedir. Bu bağlamda her ne kadar adil bir etkileşim olarak görülmesi de iki tarafında çıkarı doğrultusunda olmasından dolayı tercih sebebi olan bir göç türüdür.

Almanya-Türkiye arası gerçekleşen işçi göçü anlaşması ve bunun neticesinde ağır sanayi işlerinde çalışan Türkler ile Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin vasıfsız işlerini karşılayan Orta, Güney ve Doğu Asya ülkeleri ile Kuzey Afrika ülkeleri başlıca örnekler olarak gösterilebilir.

Dışarıdan getirilen ucuz iş gücünün bir başka dezavantajı ise yerel halkın maaşlarındaki düşüştür. Yerli vatandaşın düşük maaşlı ve vasıfsız işten kaçınmasından dolayı birtakım işverenler bu durumundan olumlu bir surette istifade edebilmişlerdir.

Örneğin yakın zamanda yaşanan iç savaşların neticesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli mülteciler soluğu yakın komşusu olan Türkiye’de alabilmiştir. Niteliksiz işlerde çalışmak durumunda kalan Suriyeli sığınmacılar Türklerin çalışma ücretlerinin kısmen de olsa düşmesinde neden olmuştur. İllegal bir yol olsa da başta sigorta gibi işçilik haklarını gerektiren mali giderlerden kaçınmak için mülteci konumundaki Suriyeli vatandaşlardan yararlanmayı tercih etmişlerdir. Bu durumun yol açtığı bir diğer olumsuz sonuç ise artan işsizlik olmuştur. Ancak bunun sebebi düşük gelir veya niteliksiz işte çalışmak istemeyen yerli vatandaşımıdır, yoksa bu işleri her şeye rağmen tercih eden dış ülke vatandaşlarıdır sorusu bir başka tartışma konusu olacaktır. Bir diğer dikkat çeken konu ise vasıfsız işçiye verilen ücretin belirli bir kotanın üstüne çıkmamasıdır.

Bununla birlikte bu teoriye göre göç alan ülkenin çekici faktörleri göç veren ülkenin itici faktörlerinden çok daha fazla önemlidir (Dişbudak, s.34, 2003). Kolonyal bir dönem ile başlayan ve sanayi devrimiyle devam kapitalist ülkelerin artan işçi ihtiyacı durmaksızın büyümektedir. Uluslararası göç modern ülkelerin artan işçi gücü ihtiyacından doğmaktadır. Kendi ülke vatandaşlarının yapmayı tercih etmediği bu işler ancak başka geliri düşük bir başka ülkenin vatandaşlarına yaptırılarak gelişim ve istikrar ayakta tutulabilmektedir. İkincil sektör ile birincil sektörün birlikteliğini net bir şekilde ortaya koymuştur.

1.1.7.İlişkiler Ağı Teorisi

İlişkiler ağı kuramına göre göçün başlangıcında ekonomik unsurların ötesinde göçmenler arası bir bağın var oluşu yatmaktadır. Bir başka ifadeyle göçmenlerin yerleştikleri ülkeler ile daha öncesinden oraya yerleşmiş olan göçmenler arasında gerek soy ve kök gerekse dostluğa uzanan bir bağın olması göçün başlangıcı ve devamlılığı için önem arz etmektedir(Özcan ve Deniz, s. 202, 2001).

Ekonomik kaynaklı bir gerekçe göçe başlangıç için önem arz etse de, bütün göç sebebini buna bağlamamak gerekmektedir. Zira göç edilen yerde var olan ailevi veya dostane ilişkiler göç edilen bölgeyi sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan tanımayı kolaylaştırması açısından göçün devamlılığını sağlayabilmektedir. Aksi takdirde karşılaşılan kültürel ve sosyolojik zorluklar maddi imkânlar ile giderilememektedir. Göç edilen hedef ülkede oluşan tecrübe edilen manevi boşluğu dolduran tanıdık yüzler ve kültürler, ülkeye uyum sağlamada yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Göçmen, ekonomik sermayenin ötesinde sosyal sermaye olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yalçın'ın göç sosyolojisi ismindeki çalışmasında geçtiği üzere ilişkiler ağının var olmasının faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir;

- Göçmenleri göç kaynaklı ekonomik problemlerden büyük ölçüde kurtarır.

- Göç edilen toplumda göçmenlerin ülkelerine ait geleneksel yapıların devamlılığını sağlayarak kültürel şoka engel oluşturabilir.
- Toplumsal uyum sürecini kolaylaştırarak adaptasyon sürecini önemli ölçüde hızlandırır.
- Göçmenin resmi mercilerde, kamusal alanlarda yaşayabilecekleri zorlukları minimize eder (Yalçın, 2004; aktaran Güllüoğlu, s.74, 2012).

Ancak ortak değerler ile bir araya gelen göçmenler yerel topluma kapalı hale gelmiştir. Örneğin Almanya’da yaşayan birinci kuşak Türklerin ortak kültürel değerler etrafında bir araya gelerek yerel toplumdaki izole olması bu durumun en belirgin örneklerinden birisidir. Gettolaşma ile birlikte kültürlerini dominant Alman kültürü karşısında daha sıkı muhafaza etmeye çalışan Türkler ister istemez toplumdan soyutlanmışlardır. Alman kültürel değerlerine karşı soyutlanmış olan bu hal uyum sürecinin geç başlamasına ve güç olmasına sebebiyet vermiştir.

Bir diğer taraftan, 1960 ve 1970’li yıllarda Almanya’ya çalışma gayesiyle giden Türkler gittikleri yerde ilk dönemlerde her ne kadar zorluklar çekmişlerse de birinci kuşağı takip eden nesiller daha önce oraya yerleşmek suretiyle hayat kurmuş akraba veya dostları sayesinde daha iyi koşullar altında yaşayabilmişlerdir.

1.1.8.İşçi Göçmenlerin Yeni Göç Kuramı

1990’larda *Strat* tarafından ortaya atılan bu kuram göçe başlangıç faktörü olarak mali sermayeyi ele almaktan ziyade sosyal sermaye olan hane halkını ele almıştır.

İlişkiler ağı teorisinde soy, akraba kökenli ilişkilerin göçünün devamlılığındaki etkilerini ele alırken, bu kuram ise göçün başlangıcı olan aile halkının karar mekanizması üzerinde durmaktadır. Tarımsal öğelerden olan makineli üretim araçları ile gübre ve tohumluk gibi sermaye gerekli unsurların alınmasında kredi gibi bir takım borçlanma usullerine

teşebbüs etmeyen veya edemeyen hane halkı çözümü hane halkından bir veya birkaç ferdi kentsel bölgelere göndermekte bulmaktadır (Toksöz, s.20, 2006). Nitekim Almanya'ya göç eden Türk işçilerinin Türkiye'ye yollamış oldukları dövizler ekonomide hareketliliğe neden olmuştur.

Yaklaşımın savunucularından olan Stark'a göre ise göç kararı mali geliri ileri bir düzeye taşımak değil, bunun yanı sıra belirli riskleri minimize edebilmek amacıyla hane halkının ortak kararına göre gerçekleşmektedir (Stark ve Bloom, s.175, 1985).

1.2. Geçmişten Günümüze Göç

Göç olgusu insanın doğasında bulundurduğu hareketlilik kavramı ile dış dünyadan gelen faktörlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir neticedir. Temel olarak kabul edilebilecek hareketlilik ve hareketliliği tetikleyen dışa ait unsurlar geçmişten günümüze bir hayli çeşitlenmiştir. Pusulanın keşfi ile başlayan coğrafi keşifler 15.yy olarak kabul edilebilecek bir tarihte sömürgecilik hareketliliğini doğurmuştur. Portekiz ve İspanyollar tarafından başlatılan bu hareketliliğin başta İngiltere, Hollanda ve İtalya gibi devletler baş aktörlerini oluşturmuşlardır. 15. ve 17. yüzyıllar arası birçok Avrupa ülkeleri tarafından yapılan seyahatlerde keşfedilen Amerika, Afrika, Asya kıtaları ülkeler arası ticarete hız vermiştir. Birinci göç dalgası olarak adlandırılacak bu keşifler bu bölgelerde kolonileşme yarışına girerek bölgelerin ucuz iş gücü ve hammaddelerinden yararlanmalarını sağlamıştır. İkinci bir dalgalanma olarak kabul edilebilecek olay ise "*Yeni Dünya*" olan Amerika kıtasının keşfidir. Hızlı bir gelişim kaydedebilmek adına Afrika ülkelerinden köleler getirtilmeye başlatılmıştır.

Köle ticareti olarak kabul edilebilecek Afrika köleleştirme hareketi, ABD'nin öncülüğünde hız kazanmıştır. 1400/1900 yılları arası yaşanan bu hareketlilik yerini *Rönesans* ve *Reform* hareketliliği neticesinde meydana gelen düşünce akımları sayesinde *Sanayi Devrimine* bırakmıştır. Sanayi devrimine ek olarak dünya nüfus hareketliliğini meydana

getiren üçüncü bir dönem ise 1935/1940 *İkinci Dünya* savaşıdır. Bu savaş özellikle Avrupa devletlerinin kalkınma yarışını netice vermiştir. Kalkınma amacıyla çevre ülkelerden yapılan işçi sözleşmeleriyle göçmen işçiler veya misafir işçiler getirtilerek ülkelerin endüstriyel sahada kalkınması gerçekleştirilmiştir.

15.yüzyıla kadar olan göçler temelinde çevresel, siyasal, toplumsal, ekonomik ve dini olmak üzere birçok gerekçeleri barındırırken, sömürgecilik sonrası dönemde ise sanayileşme ile birlikte ekonomik gerekçeler çok daha fazla ağır basmaktadır. Sömürgecilik sonrası dönemde göç hareketlerinin temelinde batının iş gücü ihtiyacını karşılamaya amacı yatmaktadır. İlk bakışta göç nedeni olarak politik görünse de aslında ülkenin sahip olduğu yer altı kaynaklarından dolayı ülkede dış güçler tarafından meydana getirilen iç savaş ve bunun neticesinde mültecilik olgusuyla sonuçlanmasıdır.

Köle ticareti hiç şüphesiz tarihin çok eski dönemlerinden beri varlığı sürdürmüştür. Ancak köleliğin sömürgecilikle sistematik bir hal alması, insanların ucuz iş gücünden faydalanmak için meta olarak kullanılması ve çok ileri giderek Atlantik üzeri Amerika kıtasına getirilen Afrika insanının açık okyanus sularında atılması gibi vahşet içerikli köle ticaretleri sömürgecilik dönemine kadar eşine rastlanılmış değildir (Yılmaz, s.1688, 2014). 18 ve 19. yüzyıllar arası yaklaşık 8-10 milyon Afrikalı Amerika'daki tarlalarda çalıştırmak üzere getirilmiştir (Rubel ve Rosman , s.301, 1998).

Köleliğin kaldırıldığı 1862 yılından sonra ise ücretli kölelik olarak da adlandırılabilir, "sözleşmeli işçilik" dönemi başladı. Köleliğin kaldırılmasıyla giderilmesi gereken iş gücü ihtiyacının ortaya çıkmasına mukabil yapılan sözleşmeli işçilik bir diğer anlamda modern kölelik haline gelmiştir.

Hiyerarşinin en alt tabaksını oluşturan ucuz işçi zamanla büyüyen bir taban haline gelmiştir. Piramidin geniş zeminini oluşturan bu kısım dünyanın yaşamış olduğu tarihsel olaylara paralellik arz ederek artış ve azalış gösterebilmiştir. Örneğin ikinci dünya savaşı sonrası büyük ekonomik buhranlar yaşayan Avrupa devletleri çareyi daha az veya gelişmekte olan ülkelerdeki ucuz işgücünde bulmuşlardır. 1862 yılı öncesini aratmayan bu arayış dağılan Avrupa'yı ekonomik olarak toparlama çabasıdır.

1960 ve sonrası dönemde hükmeden sanayi devri yeni çalışma sahaları doğurmuşsa da kapitalist düzenin merkezini oluşturan dengesiz mali dağılım alt tabaka ile üst tabakanın arasındaki makasın uçlarını iyice açmıştır. Sanayi devrimi makineleşmeyi birçok alana yerleştirerek ucuz iş gücünden dahi kaçınabilmiştir. Örneğin tarım sektöründe çalışan mevsimlik işçilerin yerini makinelerin alması işsizliği doğurmuştur.

Günümüzde ise göçün en büyük nedenlerinden birisi yaşanan iç ve dış savaşlardır. Bilhassa Müslüman coğrafyalarında yaşanan iç ve dış karışıklıklar beraberinde mültecilik olgusunu doğurmaktadır. Orta Doğu'nun uzun zamandır devam eden siyasi, dini, coğrafi ve kültürel yapısı ülke içinden ve dışından müdahalelerin membaı haline gelmiştir. Özellikle sahip olduğu petrol gibi kıymetli bir yer altı madeni batının ilgisini çekmiştir. Irak- İran savaşı neticesinde çevre ülkelere sığınan Iraklı mültecilerin yerini bugün Türkiye gibi çevre ülkelere sığınan Suriyeli mülteciler almıştır.

2010 yılında ise özellikle Orta doğunun siyasi yapısındaki çalkantılar dışa göçü teşvik etmiştir. Daha refah bir hayat arayışı amacıyla öte sıradan şartlarda yaşayabilme arzusunda olan göçmenler, çevre ülkelerin kapılarını çalmak zorunda kalmışlardır. Açılmayan kapılardan ise farklı yollardan girmeyi deneseler de ülkelerin göçmenlere yönelik politikaları durumu girift bir hale sokmuştur. Özetle İkinci Dünya savaşı sonrası dört farklı göç modeli ortaya

çıkıldığı söylenebilir. Bu modellerden ilki olan *Klasik Göç Modeli*, Avustralya, Kanada ve ABD gibi ülkelerde meydana gelen göç tipidir. Vatandaşlık vaadi içermektedir.

Tarihsel Bir Bağa Dayalı Göç Modeli; Birtakım ülkelerde koloniler kurmuş sömürü ülkeleri için geçerlidir. Hint yarım adasında kolonileşmiş İngiltere'nin bu bölgeden göç alması veya Kuzey Afrika ülkelerinde kolonileşmiş olan Fransa'nın bu Fas ve Cezayir ülkelerinden göç alması örnek olarak gösterilebilir.

Misafir İşçi Modeli: Özellikle İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'nın kalkınma çabaları için dış ülkelere geçici işçi getirmesi olarak tanımlanabilir. Örneğin, Almanya'ya misafir işçi olarak yerleşen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır.

Düzensiz Göç Tipi: Bu göç tipi günümüzün en yaygın olan modeli olarak düşünülebilir. İç ve dış savaşlardan ötürü mülteci konumuna düşen bireyler farklı ülkelere sığınma talep etmektedirler. Ancak daha önce ülkelerin güvenlik ve toplumsal refahı koruma isteklerinden ötürü sığınmacılara ya kapılarını açmama politikası izletmekte ya da asgari ölçüde bir alım gerçekleştirmektedir. Haklı veya haksız bu tür bir politika sığınmacıyı kapıdan olmasa bacadan girme gibi bir duruma itmektedir.

1.3. Küreselleşme ve Göç Olgusu

Etkilerinin 1970'li yıllarda his edilmeye başlanan küreselleşme kavramı beşeri, siyasi ve iktisadi birçok alanda söz sahibi egemen bir süreçtir. Bununla birlikte küreselleşme henüz evrimi tamamlamamış bir süreçtir. Siyasi alanda liberal demokrasiyi; ekonomik alanda piyasa ekonomisini ve kültürel alanda farklı inançların ve düşüncelerin bir arada kaynaşmasını hedefleyen küreselleşme adil bir gelişim ile bu vizyon ve misyonu gerçekleştirdiği söylenemez. Her ne kadar kökleri eski tarihlere dayandırılabilse de bugün ki karşılığı McLuhan'ın 1962 yılında kaleme aldığı bir metinde "*Global Village*" (Küresel Köy) tabirini kullanmasıyla ortaya çıkmıştır (McLuhan, 1964; aktaran Gibson, Murray, s.312, 2012).

McLuhan'ın bu ifadesi dünya ekonomisinin tek bir pazar haline geleceğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte ekonomide yaşanan değişimler (serbest piyasa, liberal ekonomi) küreselleşmenin etkilerinden biri olmakla birlikte göçün de nedenleri olabilmektedir.

İnsanların yaşadıkları bölgeleri terk etmelerinin asıl sebebi ekonomi kaynaklı gerekçeler olduğu görülmektedir. Ekonomik alanda doğrudan söz sahibi olan küreselleşmenin göç olgusu üzerinde etkiler meydana getirebilmesi gayet normaldir.

Ekonomi de liberalleşmeyi esas alan küreselleşme serbest piyasa ekonomisiyle rekabeti arttırmış ve bu rekabet ise gelişmiş ülkelerin işine yaramıştır. " *Büyük balık küçük balığı yutar* " bakış açısına sahip aynı ülke içinde dahi geri kalmış bölgeler nüfuz kaybına uğramıştır. Dışa göçü tetikleyen küreselleşme faktörü ülkeler arası gelişmişlik düzeyini makas uçları gibi açmıştır. 1997'nin dünyasında bile sadece 3 kişinin toplam servetinin dünyanın en yoksul 48 ülkesinin ekonomisiyle eşdeğer olduğu düşünülürse aradaki uçurumun ne denli geniş olduğu anlaşılacaktır. Bu bağlamda hiç şüphesiz denilebilir ki, göç olgusu dünya kapitalist ekonomi sisteminin üretmiş olduğu bir olgu bir süreçtir. Gelişmiş ülke veya bölgelerde biriken sermaye akımı doğal olarak daha iyi bir yaşam standardı arayanların durağı olmuştur. Örneğin Almanya karşısında daha az gelişmiş bir endüstriye sahip olan Türkiye haliyle vatandaşların dışa göçümüne mani olamamıştır.

Küreselleşmenin sadece ekonomi üzerinde etkili olmadığı daha öncesinde belirtilmiştir. Ekonomik, siyasal ve sosyal birçok alanda söz sahibi olan küreselleşmenin gelişiminde ise medyanın önemli bir araç olduğu şüphesizdir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeyle kültürlerarası yakınlaşmalar artmıştır. Farklı kültüre sahip milletleri aynı potada eritebilen küreselleşme kavramı her bir haneye giren medya araçları (Televizyon, Radyo, Bilgisayar vb.), her cebe giren akıllı telefon ve bir umma olan internet ile zirveye ulaşmıştır. Farklılıklar tekleşerek adeta insanlık büyük oranda aynı kültürü ve zevkleri paylaşır hale

gelmiştir. Küresel ağlardan olan havacılık firmalarında gözle görülen artış ve rekabet toplumlar ve ülkeler arasındaki resmi engelleri sadece haritalarda bırakmıştır.

Kapitalist ilişkilerin genişlemesini hedefleyen küreselleşme, emperyalizmin bir diğer yüzüdür denilebilir. Ekonomik yapılanmaların baz alındığı küreselleşme süreci, insanoğlunun göç faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir.

Gelişmiş ülkelerin pastadan almış oldukları büyük payın zamanla farkına varan diğer ülke vatandaşları pastanın kaynağına doğru göç etmeye başlamışlardır. Düşük doğum oranları, artan yaşam süreleri ile yaşlı nüfusta olan yükseliş, genç işgücüne olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Göç türlerinden bir diğeri olan beyin göçü kapitalist merkezli küreselleşmenin bir sonucudur. Yüksek finans kaynaklarına sahip batı ülkeleri, gelişmiş beyinleri finanse ederek ülkelere beyin göçünü sağlamış ve kendi gelişimlerini kuvvetlendirmişlerdir.

1960'lara dayandırılabilir küreselleşme olgusu makro dan mikroya birçok sahada etkili olduğu gibi göç olgusuna da yeni bir boyut kazandırmıştır. Dünya toplumlarında giderek hız kazanan karşılıklı bağımlılıklar meydana gelmiştir (İçli, s.163, 2011).

Ancak ne yazık ki karşılıklı olan bu bağımlılıklar karşılıklı olarak adil gelişim çerçevesinde olmamıştır. *Merkez-Çevre İlişkileri* yasasında bahsedildiği üzere merkez ülkelerin çevre ülkelere istifade çabaları bu eşitsizliğin altyapısını oluşturmuştur. Sahip oldukları ekonomik gelişmişlikleri sayesinde birçok ülkeden göç alır pozisyona gelmişler. Bu ülkeler dört farklı kategoriye ayrıştırılabilir.

- Bunlardan ilk grup, Kuzey Amerika, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerdir.
- İkinci gurubu ise ikinci dünya savaşı neticesinde misafir işçilerle ekonomik sıçrama yapabilen Avrupa ülkelerinden olan Almanya, İsveç, İsviçre, Lüksemburg gibi ülkelerdir.

- Üçüncü grubu ise kolonyal bir yapıya sahip olan ve bu sayede göçmen alabilen Belçika, Hollanda, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerdir. Sömürü ülkelerinin farklı ülkelerde kurmuş oldukları koloniler, zamanla sömüren ve sömürülen ülkeler arası kültürel bağların oluşmasına neden olmuştur. Günümüz dünyasında Pakistan ve Bangladeş kökenli insanların özellikle İngiltere'yi göçmen olarak tercih nedenlerinin en başında bu kültürel ve sosyolojik bağlar yatmaktadır.
- Dördüncü bir grup ise daha çok göç konusunda isimleri mültecilik olgusuyla akla gelen Norveç, Danimarka ve İsveç gibi ülkelerdir (Orsam, s. 2012).

Görüldüğü üzere göç olgusu küreselleşen dünyada farklı merhalelerden geçerek yeni boyutlara kazanmıştır. Her ne kadar kökleri insanlık tarihi ile eş değer dahi olsa özellikle sömürgecilik dönemi ile ivme kazanmıştır. Sömürgecilik sonrası gelen modern sömürgecilik olarak da adlandırılabilir endüstrileşme çağı çok sayıda insanı ikamet ettikleri ülkelerden çıkarabilmiştir.

Güney Asya, Orta Asya, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güney Doğu bölgelerinden Batı ve Orta Avrupa, Kuzey Amerika, Kanada gibi Batı bölgelerine göç eden insanlar yirmi birinci yüzyılda oldukça farklı coğrafyaları göç alanları olarak tercih etmektedirler. Özellikle 2020 yılında dünya ticaret merkezleri haline gelmesi planlanan Çin ve Hindistan, nüfus hareketliliğinin Asya'ya yönelmesine neden olabileceği öngörülmektedir. Global bir göçün batıdan doğuya kayması durumunda ise özellikle Avrupa ülkelerini etkileyebilecek olumsuz birtakım sorunların meydana gelebilmesi muhtemeldir. Zira azalan genç nüfus oranıyla Avrupa giderek dışa bağlı bir kıta haline gelmektedir. Doğudan batıya olabilecek göç hareketliliği durumunda Avrupa ekonomik bir düşüşü beraberinde getirebilir. Küreselleşmenin etkisiyle BM (Birleşmiş Milletler) raporuna göre, 2017'de uluslararası göçmenlerin sayısı 2000 yılından bu yana yüzde 49'luk bir artış ile 258 milyona yükselmiştir. Bu rakamın 49.8 milyonluk bir kısmına ABD ev sahipliği yapmaktadır. ABD'den sonra sırasıyla Suudi Arabistan, 5.sırada İngiltere (19 milyon) gelmektedir. Çoğunluğu ise (165 milyon) yüksek

gelirli ülkelerin ev sahipliği yaptığı belirtilmektedir.²Ancak şu da belirtilmelidir ki, Uluslararası göçmenleri oluşturan bu rakamlar sadece ekonomik nedenlerle göç edenleri değil aynı zamanda mülteci konumundaki 26 milyon göçmeni de kapsamaktadır. Dünyada artan istikrarsızlık, şiddet ve kaos ortamları neticesinde ne yazık ki Uzakdoğu, Doğu Afrika, Ortadoğu gibi bölge vatandaşları doğup büyüdüğü sınırlar dışında yaşamaktadırlar. Sadece dünya üzerindeki mülteci sayısı 5 milyonu aşmış bulunmaktadır. Bu rakam sadece başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi çevre ülkeler için geçerlidir. BMMYK sözcüsünün ifadesine göre ise Türkiye bölgede en fazla sığınmacı alan ülke konumundadır³.

Çalışmanın sınırları içerisinde olmayan göç türleri burada ele alınmayacaktır. Ancak burada dikkat çekilmesi istenen konu göçün neden ve sonuçları itibariyle tek yönlü bir olgu olmadığıdır. Bilhassa küreselleşen kapitalist asır olan 21.yy için tek yönlü olabilmesi pek mümkün değildir. Önceleri ekonomik, çevresel, dini nedenlerden dolayı meydana gelen göç olgusu, çağımız itibariyle çok farklı boyutlar kazanmıştır. 15.yy ile başlayan sömürgecilik ve 19.yy ile devam eden sanayileşme ve kapitalizm neticesinde, meta haline gelen göçmen, daldaki yaprak gibi kuvvetli esen rüzgâr karşısında farklı yönlelere savrulmuştur. Birçok yapının devletleştiği dönemde giderek hız kazanan göç olgusu da uluslararası politikalar, göçmen politikaları, sendikalar, örgütler ile kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde genç nüfusun düşüklüğü, özellikle Avrupa'nın giderek yaşlanması, artan eğitim düzeyi neticesinde vasıfsız insana olan ihtiyaç doğudan batıya göçü mecbur kılmıştır. Türkiye ve Almanya arası gerçekleştirilen işçi göçü anlaşması gibi Uluslararası yapılan anlaşmalar bu ihtiyacı karşılamaya yöneliktir.

² BM (Birleşmiş Milletler) Raporuna dair, URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-258-milyon-uluslararasi-gocmen-bulunuyor/1008721>, Erişim tarihi 19.05.2018

³ İdris Akkuzu, URL: <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/07/20-29.pdf>, Erişim tarihi 19.05.2018, Göç Ve Kapitalizm

Hiç şüphesiz bu tür göçler doğal olağan olaylardır. Ülkeler veya bölgeler arası göçler tarihin birçok safhasında yaşanmıştır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta ise göçmenin gelişimine katkıda bulunduğu ülkelerin haklarından yerli vatandaş gibi istifade edememesidir. Ülkelerin doğal kaynaklarını sömürmeye yönelik başlamış olan kolonyal hareketler, günümüzde doğal kaynakların yanı sıra insan emeğini dahi sömürmektedir. Göçmen ve yerli işçiler arasında birtakım farklılıklar oluşturularak işçi sınıfı bölünmektedir. İşten çıkarılma veya sınır dışı edilme endişesiyle göçmen oldukları ülkede yerli işçilerden ayrılmaktadırlar. Bu endişelerden dolayı uzun çalışma saatleri, ağırlaşan çalışma koşulları, düşen ücretlere göz yummaktadır. Bununla birlikte bu sorun sadece gelişmiş ülkelere verilemeyecek kadar yaygındır. Gelişmekte olan ülkeler dahi ülkelerine çevre ülkelerden mülteci konumuna düşmüş göçmenleri ucuz işgücü olarak kullanabilmektedir.

İş gücüne dayalı göçmenlere dair bir diğer önem arz eden nokta ise nitelikli emek gücünü merkez bölgelere çekmek için "*Nitelikli Göçmen Programları* " uygulanmaktadır. Bu tür programlar sayesinde nitelikli olan göçmenler göç ettikleri ülkelerde yerli vatandaşlardan pek farklı olmayan imkânlardan istifade edebilmektedir. Ancak niteliksiz göçmen programlarının ülkede ihtiyaç olmasına rağmen var olmayışı dikkat çekici bir konudur. İlk bakışta Merkez ülkelerin eksikliği olarak görülse de aslında merkez ülkelerin menfaatine olan bir durumdur. Niteliksiz göçmen politikası bulunmayan merkez ülkelere olan göçler yasa dışı çalışma kategorisinde ele alındığında göçmen sadece ekonomik ihtiyaçlarını karşılayıp ülkenin yerli vatandaşlarının sahip olduğu imkânlarının çok daha gerisinde kalmaktadır ⁴Çalışma izni olmayan işçilerin ülke ekonomisine katkıları olurken ne yazık ki ülke ekonomisinden gerektiği ölçüde fayda görememektedirler. Başta etnik bir farklılığa sahip olması, emek göçü hiyerarşisinin en alt katmanında yer alması, ağırlaştırılmış çalışma koşulları göçmeni çok daha geri bir kategoriye koymaktadır.

⁴ İdris Akkuzu, URL:<http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/07/20-29.pdf>, Erişim tarihi 19.05.2018

İKİNCİ BÖLÜM

EMEK GÖÇÜ

Göç olaylarının meydana gelmesinde oldukça önemli olan ekonomik faktörler insanların bir bölgeden bir diğerine göçüne neden olabilmektedir. Yaşadığı bölgede ekonomik anlamda istediği konfor alanını elde edemeyen beşer, daha kolay bir surette elde edebilmeyi arzu ettiği konfor alanını aramaya girmiştir. İşte bu arzu sebebiyledir ki, tarihsel süreç içerisinde birçok millet bu anlayış içerisinde göçü ister istemez gerçekleştirmişlerdir. Ekonomi merkezli hareketi hayat standardı yapmış, materyalist -maddeye dayalı- bir çağı yaşayan 21.yy insanı ise, mekânlar arası mobilize bir hale gelmiştir.

Bu bağlamda göçün yönünü belirleyen, yaşam standartlarının daha yüksek olduğu kentler ve ya ülkeler olmuştur. Kırdan kente olan göçün gayesi ne ise hiç şüphesiz az gelişmiş bir ülkeden daha gelişmiş bir ülkeye göçün gayesi de o olmuştur ve olmaktadır.

2.1.Toplumsal Denge ve Emek Gücü

Emek göçüne sosyolojik bir çerçeveden bakıldığında kölelik sisteminden çokta uzak olmadığı görülecektir. Amerika kıtasının keşfi ile birlikte şeker pancarı tarlalarında çalıştırılmak üzere Kuzey Afrika ülkelerinden getirilen kölelerdeki gaye ucuz işgücü ile hızlı bir kalkınma elde etmektir. Avrupalı göçmenler tarafından kurulan Kuzey Amerika daha önce sergilemiş olduğu sömürgecilik anlayışının bir farklı yüzünü Amerika kıtasında gelişimini hızlandırmak adına gerçekleştirdiği aşîkârdır.

Batı Avrupa'nın İkinci Dünya savaşının son bulması ile birlikte farklı ülkelerle gerçekleştirmiş olduğu işçi anlaşmaları ile ucuz işgücü elde etme ve bu güç ile savaştan ekonomik ve sosyolojik olarak dağılmış Avrupa'yı ayağa kaldırma çabaları da ister istemez akla ücretli köleliği getirmektedir. Nasıl ki, bir köle ağır işlerde sadece yiyecek, yatacak ve

barınak imkânı tanımak suretiyle ağır işlerde kapitalist bir bakış açısıyla çalıştırılmaktaysa, küreselleşmeye başlamış bir dünyada modernlik ve gelişmişliği yakalayan birçok şey gibi kölelikte modern bir seviyeyi yakalayabilmiştir. İsimleri veya şekilleri değişse de mahiyeti itibariyle pekte değişkenlik gösterememiştir. Ucuz iş gücüne olan bağlılığın artmasıyla vazgeçilmez bir hale gelmiştir.

Kapitalizmin yegâne sermayesi halini alan ucuz iş gücü veya emek gücü toplumsal hiyerarşilerin değişmesine yol açarak toplum içerisinde alt-üst makasının çok fazla açılmasına neden olmuştur. Sosyolojik tahribatın meydana gelmesine neden olan bu bağımlılık alt kesimin, kapitalist olan üst kesime olan manevi bağlarının dahi kopmasına neden olabilmektedir. Karşılıklı hoşgörüyü minimize eden, toplumsal yapı içerisinde tabakalaşmaya neden olabilen kapitalist tutum, tarihsel süreçte içerisinde birçok toplumda sosyo-ekonomik problemleri meydana getirebilmiştir. Birçok kez dünyanın farklı ülkelerinde meydana gelen işçi grevlerinin altında yatan başlıca sebep hiç şüphesiz tabakalaşma ve tabakalar arası hızla açılan makas aralıklarıdır.

Ancak gariptir ki, emeğe yönelik suistimalin emekçi tarafından biliniyor olmasına rağmen alternatiflerin azlığı karşısında durum yine emekçi tarafından kabul edilebilmiştir.

Kırdan kente göç edip kırsala nazaran daha zor ekonomik ve sosyolojik şartlar altında yaşayan emekçi göçmenler bir üst yaşam standartlarının beklentisi içerisinde yaşamaktadırlar. Bu bağlamda Arwen'inde belirttiği gibi ekonomik anlamda eksiklik hisseden insanlar bu boşluğu doldurabilmek adına biraz daha gelişmiş olan bir bölgeyi tercih edebilmektedir (Arwen, s.1, 2008).

Sanayileşmenin meydana gelmesiyle ortaya çıkan işçi göçleri, sanayileşmenin hız kazandığı Avrupa'da başlamıştır. Küreselleşen dünyada sanayileşmenin farklı ülkelere de

yayılmasıyla beraber işçiye yani emeğe olan ihtiyaç yükselmiştir. Özellikle makineleşmenin artmasıyla beraber kırsal kesimde işsizliği meydana gelmiştir. Tarımda makineleşme insani işgücüne olan ihtiyacı minimize ederek işsiz bir kitleye sebebiyet vermiştir. Kentsel yapılarda hâkimiyet süren sanayideki işçi talebine karşılık, işçi göçü ister istemez kentlere doğru gerçekleştirmiştir.

Bununla birlikte Almanya, Avusturya, Belçika ve Fransa gibi ülkelerde arzu edilen kalkınma çabaları için işçi göçleri yaşanmıştır. Avrupa içerisinde dahi ülkeler arası işçi göçü meydana gelebilmiştir. Yunanistan, İspanya ve Portekiz ülkelerden bahsi geçen ülkelere doğru göçler gerçekleştirmişlerdir. Avrupalı devletlerin eski sömürgeleri olarak bilinen Kuzey Afrika ülkelerinden olan Tunus, Fas ve Cezayir gibi ülkelere de Avrupa'ya göçler gerçekleşmiştir. Bunun dışında İngiliz sömürgelerinden olan Pakistan ve Hindistan gibi ülkelere de Avrupa'ya işçi akımları gerçekleştirilmiştir. Federal Almanya ile Türkiye arasında imzalanan 1961 tarihli işçi göçü anlaşması ise konunun en çarpıcı örneklerindendir.

Gerek hedef ülke açısından gerekse kaynak ülke açısından ortak bir payda oluşturabilen göç olgusu her iki ülkeye de olumlu ve olumsuz birtakım etkiler bırakabilmektedir. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası hızla azalan genç nüfusu ve hızla artan iş gücü ihtiyacı Avrupa'nın göçü arzu etmesine neden olmuştur.

Göç olgusu, Avrupa ülkelerinin kalkınmasına yardımcı olabildiği gibi kaynak ülkelere döviz girdisinin artması, göç eden vasıfsız işçinin vasıflı bir hal kazanması gibi birtakım olumlu sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu bağlamda emek göçü insanların daha iyi yaşam koşullarını yakalayabilmek adına bir ülkeden bir başka ülkeye göç etmesidir (Yıldırımoglu, s.2, 2005,). Göç, istekli veya isteksiz bir şekilde dahi olsa burada etkili olan hedef ülkenin sahip olduğu şartlardır. Daima

yukarıyı hedef alan beşerin sosyolojik anlamda bir statü elde edebilmesi ekonomik anlamda elde edebileceği statüyle doğrudan ilgili olduğunu düşünmesi göçte etkili olabilmıştır.

2.2.Moslow Hiyerarşisi ve Göç Olgusu

Tablo 1. Moslow ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi

Moslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde belirttiği üzere bireyler birtakım hedefler doğrultusunda hareket ederek yaşam standartlarında değişiklik yaşamaktadırlar.

Bireylerin gerek toplumsal statüde ve gerekse bireysel sahada bir üst seviyeye geçebilmesi bir alt basamağın ihtiyaçlarının karşılanması ile mümkündür. Aşağıda hiyerarşi piramidinde görüldüğü üzere beş farklı aşama ile anlatılabilecek bu teoriye göre bir kişinin kendisini gerçekleştirebilmesi için içerisinde bulunduğu basamağın gereksinimlerini karşılaması gerekmektedir (Kula ve Çakar, s. 194, 2015). Örneğin bireyin ikinci basamak olan güvenlik ihtiyacını karşılayabilmesi için zaruret derecesinde olan yeme, içme, barınma ve uyuma gibi birtakım ihtiyaçları sağlaması gerekmektedir.

Birinci basamağı yerinde getirmekten yoksun bir bireyin toplumsal hayat içerisinde güvenlik arayışı rasyonel bir tutum olmayacaktır. Veya bireyin güvenlik ihtiyacını karşılayamadan, kişisel anlamda gereksinim olan fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamadan

toplumsal bir saygınlık ve takdir arayışı beyhude bir çabadan ibaret olacaktır. Fizyolojik olarak değerlendirilen yeme ve içme gibi birtakım gereksinimler öneminden ötürü piramidin alt yapısını oluşturmuştur. Ancak bununla beraber İbn-i Haldun'a göre insan doğası gereği sosyal bir varlıktır.(İbn-i Haldun; aktaran Belge, s. 446, 2016). Bundan dolayıdır ki yegâne amaçlarından birisi bir alt basamağı tamamlayıp bir üst basamağa geçebilme arzusu içerisinde. Buna göre fizyolojik basamak olan en alt basamak ciddi bir önem arz etse de toplumsal bir varlık olan insan için dördüncü basamak olan saygı arayışı ve son basamak olan kendini ispatlayabilme arzusunu ifade eden beşinci basamakta önem arz etmektedir. İşte bu hiyerarşik ihtiyaçları tamamlayabilme amacıyla gönülsüz dahi olsa birtakım çabalar içerisine girebilmiştir. Kırdan kente ve anavatanı olan ülkesinden ayrılıp deniz aşırı ülkelere göçlerin altında yatan asıl gerçek çoğu kez bundan ibarettir. Bireyin beşinci basamağa ulaşip kendini gerçekleştirebilme arzusu onu birçok farklı noktalara taşımıştır. Buna göre daha öncede belirtildiği üzere emek göçü, bireyin sahip olduğu şartları yetersiz görüp veya daha iyisini arzulamasından ötürü farklı bölgelere göç etmesidir.

2.3. Kapitalizm ve Emek Gücü

Kimi zaman zaten iyi olan ekonomik şartların çok daha ötesine geçebilme arzusu, kimi zaman ise ciddi anlamda kısıtlı olan ekonomik şartların iyileştirilebilmesi adına göç insanı mobilize edebilmiştir.

Sosyal veya ekonomik etmenlerden ötürü emek gücü dış veya iç göç olmak suretiyle yer değiştirmektedir (Günay, Atılgan ve Serin, s. 45 2017). Türkiye'de yaşanan kırdan kente göç hareketliliği iç göç olarak, sanayileşmiş Batı Avrupa'ya olan göç ise dış göç olarak örneklendirilebilir. İç veya Dış Göç hareketliliğinde hedef alınan hiç şüphesiz daha iyi yaşam standartlarını yakalayabilmektir. Ancak ne var ki, göç hareketliliği olumlu sonuçların yanı sıra olumsuz sosyolojik ve ekonomik birtakım sonuçları da doğurmaktadır. Bu duruma kırdan

kente giden göçmenin şehir hayatında yaşadığı ekonomik çıkmazlar (giderin gelirden yüksek olması) ve kültürel farklılıklar (adet ve örfler) örnek olarak gösterilebilir.

Buna ek olarak işçideki vasıfsızlık, artan nüfus ile beraber emek gücünün ucuza satılabilmesi, işverenin ucuz işgücüne yönelmesi ve gerekirse bu konuda kaçak göçmen işçi çalıştırabilmesi gibi unsurlar emek gücüne verilen değerin azalmasına neden olan etmenler arasındadır. Bu bağlamda ekonomik bir gelişimi hedefleyen toplumlar çok defa ucuz işgücüne başvurmuşlardır. Ülkeler içerisinde dahi ülke vatandaşlarına karşı sergilenen bu tutum, işçi göçmeni veya sığınmacıya karşı çok daha fazla sergilenebilmektedir.

2.4.WAT (Work And Travel / Çalışma ve Seyahet) Programı ve Emek Göçü

Daha önce de belirtildiği gibi günümüz dünyasında kapitalist bir meta olarak görülen insan ve onun sahip olduğu emek sömürülmeye çok daha müsait bir hal almıştır. Konuyla ilgili verilebilecek en çarpıcı örneklerden birisi ise "WAT" (*Work and Travel / Çalışma ve Seyahet*) programıdır.

Bu program ABD tarafından gerçekleştirilen 1961 karşılıklı eğitimsel ve kültürel değişim yasasına göre uygulanan lisans veya yüksek lisans öğrencilerini kapsayan kültürel değişim programıdır. Bu program birkaç merhaleden meydana gelmektedir. WAT programlarına katılacakların öğrenciliğin 4 yıllık lisans veya lisansüstü bir programda devam ediyor olması; WAT program temsilciklerini oluşturan şirketlere başvurularda bulunmak, gidilecek ülkede kişilere göre uygun çalışma sahalarının oluşturulması, öğrencilerin gittikten sonra şirket aracılığıyla kontrolleri gibi birkaç aşamadan bahsedilebilir. Programın amacında yaz dönemi boyunca geçici işlerde çalıştırarak, kültürel bir etkileşim oluşturmak ve İngilizce seviyelerini ise yükseltmektir.

Göçmen olan öğrencinin çıkarı doğrultusunda hazırlanmış bir program olarak görünse de temelde yine merkez ülkeye doğru emek göçü gerçekleşmektedir. Programa katılan

öğrencilerin ifadeleriyle ABD vatandaşları, WAT programı öğrencilerine yönelik verilen saatlik ücretlere çalışmamaktadır. ABD’de WAT programları dışında düşük ücretler karşılığında niteliksiz işler olarak sayılabilecek işlerde yerli vatandaş bulamamaktadır. Ancak buna rağmen WAT programına olan rağbet artmaktadır. Bu durum üzerinde medyatik unsurların önemli bir rol oynadığı açıktır. Albenisi medya organları ve ile arttırılan batı dünyası her şeye rağmen birçok göçmenin odak noktası olmuştur. Öyle ki, vatanlarından mahrum kalan birçok sığınmacı komşu ülkelere sığınmak yerine çok daha uzak mesafelerde olan batı ülkelerini tercih etmektedir. Görüldüğü üzere sömürgecilik ile başlayan emek gücü sömürüsüne yönelik tarihsel süreçte değişen sadece isimler, sıfatlar veya maskelerdir. *"Kuvvetin hakta değil, hakkın kuvvette"* olduğu anlayışıyla ele alınan insan ve değerli sermayesi olan emek gücü materyalist bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

2.5.Sanayileşme, Teknoloji ve Emek Gücü

Mahiroğulları’na ait endüstri devrimi sonrası emeğin sömürüsüne dair bir makalede iki devrimden bahsetmektedir. Birincisi Fransız devrimi olarak ta bilinen ve sosyolojik bir değişime neden olan devrim iken, ikincisi ve konumuzla doğrudan ilgili olan sanayi devrimidir. Bu devrim hiç şüphesiz birçok menfaatleri doğurmuştur. Üretimde makineleşmenin artması ile birlikte yaşanan mal fazlalığı; artan mal sayısı ile birlikte fiyatlarda yaşanan azalmalar, gelişen ulaşım ağları ile birlikte, daha ucuz ve rahat seyahat etme imkânları; üretilen malların daha geniş çaplı pazarlara ulaştırılabilmesi gibi birtakım menfaatler sayılabilir.

Bütün bunları sanayileşme kaynaklı menfaatler çerçevesinde ele alan Mahiroğulları, bunun yanı sıra endüstrileşmeye ait birtakım olumsuzluklardan da bahsetmektedir. Ona göre,

Çalışma koşullarındaki seviyesiz tutumlar, ağırlaştırılmış şartlar ve tüm bunlara mukabil emeğe karşılık olarak takdim edilen düşük ücretler ise olumsuzluklar kategorisinde bulunmaktadır(Mahiroğulları, s.42, 2005).

Sanayileşme ncesi esnek çalışma koşullarının yerini daha katı politikalı çalışmalar koşulları almış, makineleşme ile beraber emeğe verilen değer azalmış ve kitlesel üretim ile birlikte küçük çaplı üretici artık sanayileşmenin karşısında pek fazla duramaz bir hale gelmiştir. ‘Fordist retim’ anlayışıyla yoğun bir iş taksimi gerçekleştirilerek işçinin belirli iş sahasına sıkıştırılmıştır. Bunun neticesinde ise ‘iş tatmini’ önemli bir ölçüde azalarak işe karşı ve işverene karşı emekçinin saygın olamayan bir tutum sergilemeye başlamıştır.(Balcı, s.7, 1995). Kentlere doğru yaşanan göç dalgaları ile birlikte meydana gelen ‘işçi sınıfı’ emeğin su-i istimal edilmesi, hijyenikten uzak iş yerleri, uzayan mesailer ve azalan ücretler ile karşılaşarak beklentilerin çok aksine bir yaşam tarzına maruz kalmıştır.

Merkezin de ana sermaye olarak insanın yani emek gnn olduğu kapitalizm, ucuz iş göçü olan kölelik ve sömürgecilik ile kendisini gösterebilmiştir. Elbette bugünkü işleyişi kadar geniş bir sahada kendisini göstermemiş olsa da kapitalizmin elemanlarından olan ‘Pazar’, sermayenin artışıyla birlikte ara yüzleri çoğalmış veya değişmiştir.

Kapitalizmin üç ana unsuru olan Emek (İnsan), Sermaye ve Toprak (Pazar) ilerleyen süreçlerde zamana ve şartlara göre birtakım değişikliklere uğrayabilmiştir (Gençoğlu, s.102, 2012).

Üç elementin birbirleriyle doğrudan veya dolaylı olarak bir teması bulunmaktadır. Emek göçüne sahip insanın olmayışı üretimi sürdürülebilir bir hale getirememektedir. Sermaye ve insan her ne kadar fazlada olsa pazarın kısıtlı veya olmayışı üretimde istikrarın sağlanmasını güçleştirebilmektedir.

Gençoğlu’nun kapitalizm tanımlamasında üzerinde durduğu üzere kapitalizmin ana gayesi mevcut olan sermayeyi korumak ve çoğaltmaktır (Gençoğlu, 2012, s.102). Bu

sebepten dolayı, sermayenin azalmasına neden olabilecek etmenleri minimize ederek kar payını arttırmak mümkün olabilecektir. Kapitalizmde sermayenin asıl kendisi olan insan ve onun emeğine verilen ücret bu bağlamda küçültülerek asıl sermaye olarak görülen maddi gelir miktarının arttırılması hedeflenmektedir.

Sanayi devrimi sonrası ihtiyacı çok daha fazla hissedilen emek gücü kapitalist bir bakış açısından dolayı ağır işlerde düşük maliyetlerde kullanılabilmektedir. Sanayi dönemi sürecinde İngiltere'nin eski sömürü ülkelerinden getirmiş olduğu işçiler ve Almanya'nın ikinci dünya savaşı sonrasında Türkiye'den karşılıklı anlaşma suretiyle getirmiş olduğu ucuz işgücü buna birer örnektir. Temeline istikrarlı bir şekilde sermaye büyütmeyi alan kapitalizm ulus ötesi bir hale gelerek uluslar arası pazarı geliştirmeyi hedeflemektedir.

Küçük işletmelerin ayakta durmakta zorlandığı bu sistemde küresel boyutta firmalar ve markalar üretimdeki teknolojik ilerlemeler ve emeğin ileri düzey teknoloji ile minimize edilmesi ile ayakta durabilmektedir. Ucuz iş gücünün ileri safhasını teşkil eden teknoloji merkezli emek sermayesi sanayi devrimiyle birlikte kırsalda makineleşmenin artışıyla kendisini göstermiştir. Türkiye'de dahi kırdan kente göçün nedenlerinden birisi ise tarımda makineleşme ile birlikte emek gücüne olan ihtiyacın azalmasıdır. Günümüzde ve gelecekte ise ileri düzey teknolojinin hayata geçirilmeye çalışılması ile birlikte insan gücü çok daha fazla azalarak işsizliğin artması muhtemel olarak görülmektedir.

Amerika'da Washington eyaletine bağlı Seattle bölgesinde dünyanın en büyük online alış-veriş sitelerinden olan '*Amazon*' tarafından takriben bir sene öncesinde *Barkot Sistemli Süpermarket* fikri hayata geçirildi. Barkot sistemli bu markete göre müşteriler akıllı telefonlarında bulunan uygulama ile markete giriş yaptıktan sonra raflardan istedikleri ürünler ile çıkabilmektedirler.

Alışverişlerini kasiyersiz bir ortamda tamamlayabilme imkânı bulanan tüketiciler kasa kuyruklarına takılmaksızın daha hızlı bir şekilde alış-verişlerini tamamlayabilmektedirler²⁴.

Ancak kulağa hoş gelen bir durum olarak görülse de başta kasiyer mesleğinin giderek azalmasına ve ilerleyen safhalarda ise yok denecek kadar azalmasına ve bekli de yok olmasına neden olabilir. Nitekim bir taşıma aracı olarak kullanılan faytonlar günümüz teknolojisinin ulaşmış olduğu seviyeden dolayı turistik bölgelerde eğlence amacıyla kullanılan bir hale gelmiştir. Konuyla ilgili bir diğer örneğe robot teknolojisindeki gelişmeleriyle öne çıkan Japonya'dır. Nagazaki şehrinde bulunan *Henn-na Otelinde* girişte otel müşterilerini karşılayan robotlar resepsiyonların yerini alırken, otel odalarına bagajın taşınmasını sağlayan robotlar ise çanta taşıyan görevlilerin yerlerini almaktadırlar ⁵.

Teknoloji sahasındaki birtakım gelişmelerin henüz yeni yeni yaşanmaya başladığı dönemlerde dahi sebep olduğu işsizlikten dolayı insanlar tarafından eleştirilir bir hal almıştır. Örneğin 1758 yılında İngiliz işçilerinin ilk mekanik yün biçme makinelerini parçalamak suretiyle tepki vermiştir. Ned Ludham isminde bir işçinin çorap dokuma tezgâhına zarar vermesiyle birlikte Ludizm adı verilen bir akım meydana gelmiştir. Sadece İngiltere'de değil aynı zamanda Fransa'da 'baldırı çıplaklar' olarak bilinen kapitalist olan zengin tabakaya karşı küçük çaplı işletmeciyi koruyan ve emekçilerin haklarının kapitalist tabaka tarafından sömürülmesine karşı olan bir grup meydana gelmiştir (Savuk ve Orhan, s. 12, 2015).

⁵ HEN-NA Oteli, URL:<http://www.hurriyet.com.tr/> Erişim tarihi: 17.02.2018

Ludizm akımı en temelde vasıflı işçilerin makineleşme ile birlikte vasıfsız bir eleman olarak değerlendirilmesine tepki vermektedir. Buna göre geçimini sahip olduğu zanaat ile gerçekleştiren bireyler, makinelerin kısa sürede çok daha seri ve çok daha fazla üretimi yapması ister istemez vasıflı işçileri azaltmış ve işlevsiz bir hale getirmiştir.

Onlarca kişinin yaptığı işi bir makineye yaptırabilme neticesinde günümüze değin uzanan vasıfsız ve zanaattan uzak bir insan kitlesinin doğmasına sebebiyet vermiştir. Yirmi birinci yüzyılın erişmiş olduğu endüstriyel teknoloji nasıl ki insansız hava araçlarını meydana getirerek insanlığa fayda getirdiyse, insansız çalışma sektörlerini de arttırarak insanlığa birtakım zararlar doğuracağı açıktır.

Kazcynski'ye göre sanayi devrimi sonuçları itibariyle insan ırkı için bir tahribat meydana getirmiştir. Beklenenin aksine gelişmiş ülkelerde toplumsal dengeyi bozarak hayatın anlamsızlaşmasına sebebiyet vermiştir. Doğal dünyaya çevresel sorunlar açarak psikolojik birtakım sorunları da doğurmuştur. Teknolojideki bu ilerleyiş toplumsal ve psikolojik açılardan daha büyük bozukluklara sebep olacaktır (Kazcynski, s.2, 1996).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI AVRUPA'YA İŞÇİ GÖÇÜ VE GÖÇ YÖNETİM POLİTİKALARI

Küreselleşen dünyanın vazgeçilmez bir olgusu haline gelen göç, tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde birçok ülke açısından kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir. İnsanın doğası gereği yaptığı herhangi bir şeyden tecrübe kazanabilme kabiliyeti, göç gibi çok yönlü bir yapıya sahip olgudan dahi çok şey kazanmasını sağlamıştır. Gerek olumlu ve gerek olumsuz sonuçlara gebe olabilen göç, bölgeler arası sınırların haritalar üzerinde kalmasına da neden olmuştur.

Gerekçelerinin ağırlıklı olarak ekonomik unsurlara bağlı olduğu göç kavramının neticeleri ise, kültürler arası etkileşim, sosyolojik uyum süreçleri, göçe dair hükümetler tarafından atılan politik adımlardır. Bunun yanı sıra göç edilen bölgelerde meydana gelen ekonomik inişler ve çıkışlar, göç veren ülkelerde hafifleyen işçi yükü, azalan nüfus nedeniyle giderek kaybolan iç pazar hacmi ilk bakışta göze çarpan neticelerden öne çıkanlardır.

Göç olgusu, neticelerinin ülke yönetimlerine ve göç edilen ülkelerde bulunan vatandaşların gösterdikleri reaksiyonlara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Artılarından daha ziyade eksiklerinin göz önüne alındığı göç kavramı zaman zaman tercih edilebilmesi gereken bir olgu olabilmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası dağılan ekonomiyi toparlamayı hedefleyen Hollanda, Avusturya, İsviçre, Danimarka ve Almanya gibi ülkeler gerek Avrupa içi ve gerekse Avrupa dışı birçok ülke ile işçi göçü anlaşmaları gerçekleştirmişlerdir. Yapılan bu anlaşmalar çerçevesinde takriben 30 milyonu aşkın insan, Avrupa'ya misafir işçi statüsünde girebilmişlerdir (Messina,s.3, 2007; aktaran Özerim, s.22, 2014).

Özellikle 1950 ve sonrası baş gösteren işçi göç dalgası 1970'li yıllara değin giderek artan bir hareketlilik haline gelmiştir. 1960'lara gelindiğinde ise aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Yunanistan, Portekiz, gibi Akdeniz ülkeleriyle anlaşmalar imzalanmıştır. Hatta

sadece işçi göçü anlaşmaları Akdeniz ülkeleriyle sınırlı kalmayıp gelişmekte olan Cezayir, Hindistan, Pakistan gibi ülkelerle de gerçekleştirmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin Avrupa ülkeleri ile 1960'lı yıllarda imzalamış olduğu İkili İşgücü Anlaşmaları

ANLAŞMALAR	ÜLKELER	İMZA TARİHİ
Türkiye-Federal Almanya İşgücü Anlaşması	Almanya	30.10.1961
Türkiye-Avustralya İşgücü Anlaşması	Avustralya	05.10.1967
Türkiye-Avusturya İşgücü Anlaşması	Avusturya	15.05.1964
Türkiye-Belçika İşgücü Anlaşması	Belçika	16.07.1964
Türkiye-Fransa İşgücü Anlaşması	Fransa	08.05.1965
Türkiye-Hollanda İşgücü Anlaşması	Hollanda	19.08.1964
Türkiye-İsveç İşgücü Anlaşması	İsveç	10.03.1967

Kaynak: Nakhoul, s.90, 2014

İkinci dünya savaşı sonrası hızla yükselmeye çalışan birçok Avrupa ülkesi gibi Almanya'da Alman hükümetince uygun görülen ülkelerle geçici işçi anlaşmalarına imza atmıştır. Yapılan bu anlaşmalar göstermektedir ki göç sadece gelişmekte olan ülkeler tarafından tercih edilen bir olgu değil gelişmeyi arzu eden ülkeler için de bir alternatiftir. Daha öncede belirtildiği üzere ucuz ve niteliksiz işçi gücünü Afrika gibi gelişmemiş ülkelerden karşılayarak gelişmeyi hedefleyen Kuzey Amerika yine göçü talep eder bir ülke halini almıştır.

Göçün, hedef ülkelerde birtakım sosyolojik, ekonomik, çevresel ve demografik çerçevede birtakım olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bu olumsuz sonuçlardan ötürü göç alan ülkeler sınırlarını bireysel ve kitlesel göçlere karşı daha sıkı denetlemişlerdir.

Ancak ne var ki göç, ihtiyaç durumunda göçmeni gönülsüz dahi olsa doğup büyüdüğü kültürel yaşamının dışına çıkarabildiği gibi, kimi zamanda Almanya gibi ülkelerin birtakım anlaşmalarla kendi isteğiyle kültürünün dışında bireyleri gönülsüz dahi olsa kabul etmesine neden olabilmektedir. Gönülsüzdür çünkü yapılan işçi göçü anlaşmaları geçiciliğe dayanmaktadır. Öyle ki, misafir işçi olarak değerlendirilen göçmenlere yönelik ilk yıllarda herhangi bir siyasi politika söz konusu olabilmiş değildir. Anlaşmalar çerçevesinde gelen işçiler geçici olarak değerlendirilmesinden dolayı siyasi arenada kendilerine yer bulamamışlardır (Schierup, s.37, 2006). İşçi göçmenlerin "*Gasterbeiter*" (Misafir İşçiler) kavramıyla tanımlanmaları Avrupa tarafından sergilenen geçicilik perspektifini net bir şekilde ifade etmektedir. Avrupa topluluklarının bir parçası olarak değerlendirilmeyen bu işçiler 1973 petrol krizinin patlak vermesiyle birlikte hedeflenin aksine Avrupa'nın bir parçası haline gelmiştir.

Birçok Avrupa dilleri içinde Almanca kökenli bir "*Gasterbeiter*" (Misafir İşçiler) kavramıyla işçi göçü programının bütünleşmesi gelişi güzel bir tesadüf olmadığı belirgindir. Göçmen işçi alım politikasının merkez ülkelerinden biri olan Almanya 1960 ve sonrası birçok ülkenin vatandaşına ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda II. Dünya savaşı sonrası büyük bir göçe maruz kalan Almanya adeta bir göç ülkesi haline gelmiştir.

Göçe en az göçmen kadar ihtiyaç duyan Avrupa göçü yapılan anlaşmalarla resmileştirerek günümüz Avrupa'sının sosyolojik, kültürel ve demografik yapısının önemli ölçüde etkiler adım atmıştır. Planlananın aksine farklı sonuçlar doğuran Avrupa göçmen işçi politikaları Avrupa'ya göç konusunda yeni tecrübeler kazandırarak daha kalıcı çözümleri kapsayan politikalar üretmesine neden olmuştur.

Avrupa göç yönetimini sağlayabilmesi açısından birliğin Maastricht Antlaşmasıyla resmen kurulundan sonra "*Güvenlik, Özgürlük ve Adalet*" konularında kayda değer adımlar atmıştır. Özellikle güvenli bir ortamı sağlayabilmenin en önemli koşullarından birisi, ülkeye tehdit unsuru olarak görülen düzensiz olmayan göçün kontrol altına alınması olacaktır. Avrupa göç politikalarında yapılacak değerlendirmede üç farklı evrede ele almak çalışmanın gayesi açısından çok daha doğru olacaktır. İkinci Dünya savaşı sonrası Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu birçok ülkeden misafir işçilerin davet edildiği birinci evre; 1973 global petrol krizinden dolayı Avrupa ülkelerine yerleşen misafir işçi alımının durdurulması ikinci evre olarak değerlendirilebilir (Canpolat, s.37, 2015). Üçüncü evre olarak ise küreselleşen dünyada artan düzensiz göçlere karşı alınan Avrupa merkezli ve güvenlik içerikli politikaların uygulandığı dönem olduğu söylenebilir.

3.1.İkinci Dünya Savaşı Sonrası Avrupa Göç Politikaları (1950-1973)

Sahip olduğu beşeri ve fiziki şartları ile birçok ülkenin göç odağı haline gelen Avrupa ülkeleri özellikle ikinci dünya savaşı sonrası hızlı bir göç alımı gerçekleştirmiştir. Savaşlar ile azalan genç nüfus sanayileşme sürecinde ihtiyacı çok fazla hissedilir bir hale gelmiştir.

Başta Almanya olmak üzere birçok ülke Fransa, Belçika ucuz iş gücü elde edebilmek gayesiyle Kuzey Afrika ülkelerine başvurmuştur. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke Avrupa devletlerinin birçoğunun günümüzdeki refah seviyesine ulaşmalarında yardımcı olmuştur denebilir. İkinci dünya savaşı ile birlikte özellikle genç nüfus kaybı yaşayan Avrupa ülkeleri sanayi tesislerini hızlı bir şekilde büyütmesi için genç ve dinamik bir nüfus arayışına girmiştir. 1955'te İtalya'nın yapmış olduğu işçi göçü anlaşması Almanya ile devam etmiştir. Yunanistan ve İspanya ile 1960'da, Türkiye ile 1961'de, Fas ile 1963'te, Portekiz ile 1964'te, Tunus ile 1965'te ve Yugoslavya ile 1968 yılında anlaşmalar yapılmıştır (Tekin, s.47, 2007). Yapılan anlaşmalar çerçevesinde getirilen işçilerin birçoğu "*Misafir işçi*" olarak adlandırılmıştır. Ancak bu sadece isimde kalarak pratiğe geçememiştir. Örneğin Almanya'ya

geçici olarak giden Türkiye vatandaşları bulundukları ülkeyi mesken edinmek zorunda kalmışlardır.

İkinci dünya savaşı sonrası dışarıdan geçici işçi getirmek suretiyle kalkınma hızını arttırmaya çalışan ülkeler arasında başta Almanya, Hollanda, İsviçre, Danimarka ve Avusturya bulunmaktadır. 1970'lere kadar 30 milyonu aştığı tahmin edilen göçmen işçi sayısına yönelik uzun soluklu bir politika anlayışı asla güdülmemiştir. Göçmenlere misafir işçi olarak bakılmasından dolayı göçmenler için imzalanan anlaşmalar birkaç yıldan ibaret olmuştur. İlerleyen süreçlerde artan işçi sayısı ve onların yakınlarını da kapsayan politikalar oluşturulmaya çalışılmışsa da işverenlerin ucuz işgücünden yararlanma isteği, ülke vatandaşlarının göçmenlere ait niteliksiz işlerde çalışmaması gibi sebepler siyasilere bu konuya ilgisiz kalmalarına neden olmuştur.

Avrupa uygulamış olduğu politikalar ile göçmen sayısını azaltsa da tek nedenin bu olduğunu söylemek yetersiz bir izah olacaktır. Avrupa'nın göç için yeterli bir altyapıya sahip olamaması, piyasada yüksek meblağlarda olan kara para döngüsü, yasadışı göçün artışı gibi gerekçelerden de bahsedilebilir (Koçak ve Gündüz, s.68,2007).

3.2. 1973 Krizi Sonrası Avrupa Göç Politikaları (1973-1980)

6 Ekim 1973 tarihli petrol krizi Arap-İsrail savaşının bir neticesi olarak küresel ölçekte bir boyuta ulaşmıştır. Arap devletlerinin petrol fiyatlarında artış sağlamaları krize neden olan başlıca unsurlardandır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülkenin etkilenmesine neden olan bu kriz dünyada büyük bir ses getirmiştir. Bu tarihten sonra petrol mülkiyeti şirketlerin ellerinden çıkarak OPEC çatısı altında toplanmıştır.

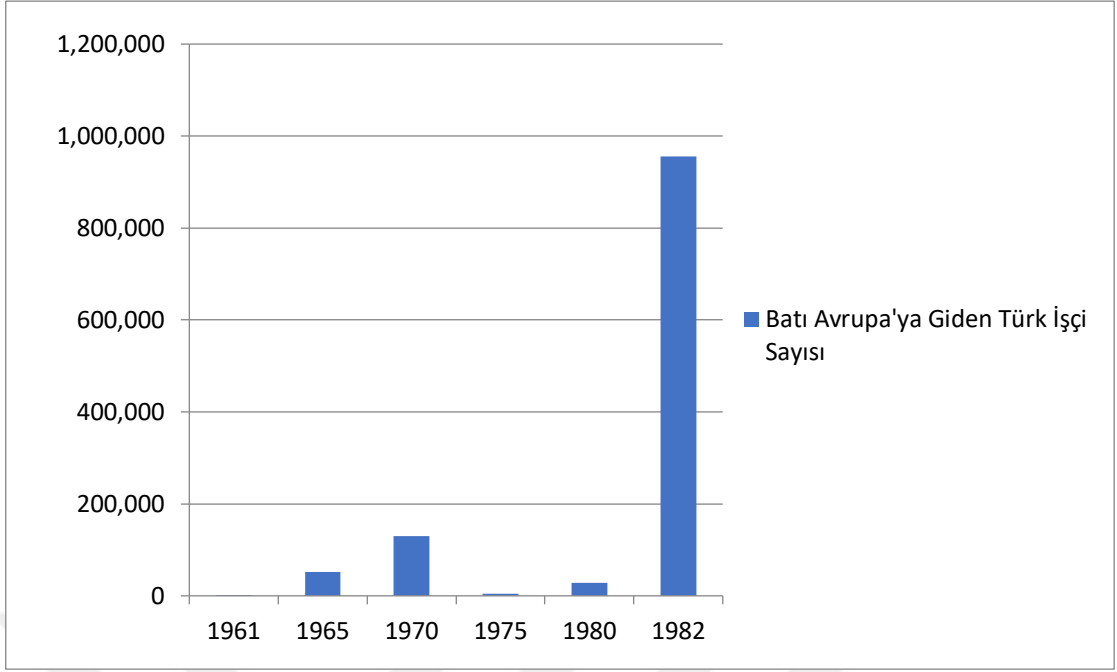
Türkiye petrol krizi ile birlikte köklü kararlar almıştır. O tarihte Türkiye ihracatından elde ettiği gelirin çokluğuyla petrol borçlarını kapatmaya çalışmıştır. Krizin Avrupa göç politikasına yansıyan boyutu ise işçi göçü alımını durdurma politikasıdır. Hatta bu dönem sonrası Avrupa göçe güvenlik içerikli politikalar kazandırmak suretiyle göçü yasal olmayan göçlerle de engellemek istemiştir (Özerim, s.125, 2014).

Yasadışı göçe yönelik atılan adımlar birçok Avrupa devletleri tarafından ilk defa bu süreçlerde atılmıştır. 1970'lere kadar işçi göçü süreklilik kazanırken bu tarihten sonra atılan adımlarla gerilemiştir. Özellikle 1980 ve sonrası Avrupa'nın işçi veya düzensiz göçe karşı politikalarındaki artış Avrupa ülkelerine göçü azaltmıştır. 1973 yılında petrol krizi neticesinde işçi göçünü durduran Avrupa, Almanya'da geçici olarak kalan işçilerin devamlılığına neden olmuştur.

Aile birleşim programlarının daha sonraları Alman göç planlamalarına eklenmesiyle geride kalan ailelerine göçmenlere kavuşabilmişlerdir. Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere 1973'e kadar genel olarak artarak devam eden göç dalgası 1973 krizinin patlak vermesiyle geri düşmüştür. 1971 yılında düşüşün sinyali verilmiş olsa da 1973 yılında tekrar yükselişe geçmiştir. Ancak Küresel çapta gerçekleşen petrol krizi göçmeni doğrudan etkilediği tablodan anlaşılmaktadır. 1973 yılı sonrası artışa yine başlasa da batı Avrupa'ya göç, yükseliş kriz öncesini yakalayamamıştır.

Tablo 3. Türk'lerin Batı Avrupa'ya işçi göçü sayısını göstermektedir (Talas, s.194, 1997)

Yıllar	Giden İşçi	Yıllar	Giden İşçi
1961	1.476	1972	85.229
1962	11.185	1973	135.820
1963	30.328	1974	20.211
1964	66.186	1975	4.419
1965	51.520	1976	10.558
1966	34.410	1977	19.084
1967	8.947	1978	18.582
1968	43.204	1979	23.630
1969	103.975	1980	28.503
1970	129.575	1981	39.521
1971	88.44	1982	955.065

Şekil 1. Batı Avrupa'ya Giden Türk İşçi Sayısı

Tablo 3 ve Grafik 1'den anlaşıldığı üzere 1961 sonrası ivme kazanmaya başlayan Batı Avrupa'ya işçi göçleri ara ara düşüslere rağmen 1970'in başlarına kadar yükselmiştir. Ancak 1973 petrol krizinin Batı Avrupa ekonomisini önemli ölçüde etkilemesi nedeniyle küresel ölçekte olan göçlerde düşüş kayda değer düşümler gerçekleşmiştir. Kriz sonrası göç ettikleri ülkelerde kalmak durumunda kalan Türk'ler 1980'li yıllarda ilk olarak Almanya'da gerçekleştirilen Aile Birleşim programları ile birlikte aileleriyle bir araya gelmişlerdir. Birçok göçmen işçinin ülkelerindeki ailelerini yanlarına almalarıyla ülke içi göçmen sayısı artış göstermiştir. Bununla birlikte işverenler ise zaten ucuz işgücünden faydalananıyordu oldukları göçmen çalışanlarından vazgeçmek istememişlerdir.

Göçmen sayısını hızlı bir şekilde arttıran bu program 1984 geri dönüşü teşvik yasası ile azaltılmaya çalışılmıştır. Almanya geriye dönüşü teşvik gayesiyle yasalar çıkararak maddi yardımlarda bulunmaktadır. Avrupa devletleri göçmen nüfus artışındaki hızı aşağı çekmek gayesiyle birçok politikalar geliştirmiştir. Artan göçmen nüfuzu Avrupa'yı tedirgin bir hale getirerek göçmenleri sınır dışı edebilmenin yollarını aramıştır.

1974-1980'li yıllarda ise 1974 krizi ile uygulanan göçmen işçi alımının durdurulma yasası delinmeye başlamıştır. Almanya bu dönemde en fazla mülteci alan bir ülke konumuna gelmiştir (Herman,s. 4, 1993 ; Koçak ve Gündüz, s.68, 2007). Uygulanan göçmen politikaları ister istemez Avrupa'yı ikilem çerçevesine yerleştirmiştir. Bir tarafta demokratik ve insani haklar bir diğer tarafta ise ülke ekonomisi, göçmen entegrasyonu gibi yaşanması muhtemel olgular bulunmaktadır. AB'nin göç politikaları özü itibariyle Avrupa içi piyasasına gerekli olan insana ulaşmak ve insanı entegre etmek iken bir diğer tarafta ise dış sınırların korunmasını kuvvetlendirerek yasa dışı bir göçe engel olmaktı (ORSAM, s.11, 2012) . Bu tür çifte yönlü bir göç politikası ise Avrupa'yı zamanla büyük duvarlı bir kale haline getirirken bu kalenin kapısı hükmünde olan Türkiye'yi ise kayda değer bir boyuta taşımıştır. Bu dengeyi kurmak için Avrupa ülkelerinin uygulamış olduğu politikalarda aynı şekilde iki başlığa bölünmüştür. Zira ikiye bölünen bu politikada amaç iki farklı topluluğu tatmin etmektedir. Bir grup Avrupa ülkelerine ait topluluklar veya devletler iken, ikinci grup ise üye olmayan devlet veya ülke vatandaşlarıdır.

Göç politikaları ile Avrupa ülkeleri içerisinde serbest dolaşımı açarak pazarı genişletmek ve böylelikle ekonomiye can vermek, bunu sağlarken ise dış ülke vatandaşlarının bu istihdam alanlarını bozmalarına mani olmak için sınır kontrolleri, ülke dışı göçmen ihracı, sınırlı sayıda göçmen alımı ve mevcut göçmen kontrol politikaları uygulamak ve sağlamaktadır (Bingöl,s.47,2006). Avrupa ülkeleri arasında çeşitlilik arz edebilen bu politikalar ülkelerin sahip oldukları politik, ekonomik, kültürel, sosyolojik ve fiziki konumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Çeşitlik fazla olsa da dikkat edilmesi gereken tek nokta hızla değişen dünyanın ekonomik çehresi ve bunun neticesinde devam etmekte olan göçün önlenmesi ne denli tahribatlara sebep olabileceğidir.

Kısacası küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte ülkeler arası göç ivme kazanmıştır. Dünya nüfusundaki hızlı artış ve mobilize bir hale gelmiş toplumlar bağlı bulundukları ülkenin dışında yaşamaya başlamışlardır. Merkez ülkelerden olan Avrupa ülkelerinin sahip olduğu ekonomik refah ise birçok göçe meyilli birey ve toplumu Avrupa'ya çekmiştir. Çevre ülkelerden legal veya illegal birçok göç alan Avrupa devletleri ülke içi nüfus artışını engellemek, toplumsal refahı sağlamak, herhangi bir tehdit oluşturmamak için göçe yönelik birçok politika geliştirmiş ve geliştirmektedir.

Göç politikaları, temelde toplumsal iç huzuru baz alarak güvenlik sınırını ihlal edecek kendisi için tehdit oluşturacak bir unsura boyun eğmemektedir. Ülkeye illegal bir surette girme teşebbüsünde bulunan birçok göçmeni sınır hatlarında üçüncü ülkelere gönderim anlaşmaları dahi yapılmıştır. Ancak bu politikalar her ne kadar göçü önlemeye yönelik olsa göçmeni birçok durumda göçmen olarak sahip olduğu haklardan mahrum etmiştir.

3.3.Göç Politikalarına Dair Unsurlar

3.3.1. Vize Politikası

Bir ülke vatandaşının kalıcı veya geçici olarak bir başka ülke sınırlarında legal bir surette hareket edebilmesi için hedef ülkenin konsoloslugu tarafından verilen izne vize denmektedir (Şemşit, s.31, 2010).

Yalnızca pasaport kullanımı ülkeye legal olarak giriş konusunda yeterli olmayacaktır. Avrupa ülkeleri arasında var olan *Schengen Vizesi* bireylerin üye ülkeler içerisinde dolaşımını serbest kılmaktadır. Bu vize birlik içerisinde serbest dolaşımı olanakları sunarken birlik sınırları dışında siyasal sınırları belirgin bir şekilde çizmesini sağlamıştır. Schengen vizesine ek olarak İrlanda ve İngiltere kendi istek ve arzularıyla Schengen vizesini kullanmamaktadırlar. Avrupa birliğine üye ülke vatandaşlarının üye olmayan ülkelere rahat bir dolaşım için ise vize alımını mümkün kılan bir takım kolaylıklar oluşturabilmektedir.

3.3.2. Sınır İdaresi

En geniş manasıyla sınır yönetimi ülkelerin kendi vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla sınır bölgelerde gerekli önlemleri alması olarak tanımlanabilir. (Şemşit, s.32, 2010).

Türkiye'nin AB'ye üye bir ülke haline gelmesi durumunda ülkenin güney ve doğu sınırlarının geniş çaplı bir sistemle kuşatılması yüksek önem taşımaktadır. Zira Türkiye jeopolitik yapısıyla çok daha fazla bir sınır kontrolünü istemektedir. Ülkelerin sınır korumada gösterebileceği ufak tefek zafiyetler ve ayrıcalıklar komşu ülkelerde büyük etkiler oluşturabilecektir. Sadece iki ülke arasında kalamayacak olan sınır yönetimi küreselleşen dünyada çok daha fazla önem arz etmektedir. Ancak her ne kadar küresel bir dünya, akla azalan sınırları getirse de realde durum bunun terside olabilmektedir. İncelmesi gereken sınırlar aksine artan sınırlar haline gelmiştir. Bu durum ise ülkelerin çok daha güçlü politikalarının neticesinde ortaya çıkmıştır. Avrupa ülkeleri içerisinde serbest dolaşım imkanı sağlayan 1995'te yürürlüğe giren Schengen vizesi ile birlikte güvenliğe olan ihtiyacın artmasından dolayı sınır hatlarının daha kapsamlı olarak korunması ihtiyacı doğmuştur.

Avrupa konseyi tarafından yapılan Tampere zirve kararlarında; AB'nin gerek legal göçü durdurmak ve gerekse uluslar arası suç örgütleriyle mücadele etmek için dış sınırların kontrollü bir surette idare edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bir diğer zirve olan Laeken zirvesinde ise dış sınır idaresinin önemine vurgu yaparak, terör, insan ticareti ve illegal göçe karşı alınabilecek önemli bir rol olduğunun altını çizmiştir (Akman ve Kılınç, s.11, 2010).

3.3.3. Yasal Göç Politikası

Aile birleşim, eğitim, çalışma gibi bir takım sebeplerle farklı ülkelerin vize konusunda ilgili makamlarından vize alınmaları neticesinde başvurduğu ülkeye kabul edilip seyahat

etmesi düzenli bir göçü oluşturmaktadır. Yasal göçe örnek olarak, Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş olan insanların geride kalan aile fertlerini Almanya’ya alma girişimleri; daha iyi bir eğitim almak amacıyla *Erasmus*, *Farabi*, *Mevlana* gibi birtakım eğitim programlarıyla farklı ülkelerde geçici bir süre yaşayan öğrenciler; ve bağlı bulundukları şirketlerin yurtdışı projeleri kapsamında geçici bir müddet farklı ülkelerde yaşayan işçilere kadar birçok kesim örnek olarak gösterilebilir. Düzenli / Yasal olarak yapılan göçe birden fazla sebep sunabilmek mümkündür. Küreselleşen asır beraberinde ulaşım ve iletişim ağlarında gelişimi getirdiği için ülkelerin birbirleriyle olan farklılıklar azalır bir hale gelmiştir. Kùltürler arası iletişimin artışı ise toplumlar arası bağları kuvvetlendirmiş ve bu ise devletlerarası ekonomik bağların oluşumunda önemli bir adım oluşturmuştur. Örneğin sınır / komşu ülkelerden olan Azerbaycan-Türkiye sahip olduğu kültürel bağları sayesinde bugün birçok ekonomik anlaşmaların altına imza atmış, ortak projeleri hayata geçirebilmişlerdir.

Karşılıklı güven ortamının oluşmasına da zemin hazırlayan kültürel ve ticari bağlar vize sorununun ortadan kaldırılmasıyla ülkeler arası seyahati de arttırmıştır.

3.3.4.Yasal Olmayan (Düzensiz) Göç Politikası

Ülkelere yasadışı yollarla bir şekilde girmeyi başarmış veya yasal bir yolla girdiği halde kalma süresini aşmış kişiler tarafından oluşturulan düzensiz göçler ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyolojik ve kültürel yapılarına bir tehdit unsuru olarak görölmektedir.

Bu tanımlama gerek ülke sınırlarını illegal bir surette geçen gerekse izin verilen oturma süresinin üstünde ülke sınırları içerisinde yaşayan göçmenleri içerisine almaktadır (Aydın, s.122, 2016).

Kızılay 2017 Göç İstatistik raporuna göre yasadışı göçmen, ekonomik kısıtlılıklar veya suç kaydı olmamasından dolayı bağlı bulunduğu ülkeden bir başka ülkeye göç etmeye çalışan, şayet göç edebilmede başarılı dahi olsa gittiği ülkeye ait yasal bir imkanı olamayan ve

de göç ettiği ülkenin resmi sınırlarını ihlal etmek suretiyle ülkeye izinsiz giriş yapan kişi veya kişilerdir ⁶. 1920'lere kadar dayandırılabilir yasadışı göç kavramı 1970 ve 1990 arası dönemlerde gündeme sıklıkla olmasa da gelmeye devam etmiş ve 1990'lardan sonra ise hızla yükselen bir olgu haline gelmiştir (Düvell, 2011; aktaran Topçuoğlu, s.10, 2016). Bu tip göçmenler ulus devlet egemenliğini zedeleyerek toplumsal düzende birtakım olumsuzluklar meydana getirmektedir. Zira devletlerin kendi sınırlarından kimlerin ne şekilde, hangi şartlar altında ve nasıl geçeceğini belirleyememesi ulus devlet egemenliğini zedelemektedir (Topçuoğlu, s.11, 2016).

Yasal olmayan bir yol olması itibariyle göçmen yasadışı göçmen sayısı net olarak ortaya konulmasa da, AB'nin 2015 yılında yapmış olduğu bir çalışmaya göre sadece 1,8 milyon kişi Avrupa sınırlarını geçmeye çalışmıştır. AB komisyonu, Brüksel'de yaptığı açıklamada 6.108 kişinin illegal yollarla Yunanistan sınırlarını geçmek suretiyle Almanya sınırlarını geçtiğini ve bu rakamın ise önceki yıla nazaran 9 kat daha fazla bir artış sergilediğini belirtmiştir. Özellikle savaş nedenleriyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar bu rakamı son yıllarda arttırmıştır. Avrupa'nın bu sebepten dolayı ki sınır komşusu olan Türkiye ile sınır yönetim politikaları geliştirmesi önem arz etmektedir.

Avrupa'da illegal göçün artmasında birkaç nokta bulunmaktadır;

- Sovyet Rusya'nın çöküşü
- AB ile birleşme çabaları ve AB'nin büyümesi
- Doğu Avrupa bölgelerinden AB'ye göçün gelişimi
- Ortadoğu'da yaşanan iç ve dış karışıklıklar ve bunun neticesinde ortaya çıkan sığınmacılar

⁶ URL:https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, Erişim Tarihi 23.05.2018

- Hızla yükselen terör olayları ve ülkelerin güvensiz bir hal almasıdır (Düvell, 2011; aktaran, Topçuoğlu,s.10, 2016).

Düzensiz göç sadece gelişmiş ülkelere ait bir sorun olarak düşünülmemelidir. İçerisinde Türkiye'nin de bulunduğu Amerika, AB, Rusya, Singapur, Güney Kore, Malezya, Fas gibi birçok ülke ve bölgeler bu tür göçlerden nasibini almıştır ve almaktadır. Sığınmacıların ülkeleri dışında herhangi bir ülkenin cazibeli geliyor olması gelişmekte olan ülkelerin dahi göç alabileceğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Ülkelerin göç alabilirliklerinde sadece dış gelişmiş bir ülke olmadığını kriter olarak göstermek yeterli olmayacaktır.

3.4.Avrupa Güvenlik Merkezli Göç Politikaları

ORSAM'ın (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) yayımlamış olduğu Avrupa göç politikasına yönelik bir raporda belirtildiği üzere 2008 AB İltica ve Göç Paktı beş prensipten meydana gelmektedir. Bunlar, Ülkelerin kendi ihtiyaç ve öncelikleri doğrultusunda yasal göçün düzenlenmesi; Yasadışı göçmenlerin kendi ülkelerine veya transit ülkelere gönderilmesi; Sınır idaresinin güçlendirilmesi; Sığınma politikasının teke indirilmesi ve son olarak ise, göçü önlemek gayesiyle kaynak ülke ile transit ülke arasında ortak bir politika oluşturulmasıdır (ORSAM, s.13, 2012).

Dikkat edilecek olursa beş maddenin ortak özelliği göçü minimize ederek yasal veya yasal olmayan göçten meydana gelebilecek olumsuzlukları azaltmaktır. Ülkelerin daha çok kendi menfaatleri doğrultusunda oluşturulan göç politikaları temelde ülke içerisindeki toplumsal refah ortamını korumaya yöneliktir. 1974 petrol krizi sonrası göçe güvenlik merkezli bir anlayış kazanmıştır. Ancak bazı kesimlere göre ise göçün güvenli içerikli

politikalar ile birlikte uygulanılması özellikle 11 Eylül saldırısı sonrasidir. Çünkü bu tarihten sonra göç, terörizm kavramıyla bir arada kullanılmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren göçmen artık bir tehdit unsuru haline gelerek politikalar daha sıkılaştırılmıştır. Hatta, 11 Eylül öncesi AB Konsey ve Parlamentosu göndermiş olduğu tebliğde AB'nin önceki yıllarda uygulanan göç politikalarında sıfır göç politikaları uygularken 11 Eylül saldırısı nedeniyle politikalarını tekrar gözden geçirmesi gerektiğine dair gerekçeler sunmuştur (Lindstrom, 2006).

Göç unsurunun terörizm ile bağdaştırılır olması Britanya, Danimarka, Portekiz gibi ülkelerin illegal göçlere karşı yeni politikalar üretmesine neden olmuştur. "*Ötekileştirme*" veya "*Dışsallaştırma*" olarak tanımlanabilecek politikaları üretmeye başlayan Avrupa, bir diğer taraftan da sınırlarını genişletmeye çalışmıştır.

Avrupa, birliğine üye adaylarını birliğe katarak merkez birliğini korumaya çalışmıştır. Hatta biraz daha ileri giderek 18 Şubat 2003 tarihli "*Güvenli Üçüncü Ülke*" göç politikası uygulama kararını almıştır. Bu politikaya göre sığınmacı başvuru talebi değerlendirmeye alınmaksızın daha öncesinde başvuruda bulunmuş olduğu ülkelere(transit ülkeler) geri gönderilebilecektir.

1951 Cenevre sözleşmesinin düzenlemesi ile ortaya çıkan *Güvenli Üçüncü Ülke* kavramı Avrupa Birliği Ortak İltica Sistemi arayışı sürecinde meydana gelmiştir. AB İltica Usulleri Yönergesi'nde yer alan bu politikaya göre sığınmacıların güvenli olarak görülebilecek herhangi bir ülke sınırlarından geçmesi veya bu ülkelerde kısa müddet dahi olarak kalması durumunda sığınmacıların başvurularına bakılmasızın güvenli sayılabilecek bu üçüncü ülkelere geri gönderilmesi mümkündür⁷.

AB'ye sığınma çabalarında herhangi bir ülkede bulunmaları ret cevabı almaları için yeterli bir sebep olarak görülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki,

⁷ URL: <http://multeci.ihh.org.tr/>, Erişim Tarihi 02.06.2018

üçüncü ülkenin hangi şartlara göre güvenli olarak kabul edildiğidir. Güvenli üçüncü ülke ölçüleri her ne kadar AB asgari standart ve usuller yönergesinin 27. Maddesinde belirlenmişse de pratik yaşama bu kriterler farklı yansımaktadır. Zira ülkelerin kendi menfaatleri doğrultusunda oluşturulan ve daha çok politik, siyasi görüşlerin karıştığı birtakım yönetim politikaları mevcuttur. Örneğin bahsi geçen yönergenin (c) maddesi şu şekildedir;

" Uluslararası hukukta şart koşulan işkence ve zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muameleye maruz bırakılmama hakkı ihlal edilerek kişinin gönderilmesi yasaklanacaktır".

Avrupa'nın ikinci dünya savaşı sonrası en büyük imtihanı olan *Suriyeli Sığınmacılar Sınavında* maalesef bu ve benzeri birçok politikayı uygulayamamıştır. Örneğin Güvenli üçüncü ülke olan Türkiye'ye sığınan mülteciler ülke sınırları içerisinde gerek ırksal gerekse kültürel birçok ötekileştirilmeye maruz kalmışlardır.

Ucuz işgücü olarak vasıfsız işlerde istihdam edilmesinden, birden fazla ailenin oldukça düşük metrekarelik evlerde olağan kiralardan çok daha yüksek kiralar alınmasına kadar birçok insan dışı muamelelere maruz kalmışlardır. Görüldüğü üzere güvenli üçüncü ülke tanımlamasında ortaya konulan bu maddeler pratikte kabul edilenin aksine bir şekilde gelişmektedir.

Bahsi geçen yönergeye göre güvenli üçüncü ülke kavramının uygulanabileceği ülkeler aşağıdaki kriterler çerçevesinde olmalıdır;

- Kişilerin hayatı ve özgürlüğü, ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ya da siyasi düşünce esasında tehlikeye girmeyecektir;
- Cenevre Sözleşmesi uyarınca non-refoulement ilkesine saygı duyulacaktır;
- Uluslararası hukukta şart koşulan işkence ve zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muameleye maruz bırakılmama hakkı ihlal edilerek kişinin gönderilmesi yasaklanacaktır;
- Mülteci statüsü talep etme olasılığı bulunması ve kişinin mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda, Cenevre Sözleşmesine uygun olarak koruma elde etme olasılığı mevcuttur. (İltica ve Göç Mevzuatı, s.208-209, 2005).

Güvenli üçüncü ülkeyi tanımlamada bahsi geçen parametreler bazı yönleriyle eleştiriye maruz kalmıştır. Yegâne amacı sığınmacıların Birliğin sınırlarının dışında tutulmasıdır. Bazı yönleriyle eleştirilere maruz kalan bu politika üçüncü ülkelerin yüklerinin artmasına neden olmuştur. Birliğin başvuruları değerlendirmeksizin geri çevirmesi üye olmayan üçüncü güvenli ülkelere sığınmacıları alım zorunluluğu doğurmaktadır. Avrupa Birliği tarafından geri çevrilen bu başvurular bireyleri tek tek ele almamakta ve toplu bir ret girişiminde bulunmaktadır.

Bu ise hikâyeleri birbirlerinden çok farklı insanları toplu bir değerlendirmede göz ardı edebilmektedir. Bu şekilde bütüncül bir değerlendirme ise hukuki bir sorun teşkil etmektedir (Turan ve Şaşkın, s.53, 2017). Münferit olarak yapılmayan başvuru değerlendirmeleri toplu bir ret ile güvenli üçüncü ülkelere yönlendirilmektedir. Ancak bu tür toplu bir yönlendirme üçüncü ülkeye sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, sosyo-politik bir takım etkiler oluşturabilmektedir.

Globalleşen bir dünyada meydana gelen sığınmacı sorunu artık başvuru alan ülkeyle sınırlı kalamayacağı şüphesizdir. Ülkelerin omuzlarına bırakılan bu yükün paylaşılması kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

Turan ve Şaşkın'ın dikkat çektiği bir diğer konu ise Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olup olmadığıdır. Cenevre sözleşmesi ve sözleşmeye ilişkin yapılan ek protokollere göre Türkiye güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilmemektedir. Zira Türkiye henüz AB ülkelerinden olmayan bireylerin iltica sisteminden muaf tutan sınırlandırmayı kaldırmış değildir. Bu ise Avrupa ülkeleri dışında kalan ülkelerin mülteci statüsünde kabulünü reddetmektedir.

Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke sayılabilmesi için Cenevre sözleşmesinde bahsi geçen kriterlere uyumlu bir hale gelmesi gerekmektedir (Turan ve Şaşkın, s.51, 2017). Akla burada bir soru gelmektedir; Madem Türkiye Güvenli Üçüncü ülke olarak kabul

edilmemektedir, o halde neden Türkiye’de 3 milyon 589 bin 384 Suriyeli sığınmacılar barınmaktadır⁸. Bu sorunun cevabında Avrupa birliğin güvenli üçüncü ülke politikasına ilişkin ortaya koyduğu ölçülerin doğruluğunu yansıtmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Cevap ise açıktır ki, eğer Türkiye güvenli üçüncü olarak kabul edilmese bu durumda güvenli üçüncü ülkeye namzet Türkiye’nin sınır komşusu olan Yunanistan olacaktır.

Bu durum ise Avrupa için tehlike çanlarının çalması anlamına gelir ki, bu adaylık kabul edilmeyecektir. Yunanistan’ı güvenli üçüncü ülke olarak kabul etmektense Türkiye’nin kabul edilmesi birliğin refahı ve güvenlik politikaları açısından daha doğru bir adım olacaktır.

Bunun yanı sıra zamanla artan göç-terörizm kavramlarının medyatik alana taşınması göçmene karşı fobinin oluşmasına neden olmuştur. İç güvenliği temin etme girişimleri artmasından dolayı ülkeye sığınan mülteciler, ya kapalı kapılar ile karşılanmış veyahut kapılarda içeriye sınırlı rakamlarla ve belirli şartlar altında alınabilmektedir.

Ötekileştirilmiş olan göçmenler ülke vatandaşları için güven ve ahlak ortamına tehdit unsuru olarak görülmektedir. Basında hızlı bir şekilde yayılan göçmene yönelik fobiler siyasal ve sosyal bilimlerinde çalışma sahalarına konu olmuştur. Böylece terör-göç bağı çok daha güçlü bir hale gelmiştir (Şemşit, s.43, 2010). Bununla birlikte Avrupa Birliğinin kendi çıkarları doğrultusunda hazırlanan bu politika mültecilerin sığınma haklarını veya seçme haklarını da ellerinden almaktadır (Turan ve Şaşkın, s.48, 2017). AB sınırları içerisine almak şöyle dursun güvenlik tehdidi olarak gördükleri sığınmacıları belirli bir güvenlik standardının olmadığı sırf göç etmek zorunda oldukları ülkeden biraz daha iyi bir yaşama sahip olduğu için başka bir ülkeye mahkum edebilmektedir. Avrupa için üçüncü ülke olarak görülebilen Türkiye bu ülkelerden birisidir. Görüldüğü üzere politikaların yegâne amacı sığınmacıları bir şekilde sınırların ötesinde tutmak ve bu hususta hangi şartlarda olursa olsun üçüncü ülke olarak sayılabilecek ülkede tutmaktır.

⁸ URL: <http://multeciler.org.tr/>, Erişim Tarihi: 02.06.2018

3.5.Avrupa Göç Politikalarında Anlaşmalar

3.5.1.Cenevre Sözleşmesi

İkinci dünya savaşının neticesinde hızla artan sığınmacılara karşı bir çözüm arayışı BM'lerin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin imzalanmasına neden olmuştur. 1954'te yürürlüğe giren bu sözleşme İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılmış olan bu sözleşme dört farklı bölümden meydana gelmektedir.

Uluslar arası hukuksal bir çerçevede insan haklarını ele alması açısından önemli bir anlaşma olduğu söylenebilir. Olabilecek herhangi bir çatışma sonucunda mağdur olan veya dili, ırkı, dini taabiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasal düşünceleri sebebiyle vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmek zorunda kalan birey veya bireyleri yardımı esas almaktadır. 1951 tarihli Cenevre sözleşmesi ve buna ek olarak sunulan 1967 Protokolü, mültecileri uluslar arası bir düzeye taşıması açısından önem arz etmektedir⁽⁷⁾.

1951 yılında Türkiye'nin de imzaladığı bu sözleşmede Türkiye için coğrafi bir sınırlama söz konusudur. Buna göre Türkiye AB Konsey üyesi ülkeler haricinde Türkiye'ye sığınan kişileri geçici bir koruma sağlamaktadır. Buna göre Irak, Suriye, İran gibi çevre ülkelerden gelen sığınmacılar coğrafi bir kısıtlama olması nedeniyle mülteci olarak kabul edilmezler. Sözleşmeye göre mülteci *"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs"tır.*

Mülteci ile sığınmacı benzerlik gösteren iki kavram olsa da birbirlerinden farklı bulunmaktadır. Sığınmacı yukarıdaki tanımlamada bahsi geçen gerekçelerden herhangi

birinden dolayı ülkesini terk eden ve mültecilik statüsünü henüz elde edememiş kişilere verilen isimdir.

Bir diğer tarafta ise mülteci bu statüyü kazanmış ve içerisinde bulunduğu ülkenin vatandaşları gibi ülkenin birçok olanaklarından istifade edebilen kişilere verilen isimdir. Bu iki kavrama biraz daha açıklık getiren Hacıoğlu her iki kavramı da etimolojik açıdan değerlendirmektedir.

Hacıoğlu'na göre mülteci Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte Türkçeye sığınmacı olarak geçmiştir. İltica eden olarak netleştirilebilecek bu kavram Türkçede çok defa sığınmacı ile eş değer kullanılmaktadır. Ancak resmi literatürde karşılığının birbirlerinden farklı olması kavramları anlamada güçlük oluşturabilmektedir. İngilizcede ise "*Refugee*" "Türkçede mülteci kelimesini karşılarken ve "*Asylum Seeker*" veya "*DisplacedPersons*" olarak bilinen kavramlarda mülteci olarak kullanılabilmektedir. Ancak "*Asylum Seeker*" sığınma arayan kişi demek iken "*Displaced Persons*" yerinden edilmiş kişiler demektir ⁹

Bununla birlikte 1951 sözleşmesi Avrupa merkezli bir yapıda olması nedeniyle birçok kez eleştiriye maruz kalmıştır. Örneğin Avrupa Birliği üye ülkelerin Türkiye gibi güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilen ülkelere sığınmaları durumunda mülteci olarak kabul edilirken, Türkiye'nin çevre ülkelerinden sığınan bireyler için aynı durum söz konusu değildir. Bilhassa gelişmekte olan ülkelere gelen tepkilerden dolayı ek 1967 tarihli sözleşmeye ek olarak kabul edilen protokollerde de beklenen mülteci kavramına yapılan yaklaşımı yeterli görülmemiştir. Geri kalmış veya az gelişmiş olan ülkelerdeki doğal afet, iç muharebe, kıtlık gibi durumları kapsamaması ve mültecilik olgusuna Avrupa eksenli dar bir yaklaşım sunulması açısından eleştirilmiştir (Barkın, s.338, 2014).

Özellikle Türkiye'ye çevre ülkelerden iltica eden sığınmacıların Türkiye'nin Cenevre sözleşmesinde belirtmiş olduğu coğrafi çekincesinden dolayı mülteci konumuna

⁹ HACIOĞLU Fatma Zeynep, Geri Kabul Antlaşması, URL: <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerV/589/>, Erişim Tarihi: 06.06.2018

geçememişlerdir. Sığınmacı olarak geçici koruma statüsünde bulunan sığınmacılar mültecilerin yararlanmış olduğu haklardan yararlanamamaktadırlar. Örneğin hali hazırda Türkiye’de mevcut olan 3 milyarı aşkın Suriyeliler için her ne kadar mülteci kavramı kullanılsa da bu sadece onların uluslar arası hukuktaki tanımlamalarından dolayıdır.

Kendilerinin ülke içerisindeki yasal statüsü geçici koruma statüsünde olan ülkelere geri dönemeyen sığınmacılar olarak tanımlanması daha doğru olmaktadır. 6458 sayılı kanun çerçevesinde 3 milyonu aşkın Suriyeli geçici koruma statüsünde sığınmacı konumundadır. Her ne kadar durumları mültecilik kavramıyla birebir örtüşürken mültecilik statüsü için başvuru yapamamaktadırlar.¹⁰

6458 sayılı yabancılar ve uluslar arası koruma kanunda düzenlendiği üzere Türkiye 1961 tarihli Cenevre sözleşmesinde kabul etmiş olduğu coğrafi sınırlamadan dolayı Avrupa ülkeleri dışından farklı bir ülkeden gelen sığınmacılara gerekçeleri ne olursa olsun üçüncü bir ülkeye yerleştirmeye kadar, şartlı mülteci olarak geçici bir koruma ile kalmasına izin vermektedir.

İçişleri bakanlığı göç idaresi resmi sitesinde ise şartlı mülteci tanımını şu şekilde yapmaktadır; *"Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir"*. Cenevre sözleşmesiyle ilgili mülteci hakları ise sığınmacılara kıyasla çok daha fazla olmaktadır. Bu sözleşmeye göre mülteci statüsünü elde etmiş bireylerin iltica etmiş oldukları ülkenin diğer vatandaşlarıyla hemen hemen eşit bir muameleye tabi oldukları görülmektedir. Ucuz iş gücü olarak görülen sığınmacıların aksine mülteciler tıpkı yerli vatandaşlar gibi eşit şartlar altında eşit maaşlarla çalışabilmektedir.

¹⁰ Mültecilik statüsü, URL: <https://www.petrol-is.org.tr/haber/multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar-9348>, Erişim Tarihi: 06.06.2018

Eğitim ve sağlık birimlerinden faydalanabilme imkânları yerli vatandaşlarla eşdeğer bir seviyededir

Yine Cenevre sözleşmesine göre mültecilerin kendilerini tehdit altında gördükleri üçüncü bir ülkeye gönderilme imkânları yoktur. Ancak ülkeni kamu düzenini bozma ve tehdit unsuru oluşturur bir hal almaları durumunda sınır dışı edilebilmektedirler.

Şayet Türkiye Cenevre sözleşmesi ve 6458 yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda koyduğu coğrafi çekinceden vazgeçmesse sayıları giderek artan Suriyeli sığınmacılar gibi birçok sığınmacı mülteci statüsünden yararlanamayıp ikinci sınıf içerisine dahi alınamayacak birtakım muameleler görmeye devam edecektir. Ertelenerek çözüm bulunamayacak olan bu sorun sadece ülkesine sığındığı için Türkiye'nin değil küresel bir yapıda olan geniş çaplı bir sorundur.

Bununla birlikte Türkiye'de mülteci statüsünü BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Kurulu)'dan alamayan sığınmacılar çareyi Avrupa ülkelerine kaçak yollar ile girmekte arıyor. Bu durum ise yasal olmayan göçü arttırması açısından Türkiye'nin Avrupa'nın güven ortamını tesis etmede ne denli önemli bir stratejide bulunduğu göstermektedir.

3.5.2.Geri Kabul Anlaşması

Geri kabul anlaşmaları temelde bir ülkede illegal bir surette var olan kişilerin veya bir müddet ülke sınırları içerisinde bulunduktan sonra yasal oturma hakları bitmiş birey veya bireylerin daha öncesinde geri kabul anlaşması yapılmış bağlı bulundukları ülkeye gönderilmesini ifade etmektedir¹¹ . Bir diğer ifadeyle yasal olarak belirlenmiş sınır kapıları ve diğer ülkeye giriş bölgeleri olarak kabul gören bölgeler dışında ülkeye bir şekilde yasal

¹¹ Türkiye – AB vize ve muafiyet süreci,
URL:https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari, Erişim Tarihi: 06.06.2018

olmayan yollarla girmeyi başarmış kişilerin veya yasal olarak girmiş olsalar dahi vize süresinin sona erdiği halde ülke sınırlarını terk etmeyen diğer ülke vatandaşlarının vatandaşı oldukları ülkelere gönderilmesini esas alan bir anlaşmadır (Çelik, 2014) . Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası kendi ülke sınırları dışından yaşamaya mecbur bırakılmış insanların ülkelerine geri dönüşleri için geri kabul anlaşmaları birçok kez gerçekleştirilmiştir.

1990 sonrası geri kabul anlaşmaları Avrupa göç politikalarını şekillendirmede etkili olmuştur. Zamanla ekseninin dışına çıkan bu anlaşmalar AB eksenli bir hal almaya başlamıştır. Avrupa Birliği üye ülkelere sığınma talebinden bulunanları güvenli üçüncü ülkeye göndermenin yanı sıra birliğe iltica eden sığınmacıları daha önce anlaşmalarının yapılmış olduğu diğer ülkelere gönderilmesini hedeflemektedir.

AB ülkelerinin yüklerini ve sorumluluklarını diğer ülkelere yüklemek olarak da düşünülebilir. Sığınmacıların güvenlik tehdidi olarak görülmesi onları sınırların ötesinde tutulmasına itmiştir. Bireysel değerlendirmeye alınmaksızın toplu reddedilerek gelişmekte olan ülkelere gönderilebilmektedir. Uluslararası kamu vicdanını rahatlamayı hedefleyen bu tür politikalar ertelenen bir hastalığın ötesine geçememektedir.

Cenevre sözleşmesi ile Türkiye'nin sığınmacılara sadece geçici koruma statüsü verdiği bilindiği ve Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olup olmadığı tartışmalarına rağmen Türkiye'yi her şeye rağmen güvenli üçüncü ülke olarak kabul etmek; ve bütün bunlara rağmen bu ülkede Suriyeli mültecileri uzun süre bulundurmak AB'nin göç politikalarından güvenlik ekseninden sapmadığını açık bir surette göstermektedir. Yapılan bu tür politikalar neticesinde birlik etrafında bulunan siyasi ve fiziki sınırlar günümüz dünyasında yüksek kaleler hükmüne gelerek dışarıdakilerin içeriye dahi görememeleri ve merak etmelerine neden olmuş ve buda AB'ye yönelik albenileri giderek arttırmıştır.

Geri kabul anlaşmalarına yönelik yapılan bir diğer eleştiri ise geri gönderme (non-refoulement) ilkesine aykırılığıdır. Geri kabul anlaşmalarının gerçekleştirilme amacı yasal olmayan düzensiz göçü önlemektir. Fakat bununla birlikte geri kabul anlaşması kapsamına giren ile girmeyenin ayırt edilememesidir. Daha öncede belirtildiği üzere yasal olmayan yollarla ülkeye girmiş veya ülkede vize süresini aştığı halde ülke sınırları içerisinde bulunan kişilerin ülkelerine iadesi ve vatandaşı oldukları ülke tarafından geri kabul edilmesini ifade etmektedir. Ancak bir diğer tarafta ise geri göndermeme ilkesi ise herhangi bir gerekçeden dolayı sığınmacı olarak farklı bir ülkeye girmiş kişilerin kaçtıkları veya vatandaşı oldukları ülkeye geri gönderilmemesidir. Zira kaçanın(sığınmacı) geri gönderilecek bir yeri yok iken geri kabul edilenin sığınacak bir ülkesi vardır. Bununla birlikte buradaki çizgi oldukça incedir. Münferit değerlendirilmeye alınmadan toplu değerlendirme yapılması bu ince çizginin anlaşılmasını zorlamaktadır.

3.5.3.Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması

Türkiye-Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen Geri kabul anlaşmasına göre Türkiye’de veya Avrupa Birliği üye ülkelerden birisinde bulunan veya oturma izin koşullarına haiz olmayana bireylerin Anlaşma’da belirtilen şartlar çerçevesinde ilgili ülkelere geri gönderilebilmektedir. Daha detaylı olarak bakılacak olursa, anlaşmaya göre Türkiye herhangi bir AB ülkesinden Türkiye’ye yasal olmayan yollarla girmiş veya yasal olarak girdiği halde vize süresini aştığı halde ülke sınırları içerisinde bulunan kişilerin vatandaşı olduğu olduğu ülkeye geri gönderimi mümkündür.

Aynı durum yasa dışı AB ülkelerine giden veya burada yasadışı olan Türkiye cumhuriyeti vatandaşları içinde geçerlidir. Üçüncü bir ülke vatandaşının Türkiye üzerinden Avrupa geçmesi durumunda da iadesi yine Türkiye’ye yapılacaktır. Avrupa’yı geçiş güzergâhı olarak kullanıp Türkiye’ye gelen kişilerinde iadesi yine Avrupa Birliğinin ilgi ülkesine yapılacaktır. İçişleri bakanlığı resmi sitesinde yayımlanan geri kabul anlaşmasında dair

genelgeye göre Türkiye sahip olduğu transit yapısıyla düzensiz göçü engellemek amacıyla geri kabul anlaşmaları yapmaktadır.

Bu çerçevede AB ile Türkiye arasında 16 Aralık 2013 tarihli izinsiz ikamet eden kişilerin geri kabulüne yönelik anlaşma imzalanmış ve TBMM'ye sunulmuştur.

“Bu kapsamda, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla kurulan; göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak ve bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamakla görevli olan İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün idari kapasitesinin artırılarak anlaşmanın uygulanabilmesi için;

- 1) Düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilinceye kadar barındırılacağı geri gönderme merkezlerinin kurulması ve mevcutların kapasitelerinin artırılması,*
- 2) AB üyesi ülkeler tarafından gelecek geri kabul taleplerinin sonuçlandırılması için gerekli teknik, idari ve kurumsal alt yapının sağlanması ve bu kapsamda AB fonlarından yararlanılması,*
- 3) Geri kabul anlaşmamızın olmadığı göçe kaynaklık eden ülkelerle ikili anlaşmaların imzalanması ve halen yürürlükte olan ikili geri kabul anlaşmalarının uygulanabilirliklerinin artırılması için Dışişleri Bakanlığı ile birlikte gerekli çalışmaların yapılması,*
- 4) Anlaşma kapsamındaki üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'ye kabul edilmelerinden sınır dışı edilmelerine kadar geçecek sürede yürütülecek iş ve işlemlerin süratle yerine getirilmesi*

5) *Düzensiz göçle mücadelenin daha etkin yürütülebilmesi için mevcut tedbirlerin gözden geçirilmesi ve gerekli kanuni, hukuki, mali, idari ve teknik her türlü tedbirin alınması, uygun görülmüştür*¹²

Türkiye kendi sınırları içerisinde ikamet eden başka ülkelerin vatandaşlarını belirli şartların yerine gelmesi durumunda ise geri iadesinden ziyade ülke içerisinde kabul etmektedir. Bu şartlara göre bu kişiler Türkiye ve anlaşmaya dahil diğer ülkeler tarafından verilmiş olan transit geçiş iznine sahip olması ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından verilmiş olan ikamet belgesine sahip olması durumunda geri iade etmemektedir.

Buna göre Türkiye’de halihazırda geçici koruma statüsü alan Suriyeli mülteciler ile AB üye devletlerde ikamet etmekte olan Türkiye vatandaşları geri kabul anlaşmalarından etkilenmemektedir.

3.5.4.Schengen Anlaşması

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrası hızlı bir şekilde kalkınmaya çalışma Avrupa başta Kuzey Afrika olmak üzere çevre ülkelerden işçi almaya başlamıştır. Göç hareketliliğini yoğun olarak yaşanmaya başladığı bu dönemde aralarında Türkiye’nin de bulunduğu birçok ülkeden göçler Avrupa’ya doğru yönünü çevirmiştir. 1973 petrol krizine kadar yaşanan bu göç akımları bu tarihten sonra duraklama sürecine geçmiştir.

Duraklama her ne kadar yasal olarak gerçekleşen bir dönem olsa da yaşanan petrol krizi küresel bir nitelikte olmasından dolayı gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeleri de etkilemiştir. Bu ülkelerde yaşanan ekonomik çalkantılar sonucu göç Avrupa’ya yasal olmayan göç suretinde devam edebilmiştir. 1973 sonrası kriz ortamı küresel bir ölçekte gerçekleşse de daha düşük gelirli ülke vatandaşları kendi ülkelerine kıyasla biraz daha yüksek gelirli ülkeleri

¹² Göç geri kabul anlaşması ile ilgili başbakanlık genelgesi, URL:http://www.goc.gov.tr/icerik3/geri-kabul-anlasmasi-ile-ilgili-basbakanlik-genelgesi_333_338_854/ Erişim Tarihi: 08.06.2018

yasal olmayan yollarla da olsa göçü tercih etmek durumunda kalmışlardır. Bu tür yasal olmayan göçlerin önünü yasal olan yollarla kesmek için Avrupa Birliğine üye ülkeleri tarafından birtakım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Fransa (1972), İsveç (1972), İngiltere (1971) yıllarında çıkardıkları yasalar ile düzensiz göçün önüne geçmeye çalışmıştır.

Avrupa'nın bir birliği veya tek vücudu ifade etmesi açısından bu tür çabaların münferit olmasından ziyade ülkelerin tek bir vücut halinde yasal olmayan göçlere karşı tek vücut olması daha etkili bir politika olacağından bu yol tercih edilmiştir. Üye ülkeler arasında atılan bu adımın neticesinde 1985 tarihli Schengen anlaşması imzalanmıştır. 1985 tarihli bu anlaşmada Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya ve Lüksemburg arasında imzalana bu anlaşma birlik içerisinde sınırlar kaldırılarak ortak bir pazarın oluşturulması da hedeflenmiştir.

Ortak vize politikasıyla ülkeler arası göç ve seyahatler daha kolaylıkla gerçekleştirilmiştir. İtalya (1990), İspanya ve Portekiz (1991), Yunanistan (1992), Avusturya (1995) İsveç, Finlandiya ve Danimarka (1996) tarihlerinde katılmıştır. Anlaşma ile birlikte oluşan Schengen bölgesini günümüzde Birleşik Krallık haricinde Avrupa ülkelerinin çoğunluğu kapsamaktadır. Günümüzde üye sayısının 26'ya ulaştığı Schengen anlaşması üye ülkeler içerisinde serbest dolaşımı sağlayarak ülkeler arası ortak bir pazarın ulaşmasında da önemli bir rol oynamıştır. Taraf ülkeler arasında *tek pazarı* hedef alan bu anlaşma bu amacını hakkıyla gerçekleştirebilmiştir. Bölge içi kişi, hizmet, sermaye ve hizmet dolaşımını özgürleştiren bu anlaşma bölgede iç güvenliği sağlama konusunda da ilgili adımları atmıştır.

Bu sebepten dolayı Schengen birliği ortak bir iç pazar oluşturmanın yanı sıra ortak bir emniyet politikaları da oluşturmuştur. Bu bağlamda Schengen Bilgilendirme Sistemi (SIS) ve Frontex gibi yasal olmayan göçü önlemek için birtakım ortak ağlar oluşturulmuş ve sınır kapı kontrolleri daha sıkı denetlenmiştir (Tunç, s.212, 2014). Avrupa üye ülkeleri arasında

yapılan bu anlaşma üçüncü ülke vatandaşlarının Schengen bölgelerine girebilmeleri için bu vatandaşlara uygulanan vize politikalarını yansıtmaktadır. Shengen bölge güvenliğini sağlamak amacıyla dış sınırların etkili bir şekilde kontrolü, üçüncü ülkelerle bağı kuracak kişilerin görevlendirilmesi, taşıyıcı yükümlülüğü gibi birtakım sınır dışı kontroller gerçekleştirilmiştir (Soyupek ve Demir, s.25, 2015).

19 Haziran 1990 tarihinde, Schengen anlaşmasına ilişkin imzalanan bir sözleşme ile somut bir adım atılmıştır. İmzalanan bu sözleşme neticesinde iç sınır kontrolleri kaldırılarak, tek tip vizeye yönelik uygulamalar getirilmiştir.

Yukarda bahsi geçene SIS (Schengen Bilgi Sistemi) olarak bilinen uygulama anlaşmaya dahil ülkeler arasında ortak bir göç ağının oluşturulmasına yönelik meydana getirilmiştir ¹³Ancak günümüzde artan mültecilik olgusu Schengen bölge sınırlarının ihlallerine neden olabilmektedir. Temelini güvenlik kaygısı ve iç pazar arzusunun oluşturduğu Schengen anlaşmasının kaygılarını ise üçüncü ülkelerden gelebilecek toplu göçler oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Konsey başkanı Donal Tusk tarafından Frontex'den elde edilen bilgi ışığında yapılan bir açıklamada ise günde 2000 mültecinin Avrupa Birliği sınırlarına geldiğini ifade edilmiştir. Buna göre acil bir önlem alınmazsa Schengen Birliği'nin çöküşü dahi muhtemeldir¹⁴. Yapılan bu açıklamaya göre artan sığınmacılara yönelik nihai bir çözüm bulunamaması durumunda Schengen anlaşmasının zedelenmesi mümkündür.

Anlaşmanın işlevsiz bir hale gelmesi durumunda ise ortak Pazar ağının bu durumundan etkilenmesi Avrupa için büyük bir ekonomik etki oluşturabilir. Hammadde akışının sektöre uğraması durumunda Avrupa Birliği içerisinde oluşabilecek aksamalar ekonomik sonuçlara neden olabilecektir. Örneğin Hırvatistan'dan Almanya'ya aktarılan araç

¹³ Schengen vizesi hakkında, URL: <https://www.schengenvisa.info.com/>, Erişim Tarihi 8.06.2018

¹⁴ Avrupa Birliğinde Mülteci sayısı ve Schengen vizesi, URL: <http://tr.euronews.com/>, Erişim Tarihi: 08.06.2018

motorları belirlenen tarihlerde işlenmeye başlanmaktadır. Motorların aktarımının sınır kontrolleri gibi birtakım prosedüre takılması durumunda gecikmesi ise ticari işleri sekteye uğratacaktır. Malların depolarda kalması bile gereksiz bir depolama ücreti oluşturacağından ayrı bir maliyet olarak ülkelere yansıyacaktır. Zira ortak bir pazar ağına bağımlı olan Avrupa Birliği sığınmacıları bu yüzden geleceğe yönelik bir tehdit unsuru olarak görmektedir. Bu sorunu ise sınır kontrollerini sıklaştırarak çözmeye çalışmaktadır.

3.5.5.Maastricht Anlaşması

1992 tarihli olan Maasricht anlaşması AB göç politikalarının temellerini teşkil eden anlaşmalardan birisi olması sebebiyle önem arz etmektedir. Birliğin bugün ki ismi olan Avrupa Birliği'ni almasında etkili olan bu anlaşma AB göç yönetim politikaları açısından ele alındığında birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Avrupa Birliği'nin "*üç önemli sütununu*" oluşturan bu anlaşma birliğe yeni boyutlar kazandırmıştır. Birlik içerisinde AB'ye ait vatandaşların serbest ve güvenli dolaşım imkânını sağlayan bu anlaşma 1993 yılında uygulamaya geçmiştir. Bu anlaşma ile göç ve göçe dair unsurlar Avrupa Birliği üye devletlerin ortak bir politikası ve menfaati haline gelmiştir. Anlaşmadan önce göç yönetim organlarından olan *Trevi ve Göç Grubu* gibi yapıları tek bir çatı altında birleştirebilmiştir. Göçe dair konular ve organlar Adalet ve İçişleri sütununa bağlı bir hale getirilerek ortak bir bakış açısı oluşturulmuştur. Avrupa Birliği içerisinde göçle ilişkili polis faaliyetlerinin koordinasyonu, göçe dair Schengen anlaşması ile adımlarının atıldığı ortak bilgi ağının paylaşımı, gizli göç ağlarının kurulması ve göçle ilgili erken uyarı mekanizmalarının oluşturulması gerçekleştirilen bazı ortak politikalar (Sönmez, s.211, 2015).

Bununla birlikte imzalanan Masstricht anlaşmasıyla birlikte sağlanan ortak menfaatler ise dokuz genel başlıkta ele alınabilir (Şemşit, s. 88, 2010)

- Sığınma politikası; Üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik göç politikası
- Dış sınır kontrolleri; Sahtekârlık
- Uyuşturucu kaçakçılığı; Cezai ve adil işbirliği
- Gümrük işbirliği; Göçe dair bilgi sistemi
- Avrupa Polis işbirliği (Europol)

Uygulanan bu politikaların esas amacı göç, sığınma ve suçla mücadele ve bunlara ilişkin uygun güvenlik tedbirleri almak, bireylerin birlik içerisinde serbest dolaşımını sağlayarak gerekli özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarını inşa etmektir (Bayburtlu; Lodge, s.13, 2002). Bununla birlikte anlaşma birlik üyelerinin birlik içerisinde serbest dolaşımını sağlamayı hedeflediğinden birliği kuşatan dış sınırların kuvvetlendirilmesine neden olmuştur. Üçüncü ülke vatandaşlarının birlik içerisinde serbest dolaşımını kısmen engellemesi açısından gelişmekte olan ülkeler tarafından eleştirilmiştir.

Anlaşmanın getirmiş olduğu bir diğer önemli adım ise AB vatandaşlarının seçme ve seçilme haklarının genişletilmesidir. Buna göre AB vatandaşı olan bireyler ikamet etmiş oldukları farklı ülkelerdeki vatandaşlar ile eşit seviye oy kullanabilme ve adaylığını koyabilme haklarına sahip olmuştur¹⁵. Göç ilişkin politikalara ek olarak ekonomik ve parasal birliğin oluşturulması yine Maastricht anlaşması ile sağlanmıştır.

3.5.6.Amsterdam Anlaşması

¹⁵ AB sınırlarında ikamet eden vatandaşların oy kullanma haklarına dair,
URL:<https://docs.google.com/gview?url=http://www.migrationpolicy.org/transatlantic/docs/Groenendijk-FINAL.pdf&chrome=true/> Erişim Tarihi: 10.06.2018

2 Ekim 1997 tarihinde yapılan bu anlaşma 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma daha öncesinde yapılan Schengen ve Maastricht gibi anlaşmaları genişleterek daha kapsamlı bir göç politikası ortaya koymuştur. Anlaşmada Avrupa Birliğinin *özgürlük, adalet ve güvenlik* alanı olduğu belirtilmiştir. Amsterdam antlaşmasının birinci bölümünün ikinci maddesinde belirtildiği üzere; Topluluğun görevi, birlik içerisinde ortak bir pazar ve parasal ve ekonomik birliği inşa etmek; 2. ve 4. Maddelerde belirtilen ortak politikaları veya faaliyetleri yürürlüğe koymak yolu ile, birlik içerisindeki ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve sürdürülebilir surette çalışmasını ve genişlemesini sağlamaktır.

Bununla birlikte ileri seviyede sosyal koruma ve istihdamı; kadınlar ve erkekler arasında eşitliği; sürdürülebilir ve bir gelişmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, ileri düzey ekonomik ve rekabet performanslarının bir araya getirilmesini; yaşam seviyesini ve standartlarının arttırılmasını; üye ülkeler arasında sosyal ve ekonomik dayanışmayı ve birliği arttırmayı hedeflemektedir. (Bolayır, s.13, 2000; aktaran, Şemşit, s.91,2010).

Avrupa Birliği bir özgürlük, güvenlik ve adalet birliği olmanın yanı sıra dış sınır kontrollerinin düzensiz göçü önlemeye yönelik sıkı olduğu ve bireylerin birlik içerisinde serbestçe ve özgürce dolaştığı bir bölgedir. Maastricht anlaşmasının Adalet ve İç işleri bölümüne ait olan konuları genişletmiştir. Birliği tehdit unsuru olarak görünenlerin birlikten uzak tutulması ve kamusal güvenliğin çok daha kapsamlı bir şekilde genişletilmesini hedef alan bir anlaşmadır. Özgürlük, güvenlik ve adalet başlığı altında ‘Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği’ konuları yer almaktadır. Bu başlık çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler ve değişiklikler polis teşkilatları, adli kurumları ve gümrükler arası etkileşimi arttırarak göçe karşı alınan tedbirleri uyum içerisinde çalışır bir mekanizma haline getirmiştir¹⁶.

Bununla birlikte Amsterdam Antlaşması AB’ye üye ülkelerin başta terör, insan kaçakçılığı, uyuşturucu, yasa dışı göçe ilişkin faaliyetleri önlemek için Europol sistemini

¹⁶ AB’nin terör ile mücadelesi, <http://www.uiportal.net/>, Erişim Tarihi: 11.06.2018

geliştirerek iç güvenlik tedbirlerini olabildiğince üst seviyelere çıkarmıştır. Europol, göçe ilişkin bilgi toplama ve bu bilgileri depolama, soruşturmaları kolaylaştırmak amacıyla hâkim ve müfettişler arasındaki bağları geliştirmekte kullanılan fonksiyonel bir sistemdir (Ertan, 2002). Amsterdam antlaşması AB'nin göç alanındaki yetki ve sorumluluklarını açık bir dil ifade eden bu antlaşma göç politikaları için dönüm AB'nin dönüm noktalarından birisidir. Bu antlaşma ile AB sınırları içerisinde özgürlük, adalet ve güvenliğe yönelik tarihi bir adım atılmıştır denebilir. Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini arttıran bu antlaşma Maastrich antlaşmasıyla oluşturulan Avrupa'nın üç sütununda birtakım yenilikler yapmıştır.

Ağırlıklı olarak ele aldığı konu yukarıda da bahsedildiği üzere Ortak dışişleri, güvenlik politikası ve asayiş konusunda işbirliğidir. Bu bağlamda AB politikalarını temsil edebilecek Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilciliği meydana getirilmiştir.

Maastricht anlaşmasının şartlarını iyileştirmek için oluşturulmuş olan bu Amsterdam antlaşmasının belki de en önemli adımı Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini genişletmiş olmasıdır. Hatta öyle ki Parlamento bu anlaşmadan sonra yasama sürecinde Avrupa konseyi ile eşit bir seviyeye gelmiştir. Hükümetler arası güvenliği ulus üstü bir seviyeye taşıyarak Maastricht antlaşmasında düzenlemeler gerçekleştirmiştir.

3.5.7.Lizbon Anlaşması

13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan anlaşma Avrupa Birliğine yeni yapılanmalar katarak ekonomik, siyasi ve sosyal birlikteliği daha ileriye götürmüştür. Bu antlaşmaya kadar "Avrupa Topluluğu" olarak anılan Avrupa bu antlaşma sonrası "Avrupa Birliği" olarak anılmaya başlamıştır.

Yirminci birinci yüzyılın başında hızlı bir ilerleme kaydeden Avrupa Birliği, son dönemde üye sayısının hemen hemen iki katına çıkmasından dolayı karar alma mekanizmalarının ve kurumsal yapıların yeniden düzenlenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Birliğin etkinliğini arttırmayı hedefleyen Lizbon antlaşması bu yüzden birçok alanı reforme ederek birliği daha aktif işler bir hale getirmiştir. Buna göre birliğin amacı AB’de demokrasinin ve iç dinamiklerin kuvvetlendirilmesi, yapısal ve kurumsal problemleri çözmek suretiyle birliğin uluslar arası alanda faal bir rol oynaması olarak söylenebilir (Oğurlu, s.7, 2008).

Lizbon Antlaşmasının reforme etmiş olduğu alanlar ise aşağıdaki gibidir;

- Avrupa Birliği’nin üç sütunlu yapısında düzenlemelerde bulunmak (Avrupa Toplulukları, Ortak Dış ve Entegre Politikası, Adalet ve Dışışleri ile Cezai Konularda Polis ve Adil İşbirliği)
- "Avrupa topluluğu" ifadesi kaldırılmak suretiyle yerine "Avrupa Birliği" ibaresi getirilerek tüzel bir kişilik oluşturulması,
- Avrupa Konseyi ve Avrupa Merkezi gibi kurumsal yapılarda birtakım yönetim değişiklikleri gerçekleştirilmiştir.
- Uluslar arası sahada söz birliğinin sağlayabilmek açısından dış ilişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi atanması gerçekleştirilmiştir.
- Lizbon antlaşmasıyla birlikte dış politikada da birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.
- Avrupa parlamentosunun yetki sahası genişleterek daha fazla söz sahibi bir hale getirilmiştir.
- Bu antlaşma ile insani haklar alanında yapılan düzenlemeler daha fazla detaylandırarak hukuksal bir boyuta taşınmıştır (Bilçen, s.2-8, 2010).

Çalışmanın merkezinde olan göç olgusu ile ilişkilendirilecek olursak Lizbon antlaşması göç yönetimi konusunda da birtakım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın adını Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak ¹⁷ değiştirmiştir. Göç alanında da söz sahibi olan Lizbon antlaşmasının göçe dair ilgili maddelerini Avrupa Birliğinin işleyişine dair antlaşmada geçmektedir.

Lizbon Antlaşması Avrupa Birliği'nin işleyişi hakkında olan anlaşmanın beşinci bölümü olan özgürlük adalet ve güvenlik kapsamına dahil edilerek yasallaştırılmıştır (Sönmez, 2015) . Buna göre Avrupa Birliği Antlaşmasına göre göç yönetimi birliğin sınır kontrollerini sağlamasıyla gerçekleştirilecektir. Güvenlik, Özgürlük ve Adalet konularının daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı bu antlaşmada dış sınırlar güvenlik alanları olarak göz önünde bulundurulmuştur. Avrupa Birliği Antlaşmasının 3. Maddesinde belirtildiği üzere *"Birlik vatandaşlarına, iltica, göç, dış sınırların kontrolü ve suçla mücadele konularında uygun önlemler alarak bireylerin serbest bir şekilde dolaşım, iç sınırların olmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı sunar "*.

Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanına ait 67.maddesinde göçe dair kullanılan bir başka ifadede ise *"Avrupa Birliği iç sınırlarda bireylere yönelik herhangi bir kontrolün bulunmamasını üye ülkeler arasında dayanışma birliğini esas alarak üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik adil bir politika geliştirir. Bu bağlamda herhangi bir ülke vatandaşlığı bulunmayan kişiler üçüncü ülke vatandaşlarıyla aynı muameleyle tabi olurlar"*. Görüldüğü üzere yasal bir göçü hedef alan Avrupa yasal olmayan yollarla gerçekleşen göçü birliğin sınırlarının dışında tutarak iç güvenliği sağlamak istemektedir. Bu tür göçleri ortak politikalar oluşturmak suretiyle engellemeye çalışmaktadır.

¹⁷ Avrupa Birliği Anlaşması ve AB işleyişi, URL:<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişim Tarihi: 12.06 2018

3.6.Avrupa Göç Politikaları ve Türkiye İlişkisi

Toplumsal hayatın bir parçası olarak göç olgusu, merkezine bireysel çıkarımları almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde birçok gerekçe ile gerçekleşen bu olgu günümüzde de pragmatik bir zihniyetin ürünüdür. Yapısı itibariyle gönüllü ve gönülsüz göç olarak ikiye ayrılabilen bu süreç en nihai manada bireylerin daha iyi yaşama arzusunun bir sonucudur. İtici ve çekici faktör makasının açık oluşu göçü tetiklemeye yetmektedir.

Göç edilen ülkenin ekonomik, politik, sosyolojik, fiziki yapıları göçü oluşturan itici faktörler olarak söylenebilirken, göç alan ülkenin aynı yapılardaki gelişmişliği ise göçe sebebiyet veren çekici faktörleri oluşturmaktadır. Makro bir perspektifle dahi bakıldığında göç olgusunu oluşturan mikro unsurlar anlaşılmaktadır. En kapsamlı bir söylemle kırdan kente göç ne ise gelişmekte olan ülkeden gelişmiş olan ülkeye göçte genel olarak aynı gerekçelerle dolu süreçler bütünüdür. Türkiye tarihsel süreçte sahip olduğu jeostratejik yapısıyla birçok ülkenin vatandaşına geçicide olsa ev sahipliği yapmıştır. Göçün dinamik bir hayat olduğunun örneği olan Türkiye tarihi dokusuyla bu ifadenin altını doldurmaktadır. Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika gibi bölgelerden Avrupa'ya geçiş yapmak isteyen birçok göçmene hanlık vazifesini görmüştür.

Bununla birlikte Türkiye son dönemlerde özellikle sığınmacı statüsündeki insanlara ev sahipliği yapıyor olsa da, kırdan kente göçün yoğun olarak yaşanmaya başladığı 1950 ve 1960 dönemlerinde gerek ülke içi gerekse ülke dışı birçok göç hareketliliği yaşamıştır. Siyasi, coğrafi ve ekonomik konjektüründe değişimler oluşturan bu hareketlilik günümüz Avrupa'sının dahi fiziki ve beşeri coğrafyasında birçok değişimlerin öncüsü olmuştur. Bununla birlikte sahip olduğu mevcut nüfus miktarı adeta Türkiye'ye potansiyel bir güç olmuştur. Ancak Türkiye mevcut olan bu yapıyı iyileştirebilmesi niteliğini iyileştirebilmesi gerekmektedir.

Dünya genelinde uygulanan, üç çeşit nüfus politikasından birisi olan nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirme hareketi bilhassa Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ait bir politika biçimidir. Diğer ikisi ise nüfus artış hızını azaltmaya (Çin, Hindistan); nüfus artış hızını yükseltmeye (İsveç, Finlandiya, Danimarka) yönelik uygulanan nüfus politikalarıdır (Doğan, 2013). İkinci Dünya savaşının akabinde kısmen Almanya’da uygulanan nüfus politikası ise nüfus niteliğini ve niceliğini korumaya yöneliktir denebilir.

Zira genç nüfusu İkinci Dünya savaşında kaybeden Almanya dışarıdan almış olduğu işçi göçüyle hem iktisadi düzeyde kalkınabilmiş hem de nüfus miktarını arttırarak niceliğini muhafaza edebilmiştir.

Kaynak ülke olarak dairenin iç halkasını oluşturan AB kendisini kuşatan ve birliğe aday ülkeleri ise ikinci halkayı, Türkiye, Eski Sovyet ve Kuzey Afrika ülkeleri üçüncü halkayı oluşturmaktadır (Lindstrom, s.14, 2006). AB’de iç güvenliğin sağlanma noktasında kritik bir öneme sahip ülkeler ise üçüncü halka içerisinde bulunan ülkelerdir.

Özellikle Türkiye’nin sahip olduğu jeostratejik bir konum ile tampon bölgeyi oluşturması sınır idaresinin sağlanabilmesi açısından Avrupa için önem arz etmektedir. Transit bir ülke olarak Türkiye birçok ülkenin Avrupa’ya giriş kapısı olması Türkiye’de sınır idaresinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Sınır komşusu olması itibariyle AB-Türkiye ilişkileri güvenlik açısından önemli bir hale gelmektedir.

Avrupa’nın göç politikalarından olan 1960’lı yıllarda başlayan göçmen işçi alım politikaları Türkiye’den de birçok işçi göçmenin gitmesine neden olmuştur. Türkiye’den Avrupa’ya göçün dönüm noktası olan Almanya’ya göç 1961 yılında yapılan anlaşma ile başlamıştır. Bu durumu Belçika, Hollanda ve Avusturya ile 1964’te, Fransa ile 1965’te ve 1967’de İsviçre ile imzalanan benzer anlaşmalar takip etmiştir¹⁸. 1973 yılı petrol krizine kadar

¹⁸ Avrupa’ya göç, URL:<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, Erişim Tarihi: 12.06 2018

hızla yükselen Avrupa'ya göç, bu tarihten sonra inişe geçmiştir. Almanya ile 1961'de yapılan işçi göçü antlaşmasından 1974 Global Petrol krizine kadar Avrupa'ya olan göçme işçi sayısı 812.843 iken bu 1974'ten sonra sadece bir yıl içinde bu rakam 4.419'a çekilmiştir. 1969 ve 1973 yılları arasında zirveye ulaşan Türkiye'den Avrupa'ya göç, 1974-76 yılları arasında çöküşe geçmiştir. 1977 yılına gelindiğinde ise tekrar toparlanma sürecine girmiştir (Mutluer, 2003).

Toparlanma sürecinde etkili olan faktörlerden birisi aile birleşim programıdır. Almanya'da ikamet eden Türkiye vatandaşlarını da kapsayan bu programa göre ülkelerine geri dönemeyen işçilerin Ailelerini ikamet ettikleri Alman topraklarına alması mümkün hale gelmiştir.

Bununla birlikte ikinci neslin Avrupa'ya olan göçü ve buralardaki Türkiye vatandaşlarının Avrupa'da işçi konumundan işveren statüsüne geçmesi göçü arttıran diğer nedenlerden sayılabilir. Avrupa'ya giden işçilerden ilk kuşak yapılan antlaşmaya göre bir yıl sonra ülkelerine döneceklerdi ancak bu dönüşün aksine Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleşen göç daha fazla artmıştır.

1980 sonrası ise özellikle Batı Avrupa'nın işçi alımını durdurmasıyla birlikte Türkiye göç yüzünü Arap ülkelerine çevirmiştir. 1991'de SSCB'nin dağılmasının ardından ise Türkiye başta Rusya ve Türki (Orta Asya) devletlere yönelmeye başlamıştır (Deniz, 2014). Yapılan anlaşmaların Batı Avrupa ülkeleri dışına çıkması ile Türk'lerin işgücü Katar, Libya, Ürdün, Kuveyt gibi ülkelere yönelmiştir.

ANLAŞMALAR		İMZA TARİHİ	YÜRÜRLÜK TARİHİ
Türkiye-Katar İşgücü Anlaşması		1 Nisan 1986	20 Aralık 1990
Türkiye-Libya İşgücü Anlaşması		5 Ocak 1975	13 Mayıs 1975
Türkiye-Ürdün İşgücü Anlaşması		8 Temmuz 1982	12 Ekim 1982
Türkiye-Kuveyt İşgücü Değişimi Hakkında Anlaşma		30 Mart 2008	13 Nisan 2010

Tablo 4. Türkiye ile ilgili ülkeler arasında imzalanan İkili İşgücü Anlaşmaları (Nakhoul, s. 93, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti dış işleri bakanlığına ait resmi sitede Türkiye günümüzde 6 milyonu aşkın dış ülkelerde göçmen nüfusa sahiptir. 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde, geri kalanı ise Kuzey Amerika, Asya, Orta Doğu ve Avustralya’da yaşamaktadır.

Türkiye’ye kesin dönüş yapmış olan 3 milyon kişi bu rakama katıldığında ise toplamda 9 milyonu aşkın bir rakam ortaya çıkmaktadır¹⁹. 1974 yılına kadar Batı Avrupa’ya yönelen göç bu tarihten sonra yönünü Kuzey Afrika, Körfez ülkeleri, Orta Doğu ve Sovyetler Birliğine çevirmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte Rusya Federasyonu ve Orta Asya ülkeleri Türkiye’nin işçi göçünde tercih ettiği ülkeler arasına girmiştir.

¹⁹ URL: Yurt dışında ikamet etmek olan Türklerin sayısı, <http://www.mfa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01.06.2018

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞÇİ GÖÇÜ

4.1. Türkiye Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti Arasında İşgücü Anlaşması

İkinci dünya savaşından almış olduğu büyük tahribatı giderme arzusu içerisinde olan Almanya ikinci dünya savaşının nihayet bulmasıyla beraber yenilenme ve tekrar ayağa kalkma arzusunu gerçekleştirme çabalarına başlamıştır. Sanayi merkezli bir işgücü, ağır iş gücüne sahip bir emek gücünü gerektirmektedir. Bunun ise sadece Alman hükümeti sınırlarından karşılanılabilmesi mümkün görünmemektedir. Bu güç ancak dışarıdan alabilmek suretiyle mümkündür. Dış ülkelere ucuz iş gücü ithal etmek dışında bir diğer seçenek ise ülke dışı yatırımlara yatırımcıları teşvik etmektedir.

Bu seçeneğin ise birinci seçeneğe kıyasla öne çıkan tarafı, ekonomik yatırımların ne ölçüde geri dönüş alabileceği, ticarete yaşanabilecek aksamalardan ötürü planlanan gelişim sürecinin uzaması ve bu uzamanın psikolojik ve sosyolojik sorunlara sebebiyet verebilmesidir.

İlk olan seçenek ise hali hazırda bulunan teknolojik gelişmelerin ve hammaddenin daha seri ve etkili bir şekilde işlenebilmesi açısından çok daha makul görünmektedir (Yıldırımoglu, 2005).

Almanya'nın bu isteğini bilen Türkiye, gerek mevcut iş yükünü azaltmak ve giden işçilerin vasıtasıyla ülkeye döviz girişlerini arttırmak, gerekse sahip olacakları iş tecrübesiyle geri döndüklerinde Türkiye'ye iş sahasında önemli katkılar bulunacaklarını düşünmekteydi. Zaten 27 Mayıs ihtilalını gören Türkiye, ülke içerisinde yaşamış olduğu ekonomik buhranlardan ötürü Almanya'nın işçi ihtiyacına olumlu karşılık vermeyi ister istemez kabul

etmiştir. Türkiye'nin ekonomik istikrarını arttırmaya yönelik gerçekleştirilen bu adım Almanya'da işçi ihtiyacını giderirken, Türkiye'de ise işsizlik sorununa bir şifa mahiyetinde olmuştur. Bununla birlikte imzalanabilecek böyle bir anlaşma iki ülke arası ekonomik ve sosyolojik yakınlaşmaya da vesile olacağından böyle bir anlaşma her iki ülkenin avantaj sağlayacağı bir durum haline gelmiştir.

1950'li yıllarda Alman İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından 4 milyon işçiye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (Çelik, s. 147, 2012). Bu amaç doğrultusunda Almanya'nın 20 Aralık 1955 tarihinde İtalya ile imzalamış olduğu işgücü göç anlaşmasına mukabil 25 bin İtalyan çalışmak üzere Almanya'ya göç etmiştir. Ancak ne var ki, bu rakamda yeterli gelmemiştir. İşçiye olan ihtiyacın giderek artışı yapılan anlaşmaların genişletilmesine neden olmuştur. 29 Mart 1960'da İspanya, 30 Mart 1960'da Yunanistan ile yapmış olduğu işgücü göç anlaşmaları işçi sayısını 122 bine yükseltmiştir. Önemli bir kısmını İtalyan'ların oluşturduğu bu rakam ile işgücü %47'lik bir artış göstermiştir (Erker, s.85, 1967).

Türkiye'nin anlaşmayı gerçekleştirme arzusunu kısaca üç temel başlıkta toplayabiliriz;

- Bunlardan ilki ülke nüfusunun hızlı bir artış gerçekleştirilmesiyle birlikte ortaya çıkan işçi açığını kapatma isteğidir. Bu anlaşma sayesinde Türk hükümeti üzerinde var olan niteliksiz veya nitelikli eleman istihdam sorununu bir nebze olsa hafifletmeyi amaç edinmiştir. Zira dönemin hükümeti mevcut nüfusa iş istihdamı sağlamakta zorlanmaktadır.
- İkinci bir unsur ise Türkiye'nin göndermiş olduğu vasıfsız işçilerin sanayileşmiş Almanya'dan birtakım tecrübeler edinmek suretiyle Türkiye'de çalışma sahalarına katkıda bulunmasıdır (Sertkaya Doğan, s.104, 2015)

Tablo 5. Türklerin yıllara göre tarım ve sanayi sektörlerine dağılım miktarlarını yansıtmaktadır (Apak, Aytaç ve Oğuzhan, 2001, s.156)

Yıllar	1962	1967	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Tarım	9.740	9.556	9.307	9.390	9.426	9.463	9.280	9.100	9.085
Sanayi	995	1.222	1.491	1.574	1.650	1.691	1.783	1.857	1.906

Tablo 5'ten anlaşıldığı üzere sanayi sahasında çalışan işçi sayısının tarımsal alanda çalışanlara kıyasla oldukça düşük bir rakama sahiptir. Her ne kadar sanayi işçilerinde düzenli bir artış görülse de tarım ve sanayi işçileri arasındaki makasın pek de kapandığı söylenemez. Tarım alanında istihdam olunan işçilerin sayısı sanayi alanında istihdam olan işçilere kıyasla çok daha yüksektir. 1962 ve 1978 yılları arası sanayi ve tarımsal işçi istihdamına bakıldığında ise tarımda azalma sanayide ise artış olduğu görülmektedir.

- Üçüncüsü bir gerekçe ise ülkenin döviz girdisini arttırmak suretiyle ekonomiye can vermeyi hedeflemiştir. 1972 yılında Türkiye'ye giren dövize bakıldığında 2,2 milyar olduğu gözlemlenmektedir. 1973 yılına ait döviz girişine bakıldığında ise ülkenin dış ticaret açığını giderebilecek bir boyuta ulaştığı gözlemlenmektedir²⁰

²⁰ Türkiye'ye döviz girişi, URL: <https://gocvakfi.org/misafir-iscilikten-diasporaya-almanyaya-gocun-56-yili>
Erişim Tarihi: 24.02.2019

Şekil 2. Almanya'dan gelen işçilerin ülkeye döviz gelirlerini ifade eden bir gazete manşeti

Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti, Almanya Federal Cumhuriyeti ile anlaşma yapmaya yanaşmış ve iki ülke arasında '*Geçici İşgücü Anlaşması*' imzalanmıştır. 30 Ekim 1961 tarihli ve toplamda 12 maddeden oluşan bu anlaşmaya göre Federal Almanya Cumhuriyetinde çalışacak işçilerin işlerine yerleştirilme faaliyetlerinin intizamını sağlamak gayesiyle Alman Çalışma Kurumu ve Türkiye İş Kurumu ortak işbirliği yapacaklardır. Bu işbirliğindeki asıl maksat işe alım ve dağılımın daha fazla basitleştirilmesi ve iyileştirilmesidir. Bununla birlikte Alman Kurumu Türkiye'de ilgili bir İrtibat Bürosu kurarak Almanya ve Türkiye arası işbirliği daha kolay hale getirilecektir.

Şekil 3. Federal Almanya Başkenti Bonn’da 30 Ekim 1961’de her iki ülkenin Çalışma Bakanları Cahit Talas ve HansKatzger 13 maddelik Türk – Alman İş Gücü Antlaşmasını imzalıyor²¹

Bununla birlikte İşçi alımında Türkiye’de yaşayan vatandaşlar ilgili bürolara başvurularla bulunarak Almanya işverenler tarafından teklifte bulunulan işlerden haberdar olabilecek ve uygunluk durumlarına göre işe alımları gerçekleştirilecektir. Yapılan anlaşmanın 3.Maddesinde belirtildiği üzere işçilerin mevcut eğitim durumları, ilgili işlere dair sahip oldukları özel nitelikler işe alımı arttıracak unsurlardan olduğu belirtilmiştir.

Şekil 4. İstanbul işçi bürosu önünde Almanya'ya başvuru yapmak için sıra bekleyen Türkler²²

²¹ Türk Alman İş gücü anlaşması, URL: <https://www.stratejikortak.com/2016/05/almanyadaki-turk-isciler.html>, Erişim Tarihi:04.03.2019

²² Akşam Gazetesi, 26.07. 1961, s.4; aktaran Genel, s.319, 2013

Anlaşmada dikkat çeken ve 3.madde ile paralellik arz eden bir diğer madde ise 5.maddedir. Buna göre iş talebinde bulunan işçilerin sağlık açısından mesleki şartlara uygun olup olmadığı ilgili Türk irtibat bürolarınca tespit edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa'nın saniyeleşme ile birlikte yoğun makineleşmelerin gerçekleştiği bölgelerde sanayi işçileri çalıştıracağından dolayı sağlık durumunun iş durumuna müsait olması oldukça önemlidir.

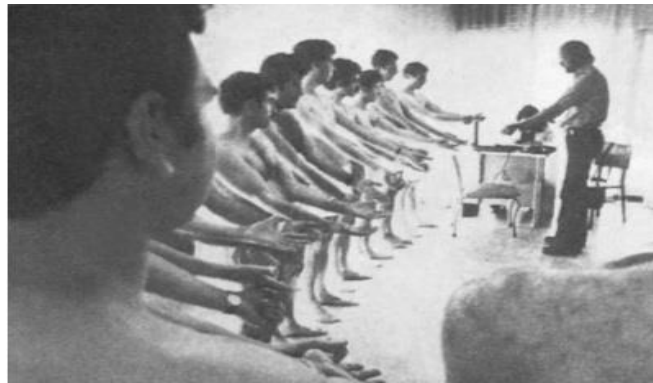
Masa başı bir iş yapmayacaklarının farkında olarak giden Türk işçilerin çalışma şartları beklenenin çok daha üstünde yoğun fiziksel çalışmalar isteyen işlerden oluşmaktadır. Maden ve taş ocaklarından, demir-çelik fabrikalarına, metal sanayiden inşaat sektörüne kadar birçok farklı ağır işlerde çalışmak mecburiyetinde kalmışlardır. Almanların çalışmaktan geri durdukları aşırı sıcaklık, gürültü ve rahatsız edici kokuları içeren katlanılması güç işlerde çalıştırılan Türk işçileri sağlıklarından dahi olmuşlardır.

1961 anlaşmasında var olan Türk işçilerin aleyhine olan birtakım maddelere, ek olarak 1964'te Türk heyeti tarafından Alman hükümetine yapılan birtakım tavsiyeler neticesinde birtakım düzenlemeler getirilmiştir. İşçilerin ağır işlerde çalışmalarından dolayı sıhhatlerini kaybetmelerine mukabil Türk heyeti tarafından Alman hükümetine şöyle birbeyanatta bulunmuştur. Türk işçilerinin Almanya'da işe başladıktan sonra çalışma şartlarının ağırlığından ötürü sıhhi durumlarını yitirdiklerini ve bu halin ise çalışmalarına olanak tanımayacak bir hale geldiğinden ve bundan ötürü işverenler ile ciddi problemler yaşandığını belirtilmiştir. Hatta bu hususta yaşanan mağduriyeti gidermek ve anlaşmanın karşılıklı fesih kararı ile Türk işçilerin tekrar ülkelerine geri gönderilmesi Türk hükümetinin yaptığı beyanatlar arasındadır.

Türkiye’de kurulan İşçi Bulma Kurumları vasıtasıyla bir nevi ön elemelerden geçen Türk göçmen işçi adayları İstanbul’da bulunan Alman İrtibat Bürosu’nda daha sıkı sağlık kontrollerinden geçerek Almanya’ya gidebilmekteydiler. Ancak burada dikkat çekici husus yapılan sağlık kontrollerinin çok sıkı incelemelerden oluşması ve bunun göçmene verdiği psikolojik rahatsızlıktır. Ağır işgücüne dayalı işçi olarak alınmalarından dolayı Türkler sıkı sağlık kontrollerinden geçirilmiştir. Hatta öyle ki, Türk işçiler çürük dişi olup olmadığına kadar kontrol ediliyor ve gruplar halinde iç çamaşırlarıyla doktor karşısına çıkartılıyordu. Çürük bir diş veya daha evvel yaşamış olduğu basit bir ameliyat izi dahi ‘Çalışmaz’ mührü alması için yeterliydi (Çelik, 152, 2012).

Şekil 5. İşçilerin sağlık kontrolünden olumlu bir sonuç almaları durumunda ise keçeli kalemler ile göğüsleri üzerine numaralar yazılarak çürüklerden ayrılması sağlanıyordu²³

Şekil 6. Detaylı bir şekilde sağlık kontrolünden geçen Türk işçileri²⁴

²³ İşçilerin Sağlık kontrolleri, URL: <http://www.turknostalji.com>, Erişim Tarihi: 04.03.2019

²⁴ İşçilerin Sağlık kontrolleri, URL: <http://www.turknostalji.com>, Erişim Tarihi: 04.03.2019

Şekil 7. İstanbul Tophane'deki Alman irtibat bürosunda Türk işçilerinin sağlık taraması²⁵

Bununla birlikte madde 9 ve 12'de görülmektedir ki, gerçekleştirilen işçi alımının geçici bir süre olduğu ve bu sürenin en fazla iki yıl olabileceği belirtilmiştir. 1 Eylül 1961'de yürürlüğe girdikten sonra başlayacak olan bir yıllık anlaşma geçerlilik süresi sona ermeden evvel şayet her iki ülke tarafından iptal edilmediği takdirde kendiliğinden bir yıl daha uzatılacaktır. Federal Almanya'nın geçici olarak almış olduğu işçi göçmenlerin kalıcılığına hiçbir şekilde taraftar değildir.

Zira ülkenin göçmen ülkesi halini almasından çekinmekte bu yüzden çalışma ve ikamet süresini olabildiğince kısa tutmayı hedeflemiştir. Bu nedenle giden işçiler geri dönme arzusu ile bavullarında kıyafetler ve hayalleriyle yola çıkmışlardır. Buradaki tek amaç para kazanıp ülkelerine geri dönüp daha refah içerisinde bir hayat geçirebilmektir.

Almanya Treni isimli Almanya'daki gurbetçilere yönelik yapılan belgeselde I.kuşağın örneklerinden olan ve dönemi bizzat yaşamış Ali Özdemir şu ifadeleri kullanmaktadır;

" Türklerin kendilerini finanse edebilmeleri mümkün değildi o dönemde. Kendilerini finanse edipte borçlarını ödeyemezlerdi. Anca kendimizi geçindirebilirdik" .

²⁵ İşçilerin sağlık kontrolü, Akşam Gazetesi, 26.09.1963; aktaran Genel, s.316, 2013

İlk katile : Almanya'da çalışmak üzere ilgilil makamlara müracaatla muamelelerini tamamlayan işçilerden ilk katile dün özel bir otobüsle hareket etmiştir. Bu ilk katilede 38 kişi mevcuttur. İlk merhale Stuttgart şehridir. Burada evvelâ bir kursa devam ederek lüzumu kadar almanca öğrencekler, bundan sonra kabiliyetlerine göre çeşitli işlerde çalıştırılacaklardır. Resimde ilk katile otobüste görülmüyor.

Almanya'ya giden işçiler

Neşe içinde hareket eden katiledekilerin hepsi para biriktirip birer otomobil almak niyetinde

Almanya'ya yeni yılın ilk Türk işçi kafillesi dün Mühendis Tarık Kadam'ın getirdiği otobüsle hareket etmiştir. Sabahın erken saatlerinden itibaren işçi Bulma Kurumu Tophane Şubesinin önü meraklılar ve geçir-meye gelenlerle dolmuştur.

Saat 9 da hareket edecek katile Ahmet Sener ve Mithat Coşkun isimli işçilerin son anda tereddüt etmeleri yüzünden 3 saat geçtikten 12 de hareket edebilmiştir. Tereddüt edenler de son anda katileye iltihak etmişlerdir.

İlk katilede bulunan 38 işçinin ek-seriyeti Trabzon, Erzincan, Gümüşhane ve Bursa civarından gelmiş olup, daha evvel hiç yurt dışına çıkmamışlardır. Kimi tesadüfen, kimi de uzun bir uğraşmadan sonra Almanya'ya (Devamı Sa. 3, Su. 6 da)

Şekil 8. Almanya'ya giden ilk kafilenin amacını ortaya koyan bir gazete manşeti²⁶

Ancak ne var ki, bireysel yaşamlarda dahi daha öncesinden sistematik olarak planlanan birtakım şeylerin aksi sonuçlar verdiği her bir bireyin kişisel hayatlarında müşahade ettiği bir hakikattir. Kaldı ki, bireylerden meydana gelen toplumlar ve toplumların oluşturduğu devlet planlamalarında hiç şüphesiz beklenin aksine sonuçlar verebilmesi gayet mümkündür. İşte Türkiye ile gerçekleştirilen işçi göçü anlaşması böyle bir anlaşma haline gelmiştir.

Bunların yanı sıra 1960 ve 1973'lü yıllar arası gerçekleşen işgücü göçlerine bakıldığı zaman birtakım ortak noktalar olduğu görülmektedir. Şöyle ki;

- Kısa süreli olması hedeflenmiş olmasına rağmen beklenin aksine uzun süreli göç haline gelmiş olmasıdır.
- Amerika ve Kanada'ya gerçekleştirilen beyin göçünden ziyade fiziki güce dayanan işlerin olduğu göç türleridir.
- Kısa bir müddet sonra döneceklerini zanneden işçiler gerçekleştirilen aile birleşim programları sayesinde Aileleriyle birlikte çalışma hayatlarına devam etmiştir.

²⁶ Almanya'ya giden ilk Türk işçileri, URL: <http://www.gecmisgazete.com/haber/ilk-katile>, Erişim Tarihi: 06.04.2019

Burada dikkat edilmesi gereken unsur ise Türklerin sayıca göçmen işçiler içerisindeki fazlalığı ülke ekonomisine daha fazla katkıda bulunmuş olduklarını göstermektedir. Sayıca fazlalık her ne kadar sosyolojik açıdan bakıldığında daha fazla entegre çabasını gerektiren ve göçmen politikaları açısından daha fazla uygulamalara muhatap olabilecek anlamına gelse de, ekonomik açıdan bakıldığında hiç şüphesiz Almanya'nın hızlı bir şekilde gelişim arzusuna daha fazla hizmet etmiş oldukları anlamına da gelebilmektedir.

Gerek mevcut Almanya sınırları içerisinde ikamet eden Türklerin varlığının niceliksel olarak artışı gerekse karşılıklı kültürel etkileşimin ilerlemesi ve bu ilerlemeye globalleşme sürecinin dahil olmasıyla hızın iki belki de üç katına çıkması çok açık bir surette göstermektedir ki, Almanya ve Türkiye arası göç olgusu birçok toplumsal bazlı beşeri(sosyoloji, coğrafya, tarih, hukuk, uluslararası ilişkiler vb.) çalışmalara konu olabilecek bir hal almıştır. Küreselleşen dünyanın çok daha gerisinde kalan 1961'li yılların dünyasında gerçekleşen ve günümüzde, 2018'in dünyasında hala faal bir şekilde devam eden bu göç olgusu değişen ekonomik ve sosyo-kültürel yapısıyla oldukça kapsamlı bir çalışma sahasıdır. Zaten kendisi oldukça girift olan göç kavramı günümüz perspektifi ile ele alındığında hiç şüphesiz uzmanlık ister bir saha haline gelmiştir.

Bunlara ek olarak “*binlerce hayal ve bir tek bavul*” ile Almanya göç yolculuğuna başlayan Türkiye vatandaşının bu hareketi bilimsel disiplinlerin haricinde birçok film ve müziğe de konu olmuştur. Almanya Acı Vatan (1979) Şerif Gören, Karakafa (1980) Korhan Yurtsever, Otobüs (1975)Tunç Okan, Kırkmetrekare Almanya (1986) Tevfik Başer bu filmlerden sadece birkaçıdır. Cem Karaca'nın Almancılar isimli şarkısı çalışmaya doğrudan ışık tutar mahiyettedir. Dönemin kültürel sorunlarını kısa ve yalın bir dil ile ifade etmiş günümüz ve 1961 kuşağının ne denli farklar barındırdığını sezdirmektedir.

Almancılar (Cem Karaca)

“Davulla zurnayla yola çıkmış; Bandoyla karşılanmışık

İş gücümüzü sattığımız; Ter olup çarklara aktığımız

Servete servet kattığımız; Gurbet el şimdi bize Dön geri diyor

Bebeler doğurduk gurbet ellere; Büyüdüler verdik taş mekteplere

Dilleri dönmez ki bizim dillere; Merhabayı bilmez gutentag diyor

Yılda bir kere izindir deyip; Bulgar’ın Yugoslav’ın yolunu tepip

Edirne Ardahan gözümde tüten; Canım memleket bize Almancı diyor”

4.2. Diaspora (Kopuntu) Olarak Türkler

Göçmen için "doyduğu yer" olan göç ettiği ülke artık "doğduğu yer" olan anavatanından yaşam standartları açısından daha fazla önem arz eder bir hal alabilmiştir. Bu nedenle Avrupa diaspora olarak adlandırılabilen kişiler ev sahipliği yapmıştır. Bu noktada diasporayı genel anlamda dahi olsa tanımlamak konun daha netleşmesi açısından yerinde olacaktır. Yılmaz, diasporayı göçmenin anavatanıyla ilişkisi ve onu algılayış şekli olarak değerlendirmektedir. Bu kavramın küreselleşmeden önce hayat bulduğunu klasik ve modern olarak ikiye ayrılabilmesini belirtmiştir. Filistin, Ermeni, Rum ve Yahudileri klasik diasporaya örnek oluştururken; konumuzla doğrudan ilişkili olan misafir işçilik, ekonomik bazlı göç, mültecilik, sürgün edilmiş toplumlar ve etniklik gibi birtakım kriterlere haiz olan gruplar ise modern diasporaya örnek teşkil edebilmektedir. (Yılmaz 2014, s. 13-14;).

Safran’dan alıntı ile Kaya ise diaspora ile ilgili olarak şunları belirtmektedir. Safran’a göre diaspora statüsündeki kişiler anavatanlarıyla doğrudan bir ilişki içerisindedir. Vataniyle ilgili hatıraları, manevi değerleri muhafaza çabası içerisindedir. Anavatanlarına olan bağlılıktan dolayı göç ettikleri hedef ülke ile olan ilişkilerini tam anlamıyla yakalayamadıklarına inanırlar.

Yahut hedef ülke vatandaşları tarafından kabul göremediklerini düşünmektedirler. Bu sebeptendir ki, içerisinde bulundukları hedef ülkeye gerçek manada sahip çıkamamakta ve bir gün anavatanına geri döneceği ümidi içerisinde yaşamaktadırlar. Göç ettiği ülke içerisinde belirli bir yaşam standardını yakalamaya çalışırken bir diğer taraftan da kendi ülkesinin manevi hatıralarını korumakta ve ülkesinin saadet ve refah seviyesinin yükselmesini arzulamaktadır. (Safran, s. 83/84, 1991; aktaran Kaya, s. 74, 2001) .

Bahsi geçen diaspora tanımlamaları günümüz diasporasıyla tam anlamıyla örtüşmese de en azından göçmenin hangi gayeyle ülkesini terk edip nasıl bir hissiyat ile göç ettiği ülkede yaşadığına ve bilhassa anavatanına küreselleşme öncesi bakış açısını anlatmada temel bir perspektif sunmaktadır. Küreselleşmenin bugüne nazaran çok daha az yaygın olduğu dönem içerisinde Avrupa'ya giden Türk işçilerin bakış açıları ve dönemsel göç algısı diaspora kavramının irdelenmesiyle daha iyi anlaşılabilir. Ancak bununla beraber küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde bu kavram modern diasporayı tasvirten giderek uzaklaşabilmektedir Avrupa toplumlarının bu konudaki entegrasyon çabalarıyla birlikte hız kazanan kültürel başkalaşım, diaspora tabirinin altını doldurabilecek bir neslin önemli ölçüde azalmasına sebebiyet vermiştir. Bilgi işlem ağlarının gelişimi, iletişim ağlarının ve bu alandaki inovasyonların hayal edilenin ötesine geçmesi, ulaşım ağlarının gelişmesiyle azalan mesafeler, neticede diasporanın kavram olarak kalmasını, pratikten çekerek teorik bir şekle bürünmesini sağlamıştır.

Bununla birlikte, birinci kuşak Türkiye işçilerinin Almanya'ya göçündeki yegane gaye maddi anlamda birikim elde etmek suretiyle anavatanları olan Türkiye'ye dönüp daha refah dolu bir hayat içerisinde yaşamaktır. Zaten, iki ülke arasında gerçekleştirilen işçi göçü anlaşmasına bakıldığında ise anlaşmanın geçici olduğu ve gelen işçilerin bir müddet sonra ülkelerine geri dönmek zorunda oldukları anlaşılabilmektedir.

Bundan dolayıdır ki, sayıca fazlalığa dahi sahip olsa Almanya, Türkiye işçilerine yönelik politik bir gündem dahi oluşturmamış ve sadece işçilik haklarını kapsar bir sosyal güvenlik politikası oluşturmuştur (Oner, s.72, 2014). Entegrasyon çabalarının gündem konusu olabilmesi, göçmen işçi olan Türklerin buralarda örgütlenmesi veya kültürel bir hareketlilik içerisine girmesi akıllardan çok daha uzak bir durum idi. 1973 petrol kriziyle birlikte göçmen alımını durduran Almanya, Türkiye vatandaşının Almanya sınırları içerisinde kalmasına neden olmuştur.

Almanya’da yaşayan Türklerin aile birleşim programı sayesinde geride bıraktıkları aileleriyle birleşme imkânı bulması artık Almanya için kültürel ve sosyal anlamda bir şeyler yapılması gerektiğini göstermekteydi. Geride kalan ailesiyle gurbet özlemini dindirebilen Türkler, bu topraklardaki çekim gücünün yüksekliği nedeniyle kalmayı yeğlemişlerdir. Her ne kadar 1961 dönemi işçi göçmenleri kültürel anlamda çatışmalar içerisinde bulunmuşlarsa da, günümüze kadar uzanmayı başaramamış dördüncü kuşağın, Almanya sınırları içerisinde hayatlarını idame ettirmelerine, iki ülke arası politik, kültürel ve ekonomik bağların güçlenmesine vesile olmuşlardır.

4.3.Kuşaktan Kuşağa Almanya’da Türkler

1961 Almanya-Türkiye işçi göçü anlaşmasının ana maddelerinden olan geçiciliği belirten 9 ve 12. maddeler kültürel sorunlar yaşanmasının dolaylı bir nedeni olmuştur. ‘*Guestarbeiter*’ (misafir işçiler) olarak değerlendirilen Türk işçilerin tek gayeleri Almanya’da kaldıkları süre zarfında ekonomik bir birikim elde ederek Anavatanları olan Türkiye’ye geri dönmektedir. Ne Federal Almanya Cumhuriyeti ne de Türkiye Cumhuriyeti gidenlere kalıcı gözle veya uzun vadeli kalıcı misafirler olarak bakmamıştır. Bununla birlikte gerek Almanya’nın işçiye olan sürekli ihtiyacı ve gerekse geçicilik durumu işçi göçmenlere dair herhangi bir entegrasyon politikasını gündeme getirmemiştir.

Bülent Kırmızı'nın kaleme aldığı *göçmen Türklerin Almanya'da yaşadığı sorunların dün ve bugün* isimli makalede kuşaktan kuşağa yaşanan değişimler gerek kültürel ve sosyal gerekse ekonomik çerçeveden ele alınmıştır. I. II. ve III. kuşak olarak elen alınan bu değişim belirgin farklılıklar göstermektedir.

4.3.1. Birinci Kuşak Türkler

1961 anlaşmasının ilk kuşağı olan bu işçi kuşaklar, ilk olmanın vermiş olduğu sorumluluk ve bilinçle hareket etmenin yanı sıra psikolojik sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik sıkıntıların kuşağı halini almıştır. Ancak, gelecek nesillere önyak olan I. kuşağın toprağa attığı tohumlar daha sonraki kuşaklarda meyvelerini vermiştir. Almanya'ya göç eden bu işçiler geçicilik bilincinde anavatanları olan Türkiye'ye dönme arzusu içerisinde bir yaşam sergilemişlerdir. Türkler'in bu geçicilik bakış açısını ortaya koyan en net örnek ise Almanca öğrenmekte herhangi bir çaba sarf etmemiş olmalarıdır. Kültürel değerlerini muhafaza edip Almanya'nın kültürel değerlerinden uzak durmayı yeğlemişlerdir. Almanya'ya giden bu ilk kuşak Türk toplumu için yüz akı olmayı başarmıştır. Kendilerinden sonra gelen nesillerin kültürel değerlerini muhafaza edebilmeleri adına ellerinden geleni yapmışlardır.

Yeşiller Partisi Federal milletvekili Mehmet Kılıç bu durumu şu şekilde açıklamıştır. *“Kültürel olarak yok olma kaygısı yaşayan Türkler, değerlerini kaybetmemek adına daha ziyade değerlerine bağlanmışlardır.”*

Abadan-Unat Türk göçmenleri tanımlarken şu ifadeleri kullanmaktadırlar; Türk göçmenler ağırlıklı olarak erkeklerden ve gençlerden oluşan, getto tarzı bölgelerde yaşayan, toplumsal değerlerini korumaktan kaynaklı toplumdan izole yaşamakta olan, memleket bağları kuvvetli olan insanlardır.

Bununla birlikte dil öğrenmede pekte istekli olmayan, yegâne arzuları para kazanma olan ve bu gayeye binaen yoğun çalışma şartlarını kabul edenlerdir(Abadan-Unat, s.12, 1976). Yapılan bu tanımlamadan çok net bir şekilde I.kuşağın karakteristik özellikleri ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bununla birlikte I. kuşak ekonomik buhranlar geçiren Türkiye’den sonra Almanya’da para biriktirebilme gayesi ile ağır şartlar içerisinde çalışmak zorunda kalmışlardır. Zaten göçmen işçi olarak kabul edilmelerinden İstanbul büroları tarafından gerçekleştirilen sağlık muayenelerinden ne denli ağır işlere yönlendirilecekleri anlaşılmaktaydı. Her ilkin ikinciye kıyasla daha zor olacağı gerçeği şüphe götürmez bir durumdur. Bu gerçeğin pratik bir örneği olan ilk kuşak göçmen Türk işçiler gittikleri Almanya sınırları içerisinde bir an evvel memleketlerine dönme arzusu içerisinde girmiştir. I. kuşağın kendilerinden sonra gelen diğer kuşaklara nazaran yaşadıkları ve karşılaştıkları problemler oldukça müşkil ve aşılması ise, gerek ekonomik ve gerekse psikolojik açıdan oldukça zor bir hal almıştır. Bireyin iç dünyasında yaşadığı özlem, gurbet, yalnızlık gibi girift bir hal almış psikolojik buhranlar bireyi etkileyen iç etmenlere, karşılaştığı kültürel farklılıklar, eğitim, dil ve din gibi çok ciddi ayrımlar, coğrafik ve fiziki yapılar ise bireyi etkileyen dış etmenlere örnek olarak gösterilebilir.

Aslında, Türk işçileri Sirkeci garından hareket eden ve hedef olarak Münih’e gitmek üzere yola çıkan günümüze kadar uzanan tren yolculuğunun yolcusu olmuşlardır denebilir. Kendilerinden sonra geleceklere yol açan bu cefakâr ve fedakâr birinci kuşak yolcuları her türlü zorluğa bir şekilde çare bulmaya çalışmıştır.

Yaşadıkları zorluklar içerisinde en fazla göze çarpan elbette dil faktörüdür. Amaç değil araç olarak bilinen dil, iletişimin en temel unsuru olarak görülmektedir. Bireyin dilinin sınırları dünyasının sınırları olduğuna göre, dilden mahrum olan birinci kuşak Alman

dünyasında kendisine yer bulmakta çok zorlanmıştır. Dilden mahrum olan bu kuşak Alman işçilerle karşılaşmaktan onlarla sosyal ve kültürel bağlar kurmaktan her daim çekinmişlerdir. İki kültür arasında bariyer oluşturan dil faktörü özellikle Türk işçilere daha ağır kültürel çatışmalar yaşatmasına neden olmuştur.

Sahip olunduğunda kültürel yaklaşmayı çok ciddi bir surette tetikleyen, kültürel altyapının oluşmasına zemin hazırlayan dil unsuru, yokluğunda ise faydasından belki çok daha fazla olumsuzluklara neden olabilmektedir. Birinci kuşağın dil açısından yaşamış oldukları bu sorun onları içerisinde yaşadıkları Alman toplumundan izole etmiş, bir nevi var Alman toplumu içerisinde var olan Türkler, adeta kimliksiz, yok sayılabilecek bir toplum halini almışlardır. İşte bu nedenledir ki, dil bir toplumun kimliğinin ve toplumsal varlığın temelini teşkil etmektedir (Ünalın, s.14, 2005). İlk kuşağın yaşadığı bu çatışma sorunu ikinci kuşakta azalmakla birlikte sonraki gelen üçüncü ve dördüncü kuşaklarda görülmemiştir. Zira çatışma bu sefer Alman toplumu ile Türkler arasında değil, bizatihi Türk göçmenler arasındadır. İkinci ve diğer kuşaklar Alman toplum değerlerine alışsa da günümüz kuşakları birinci kuşağa yabancılaşmıştır.

Tablo 6. Kültürel faktörleri yansıtmaktadır. ²⁷

KÜLTÜRÜ OLUŞTURAN UNSURLAR	
MADDİ (SOMUT) UNSURLAR	MANEVİ (SOYUT) UNSURLAR
<i>Coğrafi konum</i>	<i>Dil</i>
<i>İklim</i>	<i>Din ve inançlar</i>
<i>Yer şekilleri</i>	<i>Gelenek ve görenek</i>
<i>Toprak özellikleri</i>	<i>Ahlak kuralları</i>
<i>Simgesel değerler</i>	<i>Hukuk kuralları</i>

²⁷ URL:<http://www.cografyabilimi.gen.tr>, Erişim tarihi: 07.04.2019

Yukarıda tablo 6’da belirtildiği üzere kültürü oluşturan unsurlar maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çalışma konusuna paralellik arz eden manevi unsurlara bakılacak olursa kültürel unsurların başında gelen unsurun dil faktörü olduğu görülmektedir. Zira dil, iletişim aracı olarak ele alınsa da mesajın sağlıklı bir surette alıcıya iletilmesini sağlayan önemli bir etkidir.

Bireyin sahip olduğu akıcı konuşma becerisi, iletişimin daha sağlıklı olmasında önem arz etmektedir. Toplumsal yaşamın temel yapısını oluşturan ve topluma muhtaç bir hale gelen insan iletişim kurmaya mecbur bir haldedir.

Her ne kadar canlılar içerisinde en üst statüye konulabilecek de olsa insan doğası gereği toplumdan münferit bir yaşam sergileyemeyen, topluma hayatını idame edebilmesi için muhtaç bir varlıktır. Bireyler arası karşılıklı etkileşimin temel kaynağını teşkil eden dil faktörü bu sebeple oldukça önem arz etmektedir. Aynı dili konuşmayı başarabilenlerin bir süre sonra ortak kültürel değerleri yakalamayı başarabilmeleri gayet muhtemeldir. Gerek karşılıklı ortak değerlerin oluşmasında ve bu değerlerin tatbikinde dil unsuru önem arz eder bir yapıyı teşkil etmektedir. Daha veciz bir ifade ile dil hem bir kültürün meyvesi hem de bir kültürün çekirdeğidir denebilir. Bireyin dilinin sınırları hiç şüphesiz dünyasının sınırlarını oluşturacağı gerçeği her daim göz önünden bulundurulmalıdır. Bu perspektiften bakılacak olursa Almanya sınırları her ne kadar geniş bir federal yapı dahi olsa Türk vatandaşının dilinin sınırlarının dar olması Federal Almanya’yı onlara manen ve maddeten daraltmıştır. Almanca veya İngilizce gibi bir dilden çoklukla mahrumiyet kültürel ortak bir zeminin oluşmasına, karşılıklı etkileşimlerin gerçekleşmesine, kendilerine tanınan hukuksal hakların anlaşılmasına mani teşkil etmiştir. Ünalın’ın ifade ettiği üzere “İnsanın varlığı ancak dil ile mümkündür. Bununla birlikte toplumların varlığı da ancak dil ile mümkün olmaktadır. Bu durumda dil yoksa toplum da yoktur. Dil, bir toplumun kültür kimliğidir” (Ünalın, s.14, 2005).

Kültürel yakınlaşmaya mani teşkil eden dil faktöründen yoksunluğun yanı sıra farklı kültürlerin birbirlerine yakınlık ve uzaklığı da önem arz etmektedir. Almanya ve Türkiye arası kültürel farklılıkların arasının açık olması, iki kültüre ait bireylerin birbirlerine karşı dil farklılığı gibi nedenler mesafe oluşumuna neden olmuştur. Tarihsel herhangi bir ortak kültürel paydalara sahip olmayan iki ülke kültürel entegrasyonda bir hayli zorlanmıştır

Almanya'nın işçi göçü anlaşmasını yaptığı birçok ülkeye (İtalya, Fransa, Yunanistan) bakıldığında ortak din olan Hristiyanlığa sahip oldukları görülmektedir. Oysaki İslami değerlerden kaynaklı olan kültürel yaşantıların olduğu 1961 Türkiye'si ile Almanya'sı arasında oldukça bariz kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Tüketilen gıda maddeleri, giyim tarzları, ikili ilişkilerdeki kültürel değerler, saygı ve hoşgörü anlayışları, aile içi ve akrabalar arası bağlar, sosyal ilişkilerden olan komşuluk ve mahalle kavramları, işveren ve işçi ilişkileri, ticari yaşamdaki kültür kaynak alış-verişler gibi birçok sahada farklılıklar bulunması kültürel şoku kaçınılmaz bir hale getirmiştir. Bu sebeple denebilir ki, birinci kuşağın en yoğun hissetmiş olduğu sorun hiç kuşkusuz kültürel uyumsuzluk sorunudur. Geleneksel yapının çok daha yoğun hissedildiği ve yaşandığı 1960'ların Türkiye'sinden göç eden Türklerin bu çatışmalara şahit olması şaşılacak bir durum olmasa gerektir. Kültürü oluşturan dil, adet, örf, manevi değerlerin iki ülke açısından farklı olması çatışmalara zemin hazırlamıştır. Malumdur ki, Almanya sadece Türkiye ile değil, İtalya, Yunanistan, Portekiz gibi birçok Avrupa ülkesiyle işçi göçü anlaşması imzalamıştır. Diğer ülkelere nazaran çok daha fazla kültürel çatışmayı yaşayan millet tahmin edildiği üzere Türklerdir. Aynı kıta (Avrupa) içerisinde yer almamaları, dil farklılığı yaşamaları, kültürel değerlerin (örf ve adetler) çok keskin bir surette ayrılması gibi nedenler gösterilebilir. Ancak bütün bunların ötesinde din faktörü iki ülkenin de en keskin ayrım noktası olmuştur. Hristiyanlığı resmi din olarak kabul eden Almanya diğer tarafta ise İslamiyet'i resmi din olarak kabul eden ve kültürel öz geçmişine derin bağlarla-bağlı Türkiye.

Türklerin İslam dinindeki muhafazakârlığı nedeniyle Alman toplumuna uyum sağlayamama sorunundan ötürü Bonn büyükelçiliği şu açıklamaları yapmıştır; "*Türkler farklı bir ortamdan gelmektedirler ve bu sebeple Hristiyan bir topluma ayak uyduramayacaklardır.*" Dolayısıyla Türkiye'ye geri dönmeleri kendileri açısından daha doğru olacağı yönde net açıklamalar gerçekleştirmiştir (TCBB, 1999; aktaran Turgut, s.84, 2000).Azınlık bir toplum statüsünde bulunan Türkler dışlanmışlık, hor görülme gibi birtakım psikolojik baskılardan doğan huzursuzluğu dini değerler ve kültürel yaşantılarıyla doldurmaya çalışmışlardır. (Güngör, s. 18, 1993; aktaran Göksu, s.89, 2000)

Bu sebeplerden ötürü Türkler toplumsal yaşamdan soyut bir yapıya bürünmek durumunda kalmışlardır. Bu soyutlanmış hal göç etmiş Türk toplumu için ortak çevrelerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. İlişkiler ağı teorisinde belirtildiği üzere göçmen ekonomik sermayenin ötesinde sosyal bir sermaye olarak değerlendirilmelidir. Buna göre göçmenin yerleşmiş olduğu bölgelerde ikamet etmekte olan diğer göçmenlerle olan yakınlığı göçün devamlılığında ana unsurlardan birisi olarak görülmektedir. Tecrübe edilen kültürel şoklar ve toplumsal yabancılaşma göç edilen ülkede yaşayan ortak kültürel bağlara sahip kişiler vasıtasıyla olabilmektedir. Bu sayede göçmen yabancıları olduğu ülkeye daha hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmektedir.

Bu sebeple, Türkler dernekler kurmak suretiyle bir araya gelerek mahalleleşme ile birlikte kültürel değerlerini muhafazasına özen göstermişlerdir. Alman toplumundan sıyrılmak suretiyle birliktelikler sergileyen Türkler, Almanlardan geri kalan, boşaltılmış yerleri tercih etmişlerdir. Örneğin manevi değerlerinde oluşan boşluğu doldurmak gayesiyle Türkler açmış oldukları mescitler, dernekler, kültürel mekanlar ve camiler açmışlardır. Türk insanın adet ve örfüyle tek vücut olmuş İslam dini asırların getirmiş olduğu bir sentezdir.

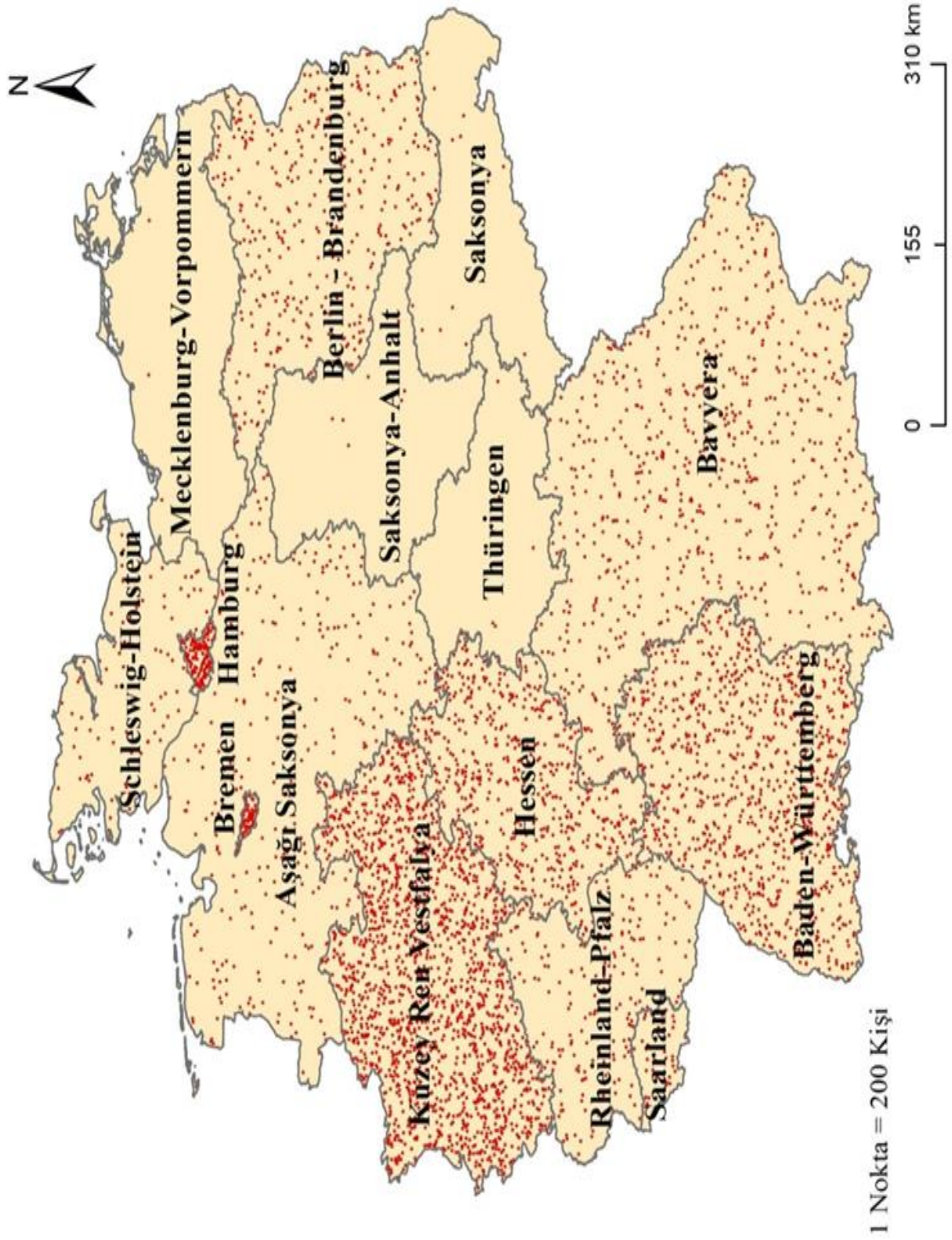
Bu değerleri yaşama gayerini guden ve bu hususta ısrarcı olan Türkler zaman zaman Almanlar ile kültürel çatışmalar yaşamıştır. İnsanlar arası zıtlıkları ortadan kaldıran din, (şahin, s.157, 2011; aktaran Kırmızı, s.152, 2016) Türklerinde aralarındaki zıtlılıkları ortadan kaldırıp ortak paydaları pekişirmiştir

şekil 9. Küçük İştanbul olarak ta bilinen Berlin eyaletine bağlı Kreuzberg Merkezi

Herhangi bir Türk mahallesinde neredeyse hiçbir farkı olmayan bu bölgede sağlı sollu Türk işletmelerini görmek mümkündür. Türkçenin daha çok konuşulduğu bu bölgede yabancı olan Türk göçmenler değil adeta Almanların kendisi olmuştur. Türk kültürünün yaşanmasına ciddi anlamda katkısı bulunmaktadır.

Resturant, tekstil, yöresel gıdacılar, manav, kasap, market, kuaför gibi birçok farklı Türk işletmelerini barındırmakta olan Kreuzberg, Berlin’de küçük bir İştanbul’u barındırmaktadır adeta. Gelenekselci olan Türklere daha fazla hitap eden bu bölge Almanlar içinde Türklerin kültürel değerlerini daha yakından tanıma imkânı olmuştur. Kreuzberg merkezi günümüzde Türkler tarafından açılan birçok işletmeye ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 10. Almanya'da yaşayan Türk'lerin bölgesel dağılımları

4.3.2. İkinci Kuşak Türkler

I.kuşağa kıyasla kültürel çatışmalardan daha az nasibini alan bu kuşağın daha şanslı olduğu söylenebilir. Bu grubu ikiye ayıran Kırmızı'ya göre birinci grup burada doğup büyüyen iken, ikinci grup çok küçük yaşta buralara getirilen çocuklar veya gençlerdir (Kırmızı, s.152, 2016). Bu kuşak birinci kuşak ile birtakım özelliklerini korumaya devam etmişlerdir. Örneğin kültürel değerleri yaşatma ve hemşerilik duygusu gibi ortak noktalar iki kuşak içinde zikredilebilir.

Farklılık olarak ise öne sürülebilecek birkaç keskin noktada olabilmektedir. Para kazanma ve biriktirme arzusunun ikinci nesilde daha az olması ve buna mukabil Alman dilinin ve meslek öğrenim arzusunun birinci kuşaktan daha fazla olması örnekler olarak gösterilebilir.

Birinci kuşağın etkisinden tamamen sıyrılıp Alman kültürüne entegre olduklarını söylemek elbette abartı olacaktır. I.kuşağın Almanca'dan uzak olması aile içerisinde Almanca'nın neredeyse hiç kullanılmamasına Türkçenin kullanılmasına sebebiyet vermiştir. İkinci kuşağın okullarında ise Almancanın anadil olması iki kültür ortasında bir nesli meydana getirmiştir. Ev içinde geleneksel Türk aile yapısı, dışarıda Alman yaşamını yaşayan bir kuşak meydana gelmiştir.

Gerek yaşadıkları semtlerde, gittikleri okullarda ve gerekse medyada Alman kültürel değerleriyle sürekli karşılaşmaları onları Alman kültürüne yaklaştırmıştır. Ne kendi değerlerinden kopmuşlar nede Alman kültürünü içselleştirmişlerdir. Daha önce de belirtildiği üzere dil ve din gibi unsurlar ortak kültürel değerlerin oluşabilmesinde öncelikli adımlardandır. Ortak dini paylaşımlar da ortak dili konuşmayı başarabilen II.kuşak I.kuşağa kıyasla entegre sürecini daha etkili yaşamışlardır.

Entegrasyon sürecinin en zor kuşağını oluşturan birinci kuşaktır. İkinci kuşağın genç kadrodan oluşması ve dile yatkınlığının daha ziyade olması, Alman kültürüne olan yakınlığı Alman politikalarının gence ve yaşlıya uygulamalarını dahi farklılaştırmıştır.

Yaşlı olan I.kuşağa daha zorlayıcı politikalar uygulayan Almanya, daha genç olan ikinci kuşağa ise daha basitleştirici politikalar uygulamıştır (Turan, s.33, 1992) . 1 Ocak 1991 tarihli Yabancılar yasası ile birlikte genç kuşağın vatandaşlık alma işlemini çok daha kolay bir hale getirmiştir.

1 Ocak 2000 tarihinde gerçekleştirilen düzenlemeyle birlikte 1993 yılı ve sonrası doğum tarihine sahip göçmenlerinin 8 yıl Almanya’da ikamet ediyor olması ve 3 yıllık oturma hakkına sahip olması durumunda vatandaşlık hakkı bulunabilmektedir. 23 yaşına geldiğinde ise dilerse Alman vatandaşlığında dilerse başka bir vatandaşlığı seçme hakkı bulunmaktadır.

Vatandaşlık Yasası Bölüm 2, Madde 4

(3)Yabancı bir anne ve baba çocuğu Almanya’da doğması durumunda Alman vatandaşlığını şu şartlar altında elde edebilir;

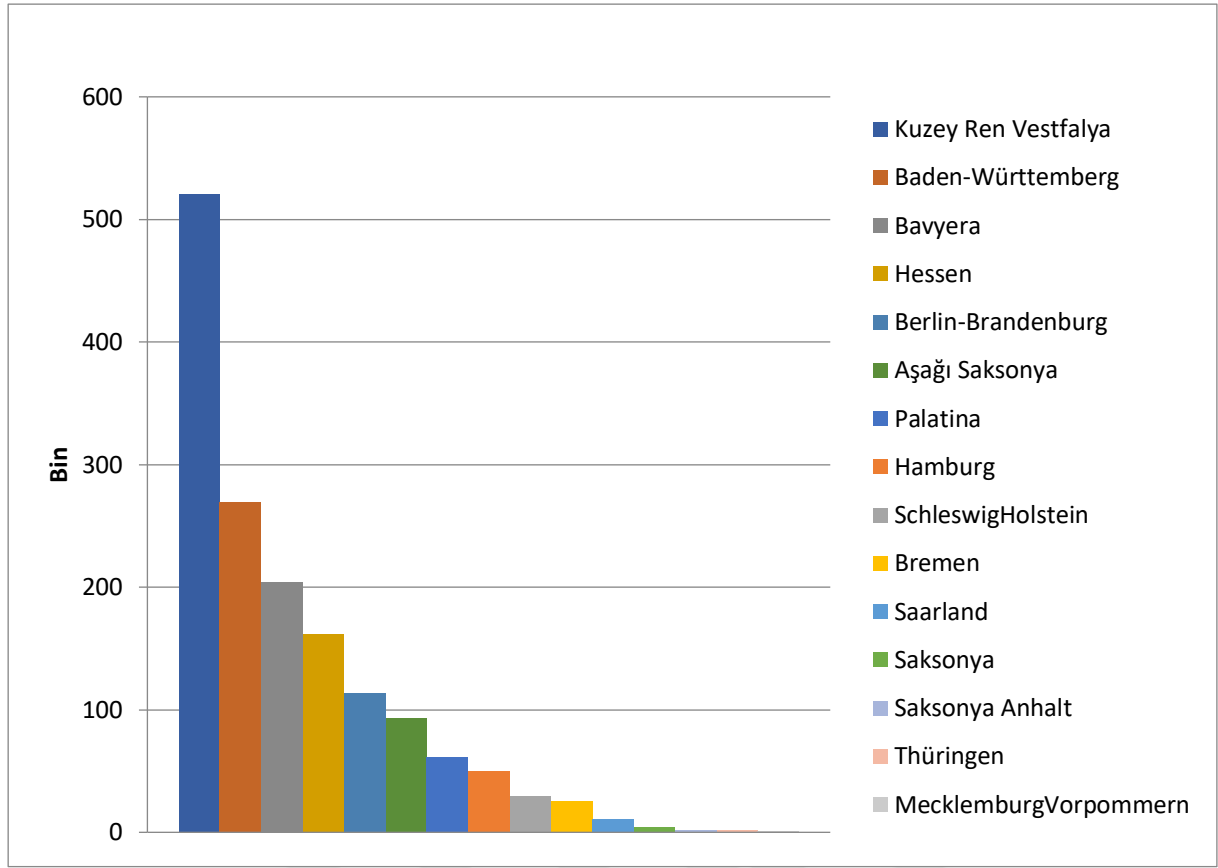
1.Anne veya babanın normal oturma yeri sekiz yıldan beri Almanya’da bulunması ve

2. Bunlardan biri oturma hakkına ya da üç yıldan beri süresiz oturma iznine sahip olduğu takdirde.

Alman vatandaşlığını kazanma, çocuğun doğumunu belgelemekle yetkili nüfus memuru tarafından kayda geçirilir.

Tablo 7. Almanya’da İkamet etmekte olan Türk’lerin Bölgesel dağılımları (Federal Almanya İstatistik Dairesi, 2013)

Bölge Adı (Eyalet-İdari yapılanma)	Toplam
Kuzey Ren Vestfalya	520,573
Baden-Württemberg	269,471
Bavyera	203,784
Hessen	162,116
Berlin-Brandenburg	114,029
Aşağı Saksonya	93,726
Palatina	61,239
Hamburg	49,433
SchleswigHolstein	29,312
Bremen	25,471
Saarland	11,162
Saksonya	3,950
Saksonya Anhalt	2,217
Thüringen	2,048
MecklemburgVorpommern	1,277
Toplam	1,549,808

Şekil 11.Almanya'daki Türk İşçilerinin Bölgesel Dağılımları

Yukarıdaki Grafik 2 ve Tablo 7, Türk göçmenlerin Almanya eyaletlerine dağılımlarını ve sayısal verilerini göstermektedir. Türk işçilerin en fazla Kuzey Ren Vestfalya bölgesinde toplandıkları görülmektedir. Bu toplanmanın altında yatan gerekçe ise Siemens, Ford, Bayer ve RAG gibi sanayi devlerinin bu bölgede toplanmış olmasıdır. Bünyesinde Dortmund, Düsseldorf, Köln, Bochum, Duisburg gibi önemli sanayi bölgelerini barındıran Kuzey Ren Vestfalya eyaleti Almanya için önem arz eder bir sanayi bölgesidir. İki ülke arasında gerçekleştirilen 1961 anlaşmasında sanayi işlerinde çalışmak üzere Türkiye ve diğer ülkelerden gelen göçmenler sanayinin yoğun olduğu bu eyalette toplanmışlardır.(Bulgan, s.133, 2007)

Federal Almanya’da yaşayan Türklerin aile yapısı ve sorunlarını araştırmaya yönelik Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir çalışmada Almanya’da hali hazırda yaşamakta olan Türklere birtakım sorular sorulmuştur. Bu sorulardan birisi olan Almanya’da çocuklarınızın yetişmesinde sizi endişelendiren sebepler nedir ?

Aşağıda verilen tabloda belirtildiği üzere, Aileler çocuklarının yabancı düşman grup saldırılarına uğramasından ve kültürel değerlerinin yitirilmesinden ciddi anlamda endişe etmektedirler. Daha çok birinci ve ikinci kuşağın bakış açısını yansıtan bu tablo bahsi geçen kuşak özelliklerini sayısal verilerle ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Çocuklarınızın Almanya’da yaşıyor olması sizi hangi sebeplerle endişelendiriyor? Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005

Endişelenme Gerekçeleri	<i>Endişelenme Oranı</i>
Kültürel değerlerimizi öğrenememeleri	% 81.7
Dini değerlerimize yabancılaşmaları	% 77.2
Uyuşturucu, alkol vs. riski	% 65.1
Yabancı Değerleri kazanmaları	% 47.6
Yabancı Düşmanı grupların saldırı	% 39.9
Çocukların ailelerine yabancılaşması	% 49.2
Diğer	% 0.5

4.3.3. Üçüncü Kuşak Türkler

Bu kuşak I. ve II. kuşaklardan oldukça farklı birtakım ayrımlara sahip olan bir kuşaktır. Doğma-büyüme Almanya olan bu nesil Almanya kültürüne daha fazla aşinadır. Okullarında, ikamet ettikleri mahallerde, kamusal alanlarda, medyatik unsurlardan kültürel değerleri edinmişlerdir. Anne ve babalarının dil bilmeyenlerden olması durumunda dil kendileri için doğrudan bir sorun olabilmektedir. Okullarında almış oldukları eğitimlerinde yaşadıkları sorunları aileleriyle görüşemeyen eğitimciler olabilmektedir. Türk velilerin

Almanca bilmiyor olması onların çocukları adına yapılan birçok faaliyetlerden geri kalabilmesi anlamına gelmektedir.

Bulundukları farklı çevrelerden edindikleri kültürel birikimler, onları ister istemez Türk toplumun ilk kuşaklara kıyasla soyutlanmış yapılarından sıyrıp sosyal hareketliliğin önem arz eder bir parçası haline getirmiştir. Ancak eski kuşaklara nazaran Alman toplumu içerisinde daha fazla erimeye başladıkları da söylenebilir bunda etkili olan faktörlere örnek olarak Almanlarla evlilikler, okul, arkadaş çevresi, iş arkadaşları gösterilebilir.

Küreselleşme ve hızla değişen dünya yapısı bu neslin kültürel değerlerinin yok olmasına neden olan etmenlerdendir. Erişebilirliğin daha fazla olması, etrafı saran medyatik araçlar, sıklıkla kullanılan kamusal ve sosyal alanlar diğer etkenler olarak düşünülebilir. III ve IV. Nesil ne Alman olabilen ne de Türk kalabilen, iki etnik kimlik arasında yaşam sergileyen bir nesildir. Hatta öyleki, Türkler, Almanlar tarafından *Plastik Almanlar* olarak ta tanımlanmaya maruz kalmışlardır. Kendi kültürel değerlerine yabancılaşmış bir kuşaktır. 1980'lere kadar 'Guesterbeiter' (misafir işçiler) olarak bilinen Türk işçiler, ülkelerine dönüşlerinin gecikmesiyle 'Mitarbeiter' (İş arkadaşları) kalıcılıklarının kesinleşmesiyle ise 'Migranten' (Göçmenler) isimlerini almışlardır. Anavatanları olan Türkiye'ye geldiklerinde ise 'Almanca' olarak, Almanya'da ise hali hazırda 'Yabancı' olarak anılmışlardır. Bu farklı söylemlerden çok net anlaşılmaktadır ki, Türkler, kendilerinin dahi tanımlamakta güçlük çektiği kimlik sorunu yaşamaktadırlar. Günümüz Türkler'inin iki ülke arasında gidip gelmesi iki ülkeden de bağımsız bir hal almalarına sebebiyet vermiştir (Başkurt, s.84, 2009). Sahip oldukları bilinmezlik durumu bu kuşağın üzerine çalışmaların yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Entegre sürecine en uyumlu kuşak bu nesildir.

Ek olarak belirtmelidir ki, Türklerin Alman kültürlerine gerçek anlamda entegre olabilmesi ancak kendi değer yargıları olan din ve temellerini dinsel yapıdan alan adet, örf ve geleneklerin tavizler vermesi ile mümkündür (Seyyar, s. 24, 1999).Ancak bu durumda ise bunun entegrasyon mu yoksa asimilasyon mu olup olmayacağı tartışma konusu olacaktır. Bunun yanı sıra,entegrasyon faaliyeti demokrasiyle uyuşur bir seviyede yürütülmesi oldukça önem arz etmektedir. Ev sahibi olan ülkenin entegrasyon sürecindeki izleyeceği politikaları insani yasalara ve değerlere uygun çerçevede olması gerekmektedir. Azınlık statüsünde olan milletin ev sahibi karşısında zaten daha geri konumda olduğu unutulmamalıdır. Şayet negatif anlamda göçmene yönelik yasal ayrıcalıklar var ise bunların ortadan kaldırılması entegrasyon için oldukça yüksek bir öneme haizdir (Turan, s. 37, 1992) .

4.4.Almanya Uyum Politikası (Entegrasyon)

" Dini ve kültürel değerleri farklı bir toplumun Almanya'ya yerleşmesi sonu belli olmayan sonuçlar doğurabilir. Almanya öncelikle kendi içerisinde işçi ihtiyacını gidermelidir. Zira, Dil ve din kaynaklı sorunlar zamanla tedavi edilemez. " TheodorBlank, Hristiyan Demokrat Birliği üyesi(Aydemir,s. 12, 2017)

Fransızca kökenli olan entegrasyon kavramı ‘bütünleşme’ olarak bilinmektedir. Toplumsal entegrasyon olarak ele alındığında ise akla ilk gelen anlam azınlık ve çoğunluğu oluşturan iki toplumun ortak değerlere sahip olabilmesi, bütünlüğü yakalayabilmesidir. Şayet ortak değerler oluşturulması oldukça zor ise bu durumda hoşgörü ve saygı sergilemek gerekli olan bir haldir. Bununla birlikte karşılıklı olmasından ziyade tek taraflı değerlerin azınlığa dayatılması ise entegrasyondan ziyade kültürel erimeye sebebiyet vermektedir. Bu durumda kültürel erime bir grubun milli, kültürel ve dini değerlerini bir diğer gruba aşılması ve karşı grubun değerlerine kapalı kalmasıdır denebilir.

Almanya tarafından uygulanan entegrasyon politikasına bakıldığında bunun daha ziyade asimilasyon politikasına benzediği görülmektedir (Seyyar, 1999). Daha öncesinde belirtildiği üzere Hollanda, Almanya karşısında çifte vatandaşlık tanımlamada Almanya'dan çok daha başarılı olmuştur. Çifte vatandaşlığın bireyin elinde bulunması onun hem kendi ülkesiyle olan bağının devam edebilmesi- ki buda milli ve kültürel değerlerin korunması demektir- hem de içerisinde bulunduğu ülkenin maddi ve manevi kaynaklarından istifade edebiliyor olması anlamına gelir. Almanya'nın Türklere çifte vatandaşlık uygulaması durumunda entegrasyonun gerçekleşmesi zaman alacaktır ve arzu edilen tek kültür, tek millet anlayışıyla da örtüşmemektedir.

İkinci Dünya savaşı sonrası kalkınma projesi gayesiyle birçok ülkeye işçi göçü anlaşması imzalayan Almanya yoğun bir göç akımına maruz kalmıştır. Almanya'ya gelen bu göçmen türlerini üç farklı kaynağa ayırmak mümkündür. Bu kaynaklardan ilki, Doğu Avrupa'dan ve Sovyetlerden sürülmüş olan etnik Almanlar, iltica edenler ve özellikle Akdeniz ülkelerinden gelmekte olan misafir işçilerdir (Canefe, s. 525,1998).

Almanya göçmen politikalarını birbirine zıt iki düşünce olarak ele alınabilir. Bir taraftan insan haklarının yasal bir statüye taşındığı, çoklu kültürlerle açık idealist bir politika, diğer tarafta ise tek tip kültür ve etniği öne çıkaran bir politika anlayışı bulunmaktadır (Kanstroom, s. 160, 1993; aktaran Güllüoğlu, s. 5, 2010).

Kan bağı vatandaşlığını esas alan göç politikası savaş sonrası göçmen politikalarında kendini göstermektedir. Bu politikaya paralel olarak, İkinci dünya savaşının akabinde yaşamış olduğu yoğun göçe rağmen bir göçmen ülkesi olduğunu kabullenmeyen Almanya bu anlayışıyla da bir farklı tutum ortaya koymaktadır.

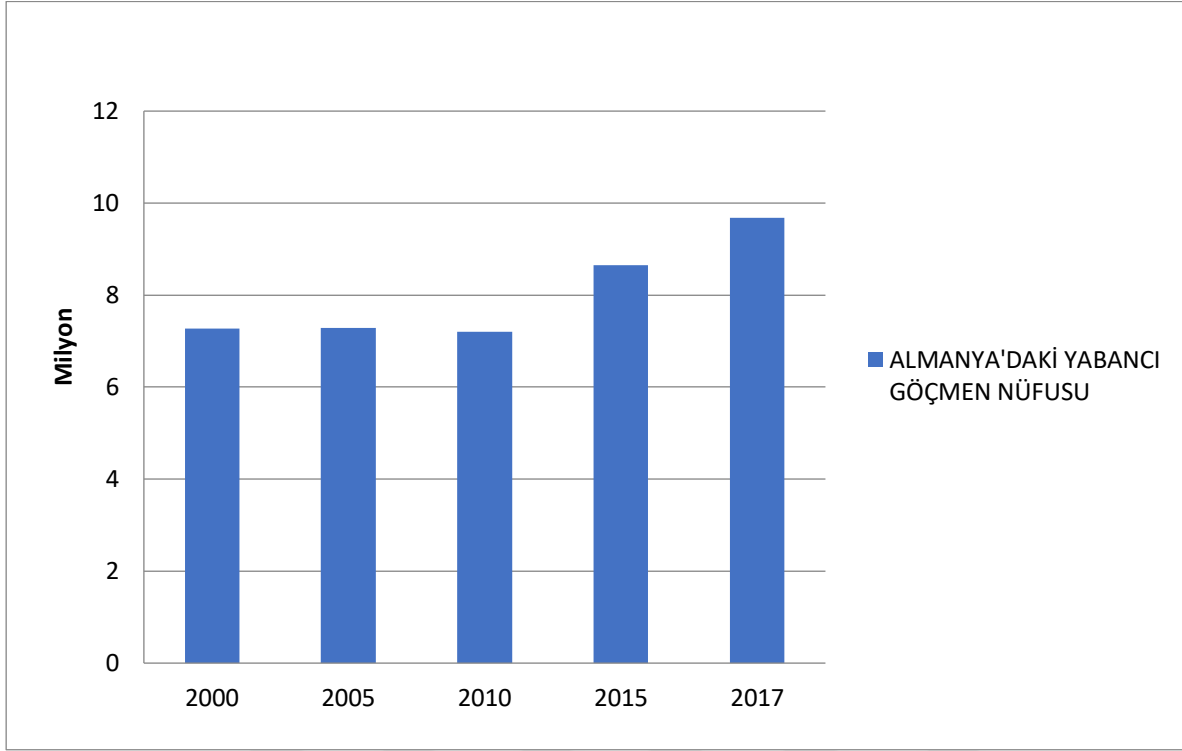
Göçmen ülkesi olmadığını iddia ederek ev sahipliğini yapmış olduğu misafir işçilere karşı geçicilik algısı oluşturmuş ve olması muhtemel dış kaynaklı göçlere engeller oluşturmak istemiştir.

Almanya her ne kadar bir göçmen ülkesi olmadığını ifade etse de, aşağıdaki sayısal veriler farklı bildirimler sunmaktadır. Aşağıda verilen 2000-2017 tarihleri arası olan Almanya Federal İstatistik Kurumu kaynaklı ait istatistikî bilgilere göre %10'dan fazla yabancı göçmene ev sahipliği yapmaktadır.

Tablo 9. Almanya Nüfusu ve Yabancı Göçmen Nüfus Bilgileri ²⁸

TARİH	ALMANYA NÜFUSU	YABANCI GÖÇMEN NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS
31.12.2000	74 991 972	7 267 568	82 259 540
31.12.2001	75 122 046	7 318 263	82 440 309
31.12.2002	75 188 729	7 347 951	82 536 680
31.12.2003	75 189 851	7 341 820	82 531 671
31.12.2004	75 212 869	7 287 980	82 500 849
31.12.2005	75 148 846	7 289 149	82 437 995
31.12.2006	75 058 957	7 255 949	82 314 906
31.12.2007	74 962 442	7 255 395	82 217 837
31.12.2008	74 816 435	7 185 921	82 002 356
31.12.2009	74 671 338	7 130 919	81 802 257
31.12.2010	74 552 656	7 198 946	81 751 602
31.12.2011	73 985 506	6 342 394	80 327 900
31.12.2012	73 880 047	6 643 699	80 523 746
31.12.2013	73 752 227	7 015 236	80 767 463
31.12.2014	73 657 763	7 539 774	81 197 537
31.12.2015	73 523 726	8 651 958	82 175 684
31.12.2016	73 301 664	9 219 989	82 521 653
31.12.2017	73 113 483	9 678 868	82 792 351

²⁸URL:https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/Tables_ForeignPopulation/Gender.html;jsessionid=36658E122A236607D3B49AFCA0B6ED2F.InternetLive2 Erişim Tarihi: 04.07.2019

Şekil 12.Almanya'daki Yabancı Göçmen Nüfusunu Göstermektedir.

Bununun yanı sıra Almanya'nın gelişim arzusunun pratiğe dökülme safhasına bakıldığında planlanın aksine farklı süreçler ve sonuçlar meydana geldiği görülmektedir. Sırasıyla İtalya, İspanya, Yunanistan ve nihayetinde Türkiye ile 1961 yılında gerçekleştirmiş olduğu antlaşmalar bu sürecin sadece başlangıç safhasını oluşturmaktadır. Bu tarihten itibaren Almanya'da her ne kadar arzu edilen gelişim kaydedilmişse de, bu gelişim süreci Alman hükümetinin kendisi açısından bir bedel ödemesine sebebiyet vermiştir.

Günümüz Almanya'sında Türk kökenli olduğu halde Alman vatandaşı olan veya olmayan 3 milyon Türk bahsi geçen ifadeye çok açık bir delil niteliğindedir. Bu ekonomik gelişim Almanya'nın toplumsal kökenli bir takım çatışmalarına ve çatışmalara mani olmak için uygulamakta olduğu entegrasyon çalışmalarına sebebiyet vermiştir.

Alman sınırları içerisinde en fazla göçmen nüfusuna sahip olan Türk'lerin Avrupa'dan farklı bir dine ve kültürel değer yargılarına sahip olmaları onların entegre süreçlerinin oldukça sancılı olmasına sebebiyet vermiştir (Şen, s. 16, 1993). Eğitim, kültür, ekonomik ve sosyal birçok sahada kendisini yabancı hisseden Türk göçmeni kısmen dahi olsa entegre uygulamalarına ihtiyaç duymaktadır. Peköz'ün ifade ettiği üzere Alman politikalarının göçmene karşı uyguladığı dışlayıcı uygulamalar bu entegre sürecine mani teşkil eder bir hal almıştır (Peköz, 2002).

Avrupa Birliği kurucu devletlerden birisi olan Almanya'nın göçmenlere yönelik uygulamalarının, Birliğin göçmenlere yönelik politikalarıyla paralellik arz ettiği görülmektedir. İkinci bölümde de ele alındığı üzere iç güvenliği sağlamak için sınır güvenliğini arttıran ve üçüncü ülkeler aracılığıyla kendisini koruyan Avrupa kapılarını bugünde olduğu gibi 1960'li yıllarda dahi korumuştur. Bugün sınırlı sayıda mülteci göçmene kapıları açan Avrupa, işçi anlaşmalarıyla sınırlı ve geçici göçmen kabul etmesi paralellik arz eden bir durumdur. Almanya'nın aile birleşimi programını tasvip etmeyen ve bu konuda engellemeler getiren Avrupa (Erder, s. 82, 2006) bahsi geçen iddiayı desteklemektedir. Hatta aile birleşim programlarında İsveç dışında diğer Avrupa ülkelerinde engelleyici tedbirlerde bulunmuştur. Avrupa'nın göç konusunda ana fikrini oluşturan sıkı denetlenmiş sınır politikası toplumsal hiyerarşinin belirginleşmesine neden olmuştur. Sıkı kontrol edilen ulusal sınırların güvenli bir cenneti meydana getirebileceği fikrini taşıyan Avrupa bu politikayı günümüzde eskiye kıyasla çok daha katı ve net bir şekilde uygular hale gelmiştir.

Ancak burada hatırlanmalıdır ki, Avrupa göçmenlere karşı böyle bir tavır sergilemesinde Avrupa Birliği ve İşleyişi anlaşmasında 10. madde ile, 19. maddenin 1. kısmıyla ve 67. maddenin 3. kısmı ile çalışmaktadır.

Bu maddelere göre;

Madde 10, Avrupa birliği, kendi politikalarının ve tedbirlerinin belirlenmesinde ve tatbik edilmesinde, ırk, cinsiyet ve etnik köken, dini tercih, yaş, engellilik veya cinsel tercih bazında yapılan ayrımcılıkla mücadele için gayret gösterir.

Madde 19 /1.kısım, Anlaşmaların diğer hükümlerine herhangi bir sorun teşkil etmeksizin ve birliğe anlaşmalarda verilen yetkilerin sınırları çerçevesinde, Konsey, Avrupa Parlamentosu'nun 'olur'unu aldıktan sonra, özel yasama usulü uyarınca hareket eder. Oybirliğiyle, ırk, cinsiyet ve etnik köken dini inanç veya kanaat, yaş, engellik veya cinsel tercih temelinde yapılan ayrımcılıkla mücadele amacıyla gerekli önlemleri alabilir

Madde 67 / 3.kısım, Birlik, bir yandan suç, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesine yönelik tedbirler alır. Polis ve adli makamlar ile diğer yetkili makamlar arasında koordinasyon ve işbirliğine yönelik tedbirler aracılığıyla, diğer yandan cezai konulardaki yargı kararlarının karşılıklı tanınması ve gerekli görüldüğünde ceza mevzuatlarının yaklaştırılması suretiyle yüksek seviyede bir güvenlik sağlamaya çaba gösterir.

Avrupa'nın bu izole yapısı sözde aşılmaz duvarları birtakım toplumsal sorunların meydana gelmesine neden olmuştur. Artan iç savaş, terör ve ekonomik problemlerden dolayı Avrupa'nın kapalı kapıları bu tür göçmenler tarafından çalınmıştır. Yasal olan göç yolunu kapatan Avrupa ister istemez yasal olmayan göç yoluna kapı aralamıştır. Gerek güneyden ve gerekse doğudan birliğe doğru yasa dışı göç yolunda hareketlenmeler başlamıştır. Bir diğer olumsuz sonuç ise sıkı denetleme politikaları yüzünden göçmene karşı perspektifin olumsuz yönde etkilenmesidir.

Göçmen "*terör saçan*", "*refah bozan*", "*tehdit unsuru*" olarak değerlendirilir olmuştur. Ülke vatandaşlarının da medyatik söylemlerin aracılığıyla göçmene karşı tavrında meydana gelen menfî fikirler gerek toplum bazında gerekse hükümet nezdinde dışlayıcı birtakım bakış açılarına ve politikalara neden olmuştur. Irkçı söylemlerin hedefi haline gelen göçmenler içerisinde bulundukları hedef ülkenin entegre sürecinde ciddi zorluklar yaşamıştır.

Avrupa Birliği üye ülkesi olarak Almanya'nın tek ulus anlayışı ve Avrupa'nın göçmene bakış açıları göz önüne alındığında dışlayıcı politikaların kaçınılmaz olduğu daha kolay anlaşılabilecektir. Göçmenlere tanınan aile birleşim programlarını engelleme çabaları, vatandaşlık verme izninin zorlaştırılması, toplumsal entegreye mani teşkil eden önemli birtakım durumlar arasındadır. Fransız ihtilalin etkisiyle meydana gelen ırksal kimliklerde ayrışmalar tek milletin egemenliğini esas alan '*Ulus Devlet*' anlayışını ortaya çıkarmıştır. Ulus devlet yapısına sahip Almanya'nın göçmenlere karşı dışlayıcı yaklaşımı göçmenlerde entegreyi güç haline getiren asıl etmenlerden birisidir. Ulus devlet ilkesinin neticesi olarak etnik bazlı bir yaklaşım açısının, farklı dil, din ve ırkların eşitliği fikrini kabul ettiği ve pratiğe yansıttığını söylemek güç olmaktadır. Emek ve eğitim piyasasındaki diğer vatandaşlara kıyasla geri kalınının sebebi ulus-devlet anlayışından ileri geldiği görülmektedir (Güllüpınar, 103, 2012).

Resmi ve gerçek vatandaşlık tanımlamalarından bahseden Güllüpınar, aradaki farkı net bir şekilde ortaya koymak suretiyle konumuzu biraz daha netleştirmektedir. Resmi vatandaşlık, ikinci bir ülkeden herhangi bir sebepten dolayı gelip o ülkenin vatandaşlığını sonradan alan göçmen veya göçmenin çocuklarının sahip olduğu vatandaşlığa verilen isimdir. Gerçek vatandaş ise resmi vatandaştan farklı olarak ülkeye ikinci veya üçüncü bir ülkeden gelmeyip, ailesi ile birlikte ülke sınırları içerisinde doğan kişilerin sahip olduğu vatandaşlıktır. Gerçek vatandaşlığın resmi vatandaşlığa kıyasla sahip olduğu haklar çok daha geniştir. Resmi olan vatandaşlık ise bazı sahalarda kâğıt üzerinde kalabilmektedir.

Almanya'daki Türkler, İngiltere'deki Pakistanlılar, Fransa'daki Cezayirliiler resmi vatandaşlığa sahip etnik unsurlardan bazılarıdır (Güllüoğlu, 1998, 2012). 1 Ocak 2005 tarihli göç yasası Almanya'ya yapılan göçün sınırlandırılması ve kontrol altına alınması hedeflemektedir. Genel hükümler madde 1'de, kanunun amacı şu şekilde belirtilmiştir;

'Bu Kanun, yabancıların Almanya Federal Cumhuriyeti'ne gelişlerinin yönlendirilmesine ve sınırlandırılmasına hizmet eder. Kanun, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ekonomik ve iş piyasasına ilişkin çıkarları ile ülkeye yabancı kabul etme ve uyumlarını sağlama kapasitesini dikkate almak suretiyle göçü düzenler ve olanaklı kılar.

Kanun, aynı zamanda Almanya Federal Cumhuriyeti'nin insani yükümlülüklerini yerine getirmesine hizmet eder. Bu bağlamda yabancıların Almanya Federal Cumhuriyeti'ne girişlerini, ikametlerini, bir işte çalışmalarını ve uyumlarının teşvikini düzenler. Diğer kanunlarda öngörülen düzenlemeler saklıdır.'

Göç yasasıyla birlikte entegrasyon faaliyetlerinin daha belirgin hale gelmesi ve yasal statüye taşınmış olması açısından önem arz etmektedir. Yıllarca belirsizlik içerisinde bir hayat sergilemiş olan Türk göçmenler artan yasallaşma süreçleri ve resmi boyutlar Türklerin ve diğer göçmenlerin durumlarını kuvvetlendirmektedir.

4.4.1.Uyum Politikasında Üç Farklı Aşama

Almanya'nın göçmen uyum politikasını bu üç kategoride ele almak daha öz ve anlaşılır bir bakış açısını sunacaktır (Demiryürek, s.13 , 2012);

- Hukuki ve siyasi boyut
- Sosyal ve ekonomik boyut
- Kültürel ve dini boyut

4.4.1.1. Hukuki ve Siyasi Boyut: Entegrasyon sürecinin siyasi arenada yansıması uyum politikasında ev sahibi olan ülkenin bakış açısını net bir surette ortaya koymaktadır. Parlamentoda kendisini yeterince bulamayan veya orantısız bir şekilde bulan göçmen bu durumda dışlanmışlık hissine kapılabilmektedir. Zira her ne kadar azınlığı dahi temsil etse de göçmen, talep ve arzularının yasal bir statüde temsil edilmesini istemektedir. Sesini siyasi ve hukuki boyutlara ulaştırabilen göçmenler ülke içerisinde kendilerini daha güvende hissetmektedir. Bu duygu ve düşünce ise göçmende yabancı bir topluma karşı özgüveni doğurmaktadır. Bunların ötesinde ise göçmen eğitim, ticaret, sağlık, hukuk ve toplumsal alanlarda isteklerinde daha anlaşılabilir olmaktadır. Politik söylemlere karşı eli kolu bağlı olan göçmenlerin seslerini duyurabilmeleri toplumsal huzur açısından da oldukça önemlidir. Karmaşanın meydana gelmesine ve çoğunluğu oluşturan toplum içerisinde azınlığın yok olmasına engel olan hukuki ve siyasi temsiliyet, gerek göçmen gerekse ev sahibi toplum açısından olması gereken bir boyuttur. Aksi takdirde üreten ve ekonomiye katkıda bulunmak suretiyle topluma katkıda bulunan göçmenlerin hayatın yok yerine itilmesi olacaktır ki, buda insaf ve vicdani bir halden uzak olacaktır.

Alman Çalışma Bakanlığı'nın yabancı işçilere dair yapmış olduğu tanımlama bu gerçeği şu ifadelerle ortaya koymaktadır. Ona göre,yabancı işçiler hiçbir hakka sahip olmayan buna karşılık yüksek vergiler ödeyenlerdir. (Turan, s. 65,1992; aktaran, Göksu, s. 116, 2000). Türk işçi göçünün geçici bir mahiyete sahip olması herhangi bir anayasal çalışmayı meydana getirmemiştir. Guestebeiter -misafir işçi- olarak anılan Türk işçileri,*bugün var yarın yok* anlayışıyla değerlendirilmiştir. Bu ise yasal veya hukuki bir düzenlemeye gereksinim oluşturmamıştır. Petrol krizinin patlamasıyla birlikte geçicilikten kalıcılığa doğru uzanan yolculuk ister istemez bir takım uyum politikalarına mahal vermiştir.

Almanya’da uzun süredir ikamet etmekte olan Türklerin siyasal partilere üye olabilmek hakları 1967’de verilmiştir. Bunda dahi bir takım kısıtlamalara gidilerek istenilen demokratik haklara erişim söz konusu olamamıştır. Örneğin, siyasal partilere üye yabancıların partiye bağlı Alman vatandaşlarının sayılarını geçmesi yasal değildir. Orantısız bir şekilde temsiliyete sebebiyet veren bu durum demokratik yönetim anlayışı benimsemiş Avrupa’ya ve onun üyesi olan Almanya’nın demokrasi anlayışla uyuşmamaktadır.

Şekil 13. Almanya’daki Türklerin siyasal hak arayışları²⁹

2016’da gerçekleştirilen seçme ve seçilme haklarına dair Almanya’nın Kuzey Ren Vestfalya (KRV)Eyaleti Parlamentosu önünde Türkler tarafından bir miting gerçekleştirilmiştir. Ellerindeki pankartlarla "50 yıldır buradayım ancak seçme hakkım yok" veya "nerede yaşıyorsam orada seçmek istiyorum" gibi birtakım Almanca ifadelerle Almanya KRV parlamentosuna seslerini duyurmaya çalışmışlardır.

Bununla birlikte çalışmalarına 2015 Ekim ayında başlayan KRV(Kuzey Ren Vestfalya) seçme ve seçilme hakkı için ELBİZ binası önünde büyük bir miting organize edeceklerini belirtmişlerdir.

²⁹ URL: <https://www.haberturk.com> Erişim Tarihi: 16.03.2019

Girişim başkanı Bahattin Gemici, *"Almanya'da ikamet etmekte olan Türklerin sorunlarının günden güne arttığını, çocukların, gençlerin eğitim sorunları, artan yabancı düşmanlığı derneklere gerçekleştirilen saldırılar ve eğitim sorunlarımız günden güne büyüyor. Bu hususta yaşanan sorunları belirtmekte sesimiz yetersiz kalıyor"*³⁰. Bu yüzden en azından belediyelerde seçme ve seçilme hakkı talep ettiklerini ifade etmiştir.

4.4.1.2.Sosyal Ekonomik Boyut: Entegrasyonun bir diğer ayağını oluşturan ekonomi ve sosyallik ilişkisinde göçmen toplumun ekonomideki yer ettiği duruma göre sosyal bir yön kazanması vurgulanmaktadır. Ekonomi eşittir sosyal hayat kaidesi elbette bireyi topluma sosyalleştirmede önemli adımlardan biridir. Ticari saha içerisinde bulunduğu statü basamağı nispetinde kişi toplumla hemhal olabilir, toplumun değer yargılarını ve kültürel unsurlarını öğrenebilir. Bu durum hiç şüphesiz Almanya'daki Türkler'de de gerçekleşmiştir. I.kuşağın dil sorunun var olması ve milli değerlerine olan bağlılık neticesinde onları toplumdan izole etse de onları, II. Kuşak ve sonrası için ekonomik sahadaki pozisyonlar ve dil sorunun ortadan kalkmış olması daha fazla entegre edebilmiştir. Diğer kuşakların okullarda almış olduğu eğitimler ve ekonomik sahada daha dışa dönük tutumları onları topluma daha fazla entegre etmiştir. Ancak tüm bunlarla beraber Almanya'daki Türkler ekonomiye can verirken istedikleri resmi, hukuki ve siyasi hakları istenilen şekliyle alamamıştır. 21.yy Almanya'sında yaşanan demokrasi karşıtı Almanya'nın göçmen politikasında tek bir etniğin (Alman ırkının) kültürel değer ve yargılarını baz aldığı görülmektedir.

Bu hususta Seyyar şu ifadeleri kullanarak Almanların entegrasyona bakış açısını ortaya koymaktadır; *"Almanlar ile farklı kültürel değerlere sahip olan Türklerin tek bir çatı altında bir araya gelerek uyum sağlaması ancak, kendi değerlerini bırakarak Alman kültürünü benimsemeleriyle mümkün olabilecektir"* (Seyyar, s. 86, 1999).

³⁰ URL: <https://www.haberler.com>, Erişim Tarihi: 16.03.2019

4.4.1.3. Kültürel ve Dini boyut: Sosyal uyum sağlamada bir diğer boyut olan kültürel ve dini boyut diğer boyutlara kıyasla en zor olanıdır denebilir. Asırların birikimi olan kültürel ve milli değerlerin bir kenara atılması hiçte kolay olmayan bir süreçtir. Bilhassa değer yargılarını, adet ve örflerini, kültürel bakış açılarını İslami kültürden alan Türk insanı için mümkün görünmemektedir. Her ne kadar bu değerler zaman içerisinde dış veya iç faktörler ile tahrip edilmiş ve ediliyor olsa da, köklerinin tarihin derinliklerine uzanmış bu değerler ağacı meyve vermekten geri durmamaktadır. Uyum probleminin temel nedenini oluşturan bu unsurlar iki ülke arasında kırmızı bir çizgi olmaktadır. Farklı dilleri konuştuğu halde Türkler gibi uyum sorunu yaşamayan İtalyanlar, Yunanlılar, Portekizliler buna en açık birer örnektirler.

Almanya’da ikamet ediyor olduğu halde aynı zamanda çifte vatandaşlığa sahip olan Türk göçmenler, hem kendi ülkesiyle olan bağının devam edebilmesi- ki buda milli ve kültürel değerlerin korunması demektir- hem de içerisinde bulunduğu ülkenin maddi ve manevi kaynaklarından istifade edebilmektedirler. Almanya’nın Türklere çifte vatandaşlık uygulaması durumda entegrasyonun gerçekleşmesi zaman alacaktır ve Almanya’nın tek kültür, tek millet anlayışıyla da örtüşmeyecektir.

4.4.2.Almanya’da Türk-Göçmen Örgütleri ve Entegrasyon ilişkisi

Entegrasyon sürecinde etkili olan faktörlerden birisi ise Almanya’da kurulmuş göçmen örgütleriydi. Küresel ölçekte patlak veren 1973 petrol krizi nedeniyle Türk vatandaşlarının ülke sınırları içerisinde daha uzun kalmasına neden olmuştur. Aile birleşim programlarının da eklenmesiyle artan Türk nüfusu Almanya’daki en büyük göçmen gurubu haline gelmiştir. Artan Türk nüfusu bölgesel örgütlenmeyi beraberinde getirerek Türk göçmen örgütlerinin meydana gelmesine olanak sağlamıştır.

Nüfus miktarı üzerinde doğrudan etken olan ve nüfusta dalgalanmalara neden olan göç olgusu (Sertkaya Doğan, s.6, 2009) sonuçları itibariyle de birçok etkilere sahiptir. En başta nüfus miktarında artışın meydana gelmesini sağlayarak toplumsal çeşitliliğe neden olabilmektedir. Göçmenin yönelmiş olduğu topraklara kültürel değerlerini de taşıdığı göz önünde bulundurulursa bu değerlerin sonuçları çeşitliliğin ana kaynağı olmuştur. Toplam nüfusu dahilinde % 10'dan fazla göçmene sahip Almanya kendisini bir göç ülkesi olarak tanımlamasa da, sınırları içerisinde meydana gelen göçmen toplulukları ve bunlara ait organizasyonlar öyle bir hal almışlardır ki, Alman devlet yapıları da önemli ölçüde bu tür organizasyonlarla işbirliği içerisinde olarak kendi göç politikalarını yasallaştırabilmektedirler (Oner, s. 72, 2014).

Türk göçmenler tarafından buralarda oluşturulan bu tür örgütlenmeler Türkiye ve Almanya arasında politik bir köprü olmasını dahi sağlamıştır. Alman sınırları içerisinde topluluklar arası entegre ile birlikte devletler bazında da bir takım entegreye neden olabilmektedir. Göçmen organizasyonları bu açıdan üç farklı fonksiyona sahip olduğu söylenebilir. İlk olarak kaynak ülke ve hedef ülke arasında kuvvetli bir bağı oluşturan göçmen örgütleri kaynak ülkeden gelmiş göçmenleri topluma entegre etmede önem arz eder bir fonksiyona sahiptir. Kültürel şokun azaltılmasında yeni karşılaşılan toplum ile göçmen arasında yatay bir geçiş yapma olanakları sunabilmektedir. Bununla birlikte ikinci fonksiyon ise göçmen örgütlerin entegre politikalarından sorumlu otoritelerle kuvvetli birtakım entegrasyon girişimleri oluşturmalarıdır.

Gerek kültürel entegrede önemli bir bariyer olan dil etmenini minimize etmek ve gerekse eğitim aracılığıyla ülke içerisi bürokratik süreci göçmene ve ailesine kısmen dahi olsa aktarabilmektedir. Üçüncü olarak ise göçmen örgütlerde var olan etniksel çeşitliliğin bir fırsat aracına dönebilmesidir.

Biraz daha açacak olursak, Almanya gerçekleştirmiş olduğu işçi göçü anlaşmasını sadece Türkiye ile imzalamamış İtalya, Yunanistan ve İspanya ile de imzalamıştır. Farklı milletlerden olan göçmenler tarafından da birtakım göçmen örgütlerinin kurulması gayet muhtemeldir.

Farklı etnik unsurlara ait bu grupların birbirlerinden haberdar olması, kültürel ve sosyolojik problemlere birlikte karşılık verebilmeleri gibi birtakım faydaları doğurabilmektedir. Hatta öyle ki, aynı ülke içerisinde farklı illerden göç etmiş insanların o ile ait dernek ve örgütlerin kurulması olağan bir durumdur. İşte resmi bir statü kazanan bu grupların zamanla birbirlerinden haberdar olması maddi ve manevi kuvvet meydana getirmek suretiyle toplumsal entegreyi beraberinde daha rahat bir hale getirebilmiştir (Odmalm, s.158, 2009).

Genel olarak üç farklı fonksiyon ile ifade edilen göçmen örgütleri ilerleyen süreçlerde toplumsal entegrenin önemli bir kaynağı haline gelerek toplumun politik sahadaki sesi olabilmıştır. Geçici işçi statüsünde ele alınan göçmenlerin topluma entegrasi neredeyse mümkün değildir. Farklı kültürel değerlere sahip bir toplum içerisinde maddi kaygılarla tutunmayan çalışan göçmenlerin kültürel ve psikolojik boşlukları kaygılarının çabası olmuştur. Kültürel entegrede oldukça önemli bariyerlerden olan din ve dil farklılıkları göçmeni toplumun dışına itmiştir. Almanya'nın uygulamış olduğu bir takım politikalar Türklerin entegresini zorlaştırmış ve izole bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. İşte, resmi bir organ halini alan bu tür organizasyonlar Alman hükümetine ait kurumları ile işbirliği içerisinde bulunabilmişlerdir (Yurdakul, 436, 2006). Burada elbette göçmen örgütünün temsil ettiği topluluk da oldukça önemlidir. Toplumun rakamsal açıdan çok daha fazlasını temsil gücüne sahip göçmen organizasyonları local olarak birtakım politik organlarda fonksiyonel bir etkiye sahip olabilmıştır.

4.5.Eğitim Sorunu

Uyum politikasının önemli aşamalarından birisini oluşturan göçmenlere yönelik eğitim politikalarıdır. Eğitim ve toplumsal hayat paralellik arz eden bir durumdur. Alınan eğitim toplumsal hayatta reflekslerini göstermektedir. Ancak eğitim neticesinde alınan meyvenin kalitesi alınan eğitim ile doğrudan paralellik arz etmektedir.

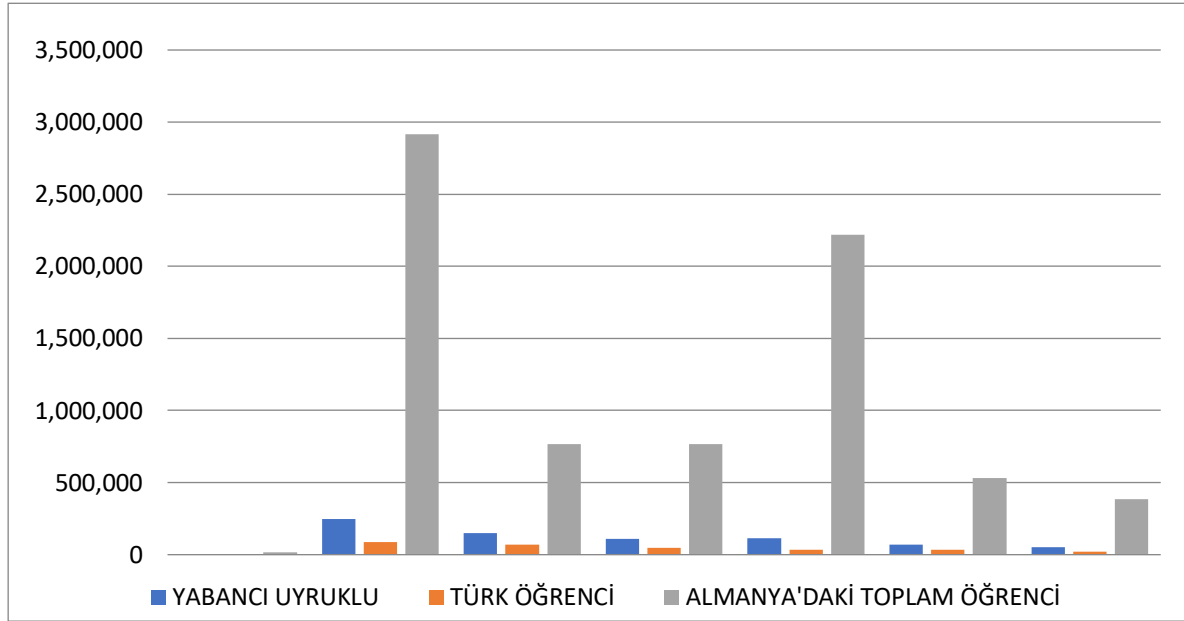
Eğitimin temel unsuru olan aile ve onun uzantısı olan okul hayatının toplumsallaşmakta yeri büyüktür. Dilden mahrum göçmenler çocuklarına istedikleri ölçülerde yardımcı olamamışlardır. Dilin temel felsefesi olan “*dil bir araçtır*” anlayışı göçmen Türk toplumunda tezahür edememiştir.

Toplumsal yaşantıya adapte olmakta anne ve babalarından yeteri desteği bulamamış olan ikinci kuşak toplumun yok yerinde yaşamışlardır. Eğitimsizliğin neden olmuş olduğu statüsüz bir yaşam Türkleri ağır işlere, niteliksiz işlere itmiştir.

Tablo 10. Almanya’daki okul tipleri

Hauptschule	Realschule	Gymnasium	Gesamptshule
<i>OrientationStage (temel orta öğretim)</i>			
<i>Grundschule (İlkokul)</i>			
<i>Kindergarten (Anaokulu)</i>			

Şekil 14. Almanya’da ikamet etmekte olan Türk öğrencilerin ve yabancı göçmenlerin okul tiplerine göre dağılımları

ÖĞRENCİ	Okul öncesi	Grundschule	Orta Öğretim			Gesamtschule	Förder-Sonder-schule	Toplam
			Haupt-schule	Real-schule	Gymnasium			
Yabancı Uyruklu Öğr.	2.759	247.971	151.029	107.944	112.662	70.889	53.279	766.121
Türk Öğrenci	957	85.388	69.661	49.009	32.735	33.913	20.625	298.714
Almanya'daki Top. Öğr. sayısı	18.449	2.914.858	767.258	1.221.053	2.216.744	530.846	386.479	8.055.687

Tablo 11. Almanya'daki Türk öğrencilerin okul tiplerine göre dağılımları (2009-2010),Almanya İstatistik dairesine ait 2010 verileridir (Düzenleyen, Gündoğar, s.67,2012)

Dilden yoksunluğun yanı sıra Alman hükümeti tarafından göçmenlere tanınan okul tipleri de eğitim açısından önemlidir. Seçilebilirlik ilkesi ile hareket eden Alman eğitim istemi, öğrencileri kategorize etmektedir. Temel eğitim düzeyini aşan öğrenciler sahip oldukları kabiliyetlerine göre okullara ayrılmaktadırlar. Hauptschule teknik personel yetiştirmek için yönlendirilen bir okul tipi iken, Realschule gerek teknik gerekse üniversiteye öğrenci hazırlayan bir okuldur. Gymnasium ise üniversite merkezli bir programa sahip olan okul tipidir. Türklerin %6.5'lik bir kısmını ancak üniversite merkezli okullarda eğitim almışlardır (Turan, s.200, 1992).

Birinci kuşağın işçi kesimini oluşturmuş olması ikinci ve sonraki kuşakları Hauptschule tipi okullara itmiştir. Dil yoksunluğunun sebebiyet verdiği bir diğer durum ise Türk göçmenlerin çocuklarının zeka engelli, görme ve işitme engelli çocuklarla Sonderschule isimli okullarda okumasıdır. Bu okullarda aldıkları eğitimler toplumsal hayatta kendilerine bir artıdan ziyade eksi olarak yansımıştır. Çocukta meydana gelen psikolojik rahatsızlıklar, aşağılık duygusu gibi olumsuz birtakım haller görülmüştür. Toplumsal entegrasyona da yeteri düzeyde bir katkısı olacağını söylemek yanlış olacaktır. Bu durum gerek sosyolojik gerekse psikolojik açıdan zarar verici birtakım sonuçlar meydana getirmiştir.

4.6.Almanya’da Yabancı Düşmanlığı

Yabancı düşmanlığı, en genel anlamı itibariyle bireyin bağlı bulunduğu ırk veya ulusun üstünlüğüne inanmasından dolayı onun haricinde olan diğer ırk veya toplulukları daha aşağı ve hor görmesi olarak söylenebilir.³¹ Kişi kendi bağlı bulunduğu toplumu üstün ırk olarak nitelendirip üstün vasıfları kendi ırkına, düşük vasıfları ise bir başka ırka atfeder. İnsan doğası gereği milletini sever ve ona bağlılık gösterir.

³¹ Yabancı düşmanlığı tanımına dair,
URL:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=161402,
Erişim Tarihi:20.03.2019.

Elbette her kişinin benim toplumum güzeldir demeye hakkı vardır, ancak güzellik sadece benim toplumuma aittir demeye hakkı yoktur. Hissiyatın galebe çaldığı, aklın snk kaldığı ırkçılık veya kavimcilik duygusu yirmi birinci yüzyıl insanında ve toplumunda bulunmaması gereken menfi bir duygudur. Zira, küreselleşme ile ulaşılabilirlik bazında küçülen dünyada milletler arası ilişkiler fiziki, siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda çok daha yakın bir hal almıştır. Fransız devrimiyle birlikte Avrupa'ya ve oradan dünyaya yayılan milliyetçilik akımı şiddetlenerek yerini ırkçı fikirlere bırakmıştır. Fikirlerin söylemlere, söylemlerin eylemlere, eylemlerin ise karaktere dönüştüğü gibi milliyetçilik dahi aşama aşama değişimlere uğrayarak ırkçılığa dnşebilmiştir.

Avrupa birliği ye ülkesi olarak Almanya bu merhaleyi kısmen yaşamıştır. Tarihsel süreç içerisinde Alman ırkının üstünlüğü ilkesiyle göçmene karşı yabancı düşmanlığı beslemiştir. Yabancı düşmanlığıyla en fazla yzleşenler ise hiç şüphesiz Türk göçmenler olmuştur (Aksoy, s.14, 2010).

Birçok göçmen etnik unsura ev sahipliği yapan Almanya'nın kendi kültürel değerlerinden en uzak Türkler olduğu grlmektedir. Bu ırksal ayrımcılıklar birinci kuşaktan günümüz kuşağına kadar aşamalarla ilerlemiştir. Birinci kuşağın Almanların talep etmediği vasıfsız, ağır işlerde çalışıyor olması ve Almanya'nın bizzat işçi talep eden olması Almanların ırkçı tutumlarını ciddi oranda azaltabilmiştir. Zaten geçici olarak değerlendirilen bu Türk işçileri Almanlar için bahis konusu dahi olmamıştır. Misafirliğin ötesine geçen ikamet süreci Alman hükümeti ve vatandaşları için rahatsız edici bir ilişkiye sebebiyet vermiştir. İkinci ve sonraki kuşakların zaman içerisinde dil sorunlarının ortadan kalkması, topluma daha fazla entegre olabilmeleri ile birlikte daha kaliteli işlere girmişlerdir. Alman vatandaşların pozisyonlarını doldurabilen Türkler ırkçılığa daha fazla maruz kalmışlardır. Aldıkları eğitimler ile birlikte toplumun daha görünür bir parçası haline gelmişlerdir.

Türklerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yönlerinin artışına mukabil maruz kaldıkları yabancı düşmanlığı azalmamış, bilakis artış sergileyebilmiştir.

Almanya’da yaşanan yabancı düşmanlığı adeta Türk düşmanlığı haline gelmiştir (Göksu, s. 94. , 2000). Hatta öyle ki, Türkler yaşanan ırkçı saldırıların hedefi haline gelmişlerdir. Üstün Alman ırkını savunan birtakım Neonazilerin devlet yapılarında korumuş oldukları statüler, eğitimde empoze edilen üstün Alman ırkı fikri canlılığını koruması (Toksöz, 1993), Türklerin vasıfsız ve Müslüman kimliğine sahip azınlık olarak görülmesi gibi nedenler yabancı düşmanlığını alevlendirmiştir.

4.7.Tarihsel ve Medyatik Örneklerle Yabancı Düşmanlığı

4.7.1.Möln Faciası

23 Kasım 1992’de yaşanan Möln faciasında iki Türk ailesinin Neonaziler tarafından kundaklanmıştır. Bedihe Arslan, Yeliz Arslan ve Ayşe Yılmaz adlarında üç Türk hayatını kaybetmiştir. El yapımı patlayıcılarla gerçekleştirilen bu saldırılarda 9 kişi yaralanmıştır. Irkçı amaçlı gerçekleştirilen bu saldırının faillerden olan LarsChristiansen ve Michael Peters isimli iki Neonazi gözüaltına alınmış ve hapis cezasına çarptırılmışlardır.³²

³² URL: <http://gocvakfi.org/moln-faciasinin-25-yil-donumu/> Erişim Tarihi: 23.03.2019

Şekil 15. Möll faciasıyla hayatını kaybeden (sırasıyla) Bahide Arslan, Yeliz Arslan ve Ayşe Yılmaz

4.7.2. Solingen Katliamı

29 Mayıs 1993'te Almanya'nın Solingen şehrinde Türk göçmenlere Neonazilerin gerçekleştirmiş olduğu saldırıdır. Beş kişinin hayatını kaybettiği bu ırkçı saldırı Almanya'nın tarihine kara leke olarak geçen vakalardan birisidir. 4 kişi tarafından gerçekleştirilen bu olayda Hülya Genç, Gülistan Öztürk, Hatice Genç, Gürsün İnce ve Saime Genç hayatlarını kaybetmişlerdir. Bekir Genç'in vücudunun yüzde 36'sı yaşanan olayda yanmıştır.³³

Şekil 16. Solingen katliamında kundaklanan ev ve bu duruma karşı Türk halkının ittifakı³⁴

³³ URL: <https://www.gzt.com/haber/nazilerin-5-turk-vatandasi-yakarak-oldurdugu-solingen-katliami-2942843>, Erişim Tarihi: 23.04.19

³⁴ URL: <https://www.aa.com.tr/> Erişim Tarihi: 25.03.19

4.7.3.Almanya’da başörtülü kıza saldırı

Neukölln ilçesinde Hermann caddesinde başörtülü bir kıza kimliği bilinmeyen bir kadın tarafından ırkçı bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Genç kızın saçlarını çekerek başörtüsünü zorla çıkarmaya çalışmıştır³⁵

4.7.4.İki Suriyeli kıza saldırı

Almanya’nın Berlin’e bağlı Marzahn ilçesinin Helene-Weigel Meydanı’nda sohbet etmekle olan iki genç Suriyeli kıza kimliği tanımlanamayan bir kişi tarafından yabancı düşmanlığını yansıtır ifadeler kullanılmıştır³⁶

4.7.5.Göçmenlerin üzerine sürülen araç

Almanya’nın Kuzey Ren Vestfalya eyaletinin Bottrop kentinde 01.01.2019 tarihinde gerçekleşmiştir. Bir sürücü, kullanmış olduğu aracı öldürmeye niyet etmek suretiyle Suriye ve Afganistan asıllı göçmenlerin üzerine sürmüştür. Eyaletin içişleri bakanı HerbertReul olayın ciddi bir durum olduğunu ve saldırganın yabancıyı öldürme niyeti olduğunu belirtmiştir. Biri ağır dördü yaralı olmak üzere 5 kişi hastaneye kaldırılmıştır³⁷.

4.7.6.Almanya’da ırkçı bir saldırı

Almanya’nın Gelsenkirchen kentinde 12.05.2018 tarihinde yaşanan bu olayda Ayşe Binek isimli bir Türk kadın Müslüman ve etnik kimliğinden dolayı yabancı düşmanlığına maruz kalmıştır. Kendisinin ifadesiyle aracını park etmek isterken bisiklet sürücüsü birisi tarafından ırkçı ifadeler içerikli söylemelere maruz kalmıştır³⁸

³⁵ URL: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/almanyada-basortulu-kiza-irkci-saldiri-41111463>, Erişim Tarihi: 23.03.19

³⁶ URL: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/almanyada-irkci-saldiri-40865535/> Erişim Tarihi: 23.03.2019

³⁷ URL: <https://www.cnnturk.com/video/dunya/almanyada-irkci-saldiri-gocmenlerin-uzerine-aracini-surdu/> Erişim Tarihi: 23.03.2019

³⁸ URL: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/almanyada-irkci-saldiri-40865535> / Erişim Tarihi: 23.04.2019

4.7.7.Almanya’da camiye ırkçı ifadeler

Almanya’nın Duisburg kentinde İslam Toplumu Milli Görüş Teşkilatı tarafından yapılan Mevlana Külliyesi içerisindeki cami duvarına ırkçı ifadeler yazıldı.

Henüz inşaat halinde olan bir camiye gerçekleştirilen ırkçı saldırı neticesinde Cami Derneği tarafından şu açıklamalarda bulunulmuştur; *"Saldırı bizi yıldırmayacaktır. Bizlerde toplumun bir parçasıyız ve hak ettiğimiz yeri alacağız"*³⁹

Almanya’da gerçekleştirilen İslami değerleri ve Türk göçmeni hedef alan bir diğer cami saldırısı ise Almanya’nın kuzeybatısındaki Herringen beldesinde gerçekleşmiştir. İnşaatı devam eden Diyanet işleri Türk İslam Birliği Ulu Cami’nin duvarlarına gamalı haç ile birlikte İslam aleyhine olan ifadeler yazılmıştır.

"Müslüman yerine Nazi", "Terör merkezi ", "Türkleri gazlayalı" gibi yabancı düşmanlığını açık bir surette ortaya koyar ifadeler kullanılmıştır⁴⁰

Şekil 17. Herringen beldesinde gerçekleştirilmiş olan cami saldırısı

39 URL: https://www.trtturk.com.tr/haber/avrupa/almanyada-camiye-irkci-saldiri_1832 Erişim tarihi: 23.04.2019

40 URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-cami-insaatina-saldiri/659207> Erişim tarihi: 25.03.2019

4.7.8.Almanya’da Türk kökenli öğrencilere ırkçı ifadeler

Almanya’da aşırı sağcı Nasyonal Demokrat Parti (NPD) sosyal medya hesabından yapmış olduğu paylaşımda Türk kökenli öğrencilere yönelik ırkçı ifadeler içeren paylaşımlarda bulunmuştur.

Duiburg’taki Theodor-Köning Lisesi’nden mezun olan Türk öğrencilere yönelik şu ifadeler kullanılmıştır. Uyanın Almanlar: ‘Sokaklara çıkın ve seçim bürolarına gidin. Aksi takdirde sizler ülkenizde azınlık duruma düşeceksiniz’. Bununla birlik bu parti mezun olup ta başarılı olan 42 öğrenci içerisinde sadece bir Alman’ın olduğunu da belirtmiştir. Bu duruma maruz kalan öğrenciler ise psikolojik rahatsızlıklar yaşamışlardır.⁴¹

4.8.Almanya İçin Alternatif Parti (Alternative für Deutschland / AfD) ve Yabancı Düşmanlığı

Göçmen politikalarıyla öne çıkan aşırı sağcı bir parti olarak da bilinmektedir. Angela Merkel’in Suriyeli ve diğer Arap ülkelerine yönelik gerçekleştirmiş olduğu "Hoş geldiniz" politikasına karşı bir politika anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Yabancı düşmanlığıyla bilinen bu parti göçmenin toplumdan entegresini değil toplumdan izole edilmesini, sınırların kontrolünün arttırılmasını talep etmektedir. Şayet mutlaka olması gerekiyorsa entegrasyonun tamamen gerçekleşmesini talep etmektedir. Parti Alman kültür ve dilinin üstünlüğü savunmakta ve İslam dinin Alman toplumunun bir parçası olduğu fikrini red etmektedir⁴². Almanya’ya gelmekte olan mülteciler Alman kültür ve değerini tahrip edebilecek unsur olarak görmektedirler (Romel, 2017; aktaran Aras ve Sarioğlu, s. 5, 2018).

⁴¹URL:<http://gocvakfi.org/almanyada-turkiye-kokenli-ogrencilere-irkci-saldiri/> Erişim Tarihi: 24.04.2019

⁴²URL:<https://www.dw.com/tr/afd-hakk%C4%B1nda-bilmeniz-gereken-10-%C5%9Fey/a-39756323>, Erişim Tarihi: 24.04.2019

Partiye göre mülteciler Avrupa için büyük bir krizdir. Entegrasyonu mümkün olanların mutlak bir surette entegresini-ileri sürmektedir. Alman çıkarlarını esas alan parti programı göçmenin entegresinin de bu çerçevede olması gerektiğini belirtmektedir.

Popülist sağ parti ve hareketler, Avrupa Birliği üyesi birtakım ülkelerde göz ardı edilemeyecek güç kazanmışlardır. Bu tür sağçı şiddet yanlısı partilerin oy oranları ise son yıllarda artış göstermiştir. Finlandiya’da Finler, Belçika’da Vlaams Belang, Avusturya’da Özgürlük Partisi, İtalya’da Lega ve Casa Pound, Almanya’da ise Alternatif für Deutschland Partileridir. (Kaya, s.3, 2017)

Şekil 18. AfD partisinin İslam aleyhine bir afişi ⁴³ İslam mı ? Mutfağımıza uymuyor, Geç.

AFD, İslam karşıtı görüşlerini her fırsatta sözel veya görsel bir dil ile ifade etmektedir. Yukarıdaki resimde ortaya açık bir surette konmaktadır ki, AfD sadece Türk karşıtı ırkçı tutumlar ortaya koyması aslında İslam karşıtı bir görüşten kaynaklanmaktadır. Alman kültür ve dini değerlerini her daim üstün gören bu anlayış entegrasyonu çıkmaz içerisine sokmuştur. Almanya’nın bütünüyle bu görüşte olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Almanya başbakanı Merkel’in bu ırkçı söylemlere zaman zaman sert eleştiriler verdiği aşikardır. Ancak AfD ise birtakım politikacılar için önüne geçilmesi gereken siyasi bir hareketliliklerdir.

⁴³ URL: <https://www.dw.com/tr/afd-hakk%C4%B1nda-bilmeniz-gereken-10-%C5%9Fey/a-39756323>, Erişim Tarihi: 24.04.2019

Şekil 19. İslamı durdur AfD'ı seç

Kaya'ya göre Batı'da İslam karşıtı söylemler adeta akım haline gelmiştir. Herhangi bir İslam tehdidi içermeyen, çoğunluğu oluşturan toplum kaynaklı güvenlik ve sosyo-ekonomik buhranlar karşısında bile islamofobik bir üslup ve saldırı eğilimleri görülmüştür. Yaşanan maddi-manevi sorunlar içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak suçlanan ve hatta bu konuda günah keçisi haline gelen Müslüman topluluklar olmuştur. Avrupa toplulukları için Müslümanlar maddi külfet olarak değerlendirilmiş birçok ülke tarafından fırsat olarak görülmemiştir (Kaya, s.8, 2017).

Yabancı düşmanlığını politika haline getirmiş olan AfD Müslüman değer yargılarına yönelik saldırılarını afişler asmak suretiyle uygulamaktadır. Bilhassa Müslümanların ibadet etmiş oldukları muhitlere asılan bu afişlerin provokasyona sebep olabileceği de unutulmamalıdır. AfD'ye ait islamofobik bir söylemi içeren aşağıdaki görsellik ise Müslümanlar tarafından ibadet olarak gerçekleştirilen kurban bayramını hedef almaktadır. Almanya Aşağı Saksonya eyaletinde uygulanan bu kampanya provokasyon içermektedir. Farklı şehirlerde gezdirilen bu afişler, aynı zamanda Müslümanların kurumlarına da yapıştırılmıştır.

Şekil 20. Müslümanların kurban ibadetini eleştiren AfD'a ait bir afiş⁴⁴

AfD tarafından gerçekleştirilen ve dikkat çeken ifade ise *“İnancından dolayı helal kesimde bulunmak ve bu sebeple hayvan haklarını korumayanlar, hayvan haklarını ihlal eden ülkelere geri dönsünler. Bizler Aşağı Saksonya’da bu zulmü onay vermiyoruz”*. Müslümanlar ise bu durumu Nazi Almanyası’nda Yahudi dükkânlarına yapıştırılan Davud yıldızına benzettiler. Bunlara ek olarak yine yakın zamanda AfD tarafından yapılan İslamofobik bir tutum ise cami minarelerine yöneliktir. Parti, Bavyera’da minarelerin yasaklanması için meclise bir önerge sunmuştur. Dini vecibelerin yerine getirilmesinde mani teşkil etmeyeceği iddiasıyla minarelerin yasaklanmasını talep eden partinin bu isteği geri çevrilmiştir.

Sosyal Demokrat Partili milletvekili Arif Taşdelen tarafından konuyla ilgili yapılan açıklamada Bavyera’da 300 civarında cami bulunmaktadır ve bu camilerden sadece altı tanesinde minare olduğunu belirtmiştir.

⁴⁴ URL: <https://www.dw.com/tr/afd-hakk%C4%B1nda-bilmeniz-gereken-10-%C5%9Fey/a-39756323>, Erişim Tarihi: 24.04.2019

Şekil 21. Çeşitlilik mi? Biz de var zaten⁴⁵

Yabancı düşmanlığını ifade eden bir diğer saldırı ise yukarıdaki afiştir. Afiş açık bir şekilde göçmene Alman toplumunun yer vermemesi gerektiğini ifade etmektedir. Şayet mesele kültürel farklılıkları toplum içerisinde barındırmak ise, Almanların yeterince kültürel farklılık ortaya koyabildiğini ifade etmektedir. Bu durumda Alman ırkına ait kültürel değerlere ihtiyaç yoktur. Alman kültürel değerlerinin üstünlüğünü ifade etmesi açısından önemli bir afiştir.

Şekil 22. Türkler milli takımda olmak zorunda mı?

AfD partisinin milletvekilliğini yapmakta olan Martin Hohmann sosyal medya hesabından yaptığı bir paylaşımda şu ifadelere yer vermiştir: *"Bir sonraki dünya kupasında sahada kurbağa, gri forma ve Osmanlı siyasetçileriyle öz çekimler görmek istemiyorum. Almanya için futbol oynayan gerçek bir Alman milli takımı istiyorum. Türkler milli takımda olmak zorunda mı ?"* Yeşiller Partisi Milletvekili Özcan Mutlu'nunda ifade ettiği gibi Avrupa politikalarını eleştiren AfD partisi bu kez yüzünü İslam'a ve dolayısıyla İslam kimliği taşıyan

⁴⁵ URL: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/afd-afislerindeki-korkunun-dili-40585638>, Erişim Tarihi:24.03. 2019

Türklere yönlendirmiştir. Almanya’da gerçekleştirilen saldırılar ten rengi siyah olanlara, farklı bir kültüre ait olanlara ve Müslümanlara yönelmiştir. Dolayısıyla Müslümanları Almanya’da temsil eden en büyük etnik grup olan Türk milletine yönelmiştir.

Martin Hohmann tarafından yapılan bu açıklama akla Kaya’nın şu ifadelerini getirmektedir; Almanya, İngiltere, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerdeki yabancı düşmanlığını olağan gösteren şeylerden birisi göçmenlerin politikacılar tarafından ekonomik ve toplumsal problem olarak gösterilmesi ve suçlanmasıdır. (Kaya, s.17, 2017)

İki ülke vatandaşlarının hoşgörü anlayışıyla hareket etmesi, karşılıklı kültürel öğelere saygı sergilemesi oldukça önem arz etmektedir. Almanya’da yeni bir parti olan AfD’nin politikaları üzerinden Federal Almanya’yı değerlendirmek doğru çıkarımlar elde etmemizde gerçek anlamda elbette yeterli kalmayacaktır. Ancak kabul edilmelidir ki, AfD kurulduğundan bu yana beklenmeyen bir oy oranıyla parlamentoda yer almaktadır. Yabancı düşmanlığına dair politikalarıyla ün ve oy kazanan bu parti ülkede entegrasyon çabalarının önünde büyük bir önlem teşkil etmesi muhtemeldir.

4.9.Türklerin Alman Ekonomisine Katkıları

Gerek Almanya’nın kalkınma planı doğrultusunda talep ettiği vasıfsız işçiler ve gerekse Almanya’ya göç eden vasıfsız Türk işçiler ister istemez niteliklerine göre işlere yerleştirilmişlerdir. Ağır sanayi işlerinden olan demir-çelik, tekstil, otomotiv gibi bir takım nitelik istemeyen iş sahaları Türkler için istihdam alanları haline gelmiştir. Bu hususta herhangi bir hukuki bir yaptırım olmamasına rağmen veya yasal bir düzenleme olmaksızın

işçilerin mevcut yapısı ve anlaşmanın amacı bu duruma sebebiyet vermiştir denilebilir (Peköz 2002; aktaran Yıldırımoglu, s.8, 2005).

Her ne kadar geçici olsa da 1961 Anlaşması, patlayan petrol krizi ile birlikte kalıcılıkları daha fazla kesinleşmiş olan Türk göçmenler birtakım küçük işletmeler ile Almanya'nın ekonomik sahasına yatırımcı olarak giriş yapmışlardır. Lokanta, kebabçı, fırıncı ve kasap gibi küçük işletme sahipleri olan Türkler Alman vatandaşların kısa süre içerisinde dikkatlerini çekerek yerli Alman müşterilere de hitap etmeye başladıkları söylenebilir. Zamanla genişleyen ticaret sahaları Alman firmalarıyla rekabet eder bir hale gelebilmiştir. Her ne kadar Türkler Yunan ve İtalyanlara kıyasla girişimlerine sonralardan başlamış olsalar da kendilerinde var olan çalışma potansiyeli ile birlikte ciddi bir ilerleme kaydetmişlerdir. Ancak bu potansiyel kendi başına ilerletebilme gücüne sahip olduğu söylenemez.

Alman hükümeti tarafından yabancılarında iş sahibi olabilmelerine yönelik yasal düzenlemeler sayesinde potansiyel enerji artık kinetik enerjiye dönüşebilmiştir. Bir diğer tarafta Türkiye'de ekonomide liberalleşme ile birlikte gelişen ve yeni doğan yapılarda Almanya'daki Türk işletmecilerini doğrudan etkilemiştir. Karşılıklı kültürel bağlar karşılıklı ticari bağların ve etkileşime zemin hazırlamıştır.

Günümüzde üçüncü nesillerin dahi Almanya sınırlarında yaşadığı bir zamanda oralardaki Türk asıllı yatırımcıların ve bu yatırımcılara bağlı çalışmakta olan girişimcilerin sayısı ise azımsanamayacak bir derecededir. Yaprakın, Almanya'ya giden Türk işçi göçüne dair makalesinde 70-80 bin civarında yatırımcının ve bunların ise 400-500 bin işçileri var olduğuna ve bunun ise Alman ekonomisine katkısının 35-40 milyon Euro'yu bulabildiğini ifade etmektedir (Yaprak, s.862, 2013).

Yaprağın söylediğine paralel olarak Almanya Ekonomi ve Enerji Bakanı Brigitte Zypries Berlin’de Türk kökenli orta ölçekli şirketlerin canlı tutulmasına dair bir panel öncesi Türk girişimcilerinin Almanya ekonomisinin gelişimine katkılarını dile getirmiştir. Türkiye’den başlayan göç serüvenin başarılarla dönüştüğünü dile getiren Bakan Zypries 100 binden fazla Türk girişimcinin Almanya’da 50’den fazla farklı endüstride 500 binden ziyade işçiyi istihdam ettiklerini belirtmiştir. Bakan Zypries’e göre Türkler Alman ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Yaprak ve Bakan Zypries’in söylediklerine yine paralellik arz eden eski Almanya Çalışma Bakanı Olaf Scholz ise Türklerin Alman ekonomisine katkılarını açık bir dille ifade etmiştir. Avrupa Türk İşadamları ve Sanayicileri Derneği’nin (ATİAD) temsilcileri ile ‘Almanya Türk Ekonomi Günü’nde bir araya gelen Olaf Scholz, Almanya 70 bin civarında Türk işletmesi yılda 30 milyar Euro’luk ciro hacmiyle Alman ekonomisine katkısını ifade etmiştir.⁴⁶ 1962 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Erol Dalı tarafından kaleme alınan yazıda Almanya’daki Türk işçileri için şu ifadeler kullanılmıştır. *"Türk işçileri yılda 104 Milyon Mark Alman ekonomisine bırakmaktadır"* (Genel, s.32, 2013). Bunun yanı sıra Alman yine Dalı tarafından kaleme alınan bir diğer yazıda ise Türk işçileri Almanya için 23 turiste bedel olduğu ifadesi kullanılmaktadır (Genel, s.32, 2013). Ancak Merkez bankasının düşük kur politikası nedeniyle elde edilen bu döviz Türkiye’ye düşük oranda girebilmiştir.

Almanya’ya giden Türklerin sağlıklı ve genç kadrodan oluşması Almanya için adeta taze bir kan olmuştur. İkinci dünya savaşında genç vatandaşlarını kaybeden Almanya, geride kalan yaşlı nüfusu ile ayağa kalkması pek mümkün görünmemekteydi. Almanya’nın ülkelerle imzalamış olduğu işçi göçü anlaşmalarında yatan gerekçede buydu zaten. Türkiye’den temin edilen genç dinamik nüfus emekli yaşlı nüfus için kalkınma fırsatı olmuştur.

⁴⁶ Türk’lerin Alman ekonomisine katkısı, URL: <https://www.haberler.com/almanya-daki-turkler-30-milyar-euro-ciro-yapiyor-haberi/> Erişim Tarihi: 25.02.2019

Türklerin Alman ekonomisine dair katkılar hakkındaki verileri hiç şüphesiz daha fazla arttırmak mümkündür. Bu ekonomik katkılar elbette tek taraflı olmamıştır. 1961 anlaşması iki ülke vatandaşlarının da istifade edebileceği bir anlaşma halini almıştır denebilir. Türkiye'ye giren döviz girdisi nasıl ki ülkenin dış ticaret cari açığını kapatmada yardımcı olabilmişse bugün ve dün de Almanya Türk işçilerden istifade suretiyle ekonomisine katkıda bulunduğu şüphesizdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih öncesinden tarih sonrasına ulaşan, günümüz dünyasında hali hazırda devam eden geleceğin dünyasını politik, kültürel ve ekonomik gibi birçok alanda etkileyecek olan göç durmaksızın ilerlemektedir. Göç, farklı bilimsel disiplinler tarafından farklı tanımlamalara maruz kalmıştır. Bu nedenle, göçe dair yapılan tanımlamalar farklı bakış açılarını ortaya koymuştur. Kuramsal çerçeveden ele alındığında göçün tarihsel süreçte yeni boyutlara eriştiği görülecektir.

Göç her ne kadar en temelde yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da neden ve sonuçları farklılık gösterebilen bir olgudur. Birey, göç ettiği bölgeye sadece ekonomik gerekçelerle gitmemiştir.

Maddi kaygıların yanı sıra ya bir savaştan kaçan mülteci konumunda ya da bilimsel çalışmalarını sürdüren bir araştırmacı kimliğiyle de farklı bölgelere göç edebilmiştir. Canlıların en temel fonksiyonlarından olan yaşadıkları yerlere zaman içerisinde adaptasyon sağlayabilme insanın göç ettiği yerlere manevi bağlarının oluşmasına neden olmaktadır. Batı Avrupa ölkelerinden olan İngiltere ve onun sömürgesi maruz kalmış Pakistan arasındaki göç ilişkisi zaman içerisinde oluşan tarihsel yakınlığın günümüze uzanan halidir. Veya Almanya’da ikamet etmekte olan Türk’lerin 1961 işçi anlaşmasıyla başlayan göçleri günümüzde dahi devam eden bir göç halini almasında yaşadığı yere kültürel bağlarla bağlanmaları etki olmuştur.

Yaşanan her bir göç gerek bireysel gerek toplumsal ve gereksel küresel boyutta neticelerin ve tecrübelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Elde edilen tecrübeler bir sonraki olası muhtemel toplu veya bireysel göçlere karşı ölkelerin politikalar geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Düzensiz göçün hızla artması ölkelerin *güvenli, refah ve huzurlu* bir toplum için daha sıkı yönetilen politikalar oluşurmalarına sebebiyet vermiştir.

Artan sınır idareleri, ağırlaştırılmış vize kabul şartları, güvenli göç politikaları çerçevesinde hazırlanmış göç yasaları bunlara birer örnektir. Göçmen artık tehdit unsuru olarak görölmektedir. Ölkeler sınırlarını tel örgülerle, yüksek duvarlarla, havadan ve karadan askeri yapılanmalarla korunmaktadırlar. Ancak altı çizilmelidir ki, bahsi geçen göçmen düzensiz (yasal olmayan) yollarla göç edendir. Sınırlarından içeriye kimlerin gireceğine karar vermeleri ölkelerin en tabii ve yasal haklarıdır. Fakat unutulmamalıdır ki, savaştan kaçan sığınmacı statüsünde bir göçmenin kendisini güvende hissettiği bir ölkeye sığınması da

tabii ve yasal hakkıdır. Bilhassa Avrupa ülkelerinin göçmenlerin hangi gerekçelerle geldiklerine bakılmaksızın yasal olan sığınma başvuru haklarını göz ardı edip ret etmemesi gerekmektedir. Bir diğer seçenek olan *Güvenli Üçüncü* bir ülkeye göçmenin yerleştirilmesi de göçmen için verilen yasal bir haktır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki, göçmen rüzgârda savrulan bir yaprak olmaması ve kendisini güvende hissedebileceği bir ülke sınırında bulunmasıdır. Göçte esas alınan refah, huzur ve güvenlik anlayışı ancak tehdit unsuru olarak görülen düzensiz göçmenlerin düzenli bir dağılımı ile mümkün olacaktır. Üçüncü Güvelli Ülke olarak kabul edilen gelişmekte olan ülkelerin sınırlarından hapsedmek kalıcı bir çözümden ziyade geçici bir çözüm olacaktır.

Göçmenin her ne kadar içerisinde bulunduğu güvenli üçüncü ülke kendisi için ilk etapta bir çözüm kaynağı da olsa ilerleyen süreçte kültürel ve ekonomik buhranlara sebebiyet verecektir. Küresel bir köy haline gelen günümüz dünyasında bu sorunların daha hızlı yayılması kuvvetle muhtemeldir. Sorunun köküne inme anlayışı ile ancak düzensiz göç sorunu geçicilikten kalıcılığa taşınabilecektir. Yüksek duvarlar ve sıkı denetimli sınır idareleri göçmeni dışarıda tutabilse de küresel güven, refah ve huzur ortamını tesis edebilmesi pek mümkün değildir.

Tel örgüler ardında müreffeh bir ortam tesis etmeye çalışmak beyhude bir çaba olacaktır. Zira birçok küreleşen şey gibi göçte sebepleriyle ve sonuçlarıyla küresel bir boyut kazanmıştır.

Günümüz ekonomi anlayışlarından olan kapitalizm insan göçünü etkiler olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında en temel de maddi kaygıların göçte etkili olduğu görülmektedir. Farklı gerekçelerle kendisini gösterse de maskenin altında yatan asıl gerekçenin ekonomik menfaatler olduğu görülmektedir. Ekonominin yeni ve en tanınmış

kimliği olan kapitalist düşünceye sahip ülkelerin farklı ülkelerden insan yani emek gücü ithal ettiği görölmektedir. Batı Avrupa'nın İkinci Dünya savaşı sonrası ayağa kalkmak için baston olarak kullandığı gelişme olan ülkeler en yakın örneklerindendir. Göçler karşılıklı menfaatlere dayalı olsa da adalet ilkesinden yoksun olabilmıştır.

Emek gücünün makineleşme ile birlikte değersiz hale gelmesi bu güce sahip insanın güç kaybetmesine ve değersizleşmesine neden olmuştur. *Yüksek kar düşük maliyet* prensibini temel olan kapitalizm birçok işçinin emeğini göz ardı etmiştir. Artan makineleşme giderek azalan işçi sayısına neden olmuştur.

1961 iş gücü anlaşması ile İstanbul Sirkeci Garı'ndan hareket eden tren, Almanya'ya ulaşmak üzere yola çıkmıştır. Türk'lerin hayalleriyle ve geri dönüş ümitleriyle başlayan bu yolculuk hala devam etmektedir. Beşer planında birçok hesap istenilen neticeleri verememektedir. Almanya-Türkiye işçi göçü *geçici* olarak resmi kayıtlara geçen ve bu nedenle göçmenlerin siyasi arenada belirli bir süre kendilerine yer bulamadığı bir göçtür.

Günümüzde Dördüncü Kuşağın yetiştiği bir göç haline gelmiştir. Bu göç, entegrasyon sürecinin işlediği, kültürel ortak bağların meydana geldiği, diaspora olarak ikamet eden Birinci ve İkinci kuşak Türk'lerden Almanya'da gözlerini açan Üçüncü ve Dördüncü Kuşak Türk'lere uzanmış bir göçtür.

Geçicilikten kalıcı misafirliğe dönüşen Almanya göçü Türk'lerin entegrasyon politikalarıyla karşılaşmasına neden olmuştur. Farklı aşamalarda gerçekleştirilen bu politikalardan amaç Türk'ler ve Almanlar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak ortak noktalar etrafında birleştirmektir. Bu sayede toplumsal huzur ortamı tesis edilecek ve karşılıklı hoşgörü ile yaşamaya devam edilecekti. Ancak Türk'lerin ve Alman'ların sahip oldukları kültürel unsurların birbirlerinden doğu ve batı kadar uzak olması iki ülke insanını toplumsal ve bireysel sorunlara itmştir. Hatta bu sebeple çıkarılan göç yasasında üçüncü

kuşak ve sonrası hedef alınmıştır. Birinci kuşağın kültürel değerlerine çok daha fazla bağlılık sergilemeleri ve dil faktöründen uzak olması neticesinde toplumdan uzak kalmasında etkili olmuştur. Bu nedenle entegrasyonu zor bir hal gelmişlerdir.

Ancak bu nokta da belirtilmelidir ki, Alman insanları tarafından uygulanan yabancı düşmanlığı da entegrasyonda mani teşkil eder olmuştur. Tarihe ve günümüz medyasına yansıyan birçok örnek bu iddiaya açık birer delil niteliğindedir. İslamofobik bir söylem kazanan AfD partisi yapmış olduğu çalışmalarla bahsi geçen bir kısım Alman'ların siyasi arenaya yansımadır. Taraftarlarını arttırarak ilerleyen AfD partisi Almanya'daki sadece Türk'ler için değil farklı ırklara ait göçmenler içinde menfi çalışmalar yapmaktadır. Ancak AfD partisi tarafından yapılan menfi çalışmalar yabancı bir ırka mı yoksa islamofobik bir anlayıştan mı kaynaklandığı farklı bir çalışma konusudur. Bununla birlikte Türk göçmenlerin maruz kalmış oldukları yabancı düşmanlığı Alman toplumu içerisinde de huzur ve barış ortamını bozmaktadır. Bu bağlamda yabancı düşmanlığının toplumda minimize etmek veya tamamen uzaklaştırmak için birtakım yaptırımlar gerekmektedir. Buna göre;

1. Almanya'nın kültürel farklılıklardan meydana gelen yabancı düşmanlığı sorununu çözmede samimi ve kalıcı bir politika uygulamalıdır. Kalıcı olmayan çözümler üretmek bu konuyu gelecek kuşaklar için daha çetin içerisinden çıkılması zor bir hale sokacaktır. Zaten günümüz Almanya'sında Türk göçmenlerde entegrasyon sorunun görünmesinin bir nedeni de ertelenen göçmen yasalarıdır.
2. Dil, din, ırk ve kültürel farklılıklarına bakılmaksızın göçmen insan olmanın vermiş olduğu tabii haklar çerçevesinde ele alınmalıdır.
3. Toplumsal barış ve huzurun bireyin menfaat ve çıkarlarının üzerinde olduğu göz önünde bulundurularak yaşanan yabancı düşmanlığında taraflar hukuki yaptırımlara ağır bir biçimde maruz kalmalıdır. Bu konudaki yasanın temel gayesinin caydırıcı olabilmesi oldukça önemlidir. Zira bu konuda verilecek cezanın ağırlığına değil *yabancı*

düşmanlığının daha cezadan çok ağır bir fiil olduğu yönünde kamusal bir bilinç oluşturulmalıdır. Ta ki ev sahibi olan vatandaş cezadan evvel fiilin olumsuzluğunu benimseyebilsin.

4. Üçüncü madde ile bağlantılı olarak günümüz dünyasında etkili olan medyatik araçlar (TV, Gazete, Dergi vb.) ve internet ile onun ürünü olan sosyal medya iyi bir surette takip edilmelidir. Göçmen aleyhinde algı operasyonlarının oluşmasına fırsat verilmemelidir. Medyatik unsurlar kullanılarak göçmenlere bakış açısı ılımanlaştırılıp bu konuda entegrasyon faaliyetleri daha etkili ilerleyebilecektir.
5. Bilhassa Türk'lere karşı uygulanacak entegrasyon politikalarında daha fazla hassas olunmalıdır. Zira Avrupa ile ortak kara parçasını dahi paylaşmayan, birbirlerinden çok uzak kültürel değerlere sahip Alman ve Türk'lerin entegrasyon süreçleri elbette kolay olmayacaktır. Yabancı düşmanlığının islamofobik söylemler ile birlikte Türk göçmenlere karşı uygulanması uyum sürecini doğrudan ve derinden baltalayacaktır. Bu konuda her iki toplumunda kırmızı çizgilere sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal refahı bozmamak kaydıyla kişilerin farklı din ve düşünceleri benimsemeleri bireysel bir meseledir.

Bu bağlamda düşünce ve fikir özgürlüğüne sahip olan Avrupa ve onun kurucu üyelerinden olan Almanya'nın Reform ve Rönesans dönemlerini bir kez daha hatırlamalıdır.
6. Şayet alınan tedbirlere rağmen göçmen uyum politikalarını sekteye uğratan ister sonradan vatandaşlık almaya hak kazanan göçmen ister ev sahibi vatandaş olsun vatandaşlığının gerektirdiği hak ve hukuktan aşamalı bir surette mahrum kalacağı bilincinde olmalıdır. Zira esas olan toplumsal refah ve barış ortamının tesis etmektir. Bu bağlamda bireyler bu müessesinin bir parçası olduğu ve olası bir parçalanmada zarar göreceğini idrak etmelidir.
7. Konuya dair verilebilecek en son tavsiye mahiyetinde bir görüş ise doğrudan Federal Almanya Hükümetine yöneliktir. Bazen olur ki devletler içerisinde bulunduğu kriz

ortamını fırsata çevirerek başarılarla imza atmayı başarabilirler. Almanya'nın da hali hazırda sahip olduğu Türk göçmen kitlesi böyle bir fırsat vesilesidir. Almanya'nın yaşlı nüfusunun giderek arttığı bilinen bir gerçektir.

Sahip olduğu genç nüfus sayısı giderek azalmaktadır. Bir diğer taraftan ise sahip olduğu Türk göçmenler gerek genç bir nüfusu oluşturması ve gerekse günümüzde artık dördüncü kuşağa ulaşmaları Almanya için değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak görülmektedir. Üçüncü ve dördüncü kuşak için Almanya adeta anavatan haline gelmiştir ve gelmektedir. Sahip oldukları kültürel değerlere hoşgörü politikasıyla yaklaşılması neticesinde uyum sürecinin sağlıklı işlediği ve topluma kazandırılacak kinetik bir nüfus gücü olduğu anlaşılabilecektir. Zira nüfus kontrollü ve bilinçli olmak kaydıyla bir devlet için doğrudan potansiyel bir güç demektir.

Her ne kadar Afd partisi '*Çeşitlilik mi? Zaten bizde var*' sloganıyla *göçmene ihtiyaç olmadığını, gerekli olan nüfus problemini kendi içimizde çözebiliriz* şeklinde belirtse de gerek istatistikler ve gerekse imzalanan göçmen işçi anlaşmaları öyle olmadığını göstermektedir. Zira İkinci Dünya harbinden çıkan Almanya kaybetmiş olduğu genç kuşağa olan ihtiyacını kendi içerisinde karşılayamadığı için işçi göçü anlaşmalarını imzalamak durumunda kalmıştır. Şayet yaşlı nüfusta artış devam eder genç nüfusta azalma görülürse bu durumun tekrarı kaçınılmazdır. Ancak burada belirtilmelidir ki entegrasyon politikalarının asimilasyon politikası ile kırmızı ve net çizgilerle ayrılması gerekmektedir. Birinci maddede de bahsedildiği üzere Almanya uyum sürecinde kalıcı çözümler ile soruna yaklaşmalıdır. Bu konuda geri dönüşü teşvik amaçlı maddi desteklerde bulunmanın aksine hali hazırda olan nüfus gücünden istifadeyi arttırmak için ev sahipliği yaptığı Türk göçmenlere hoşgörü anlayışını daha samimi bir tutumla ortaya koymalıdır. Ta ki Türk göçmenler ikamet ettikleri Almanya toprakları için kinetik bir güç haline gelebilsin.

Tüm bunların yanı sıra Türk'lerin Alman ekonomisine olan katkıları göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. İşçi olarak ağır işlerde çalıştırılmak üzere Almanya'ya gönderilen işçiler günümüzde birçok Alman'a iş imkânı sağlar hale gelmiştir. Kültürel unsurlarını korumak gayesiyle bir araya gelen Türk'ler bu konuda dernekler, camiler, kültürel mekânlar açarak birlik ve beraberliğini kuvvetlendirmişlerdir. Bu beraberlik çerçevesinde Almanya'da çalışma sahalarını arttırmış mahallî olarak açmış oldukları küçük işletmeler günümüzde kurumsal kimlikler kazanmıştır. ATİAD (Avrupa Türk İş Adamları Derneği) gibi küresel vizyonlu dernekler kurarak sadece Alman ekonomisine değil anavatanları olan Türkiye'ye de döviz girdisi sağlayarak ekonomik gelişime katkıda bulunmuşlardır.

Türk'lerin bitmeyen bu yolculuğuna dair yazılacak cümleler ve söylenecek sözler çoktur. Zahirde işçi göçü olarak görülen bu hareketlilik zamanla farklı hikmetleri ve neticeleri barındıran bir süreç olduğu görülmüş ve görülmeye devam edileceği şüphesizdir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. ve Kemiksiz, N. (1986) Türk Dış Göçünün 24 Yıllık Bilimsel Bilançosu, 1960-1984,Yorumlu Bibliyografya, Ankara, Ss.1-57

Abadan-Unat, N. (1976) Turkish Migration to Europe, 1960-1975: A Balance Sheet Of Achievements and Failures, s. 1-44.

Aksoy E. (2010) Almanya'da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları Ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Aralık, Ss.7-38

Apak, S. , Aytaç, A. ve Oğuzhan, A. (2001). Kentleşme Göç ve Yoksulluk. 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Kasım Ayı, ODTÜ, Ankara.

Aras İ. ve Sağıroğlu A. (2018) Almanya İçin Alternatif Partisi'nin (AfD) Göç Karşıtlığı, Uluslararası Toplumsal ve İktisadi Araştırmalar Kongresi: Ortadoğu'da Göç Hareketleri ve Değişen Dinamikler, 10-12 Mayıs, Nevşehir.

Atalay, İ. (2011) Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği Kitabı, 8.baskı, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri

Aydemir, M. (2017) Almanya'daki Türkler ve Ben Haselau / Deutschland, ss.312, Baskı:2, ISBN:3743182351

Aydın, G. (2016) Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Düzensiz Göç ile Mücadelede Devletlerin Yetki ve Uygulamaları, GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, Cilt: 2 • Sayı: 2 • Temmuz-Aralık, ss.120-211

Balci, Y. (1995) Geçmişten Geleceğe Çalışma İlişkileri, Mayıs-Temmuz 1995,s.7, İstanbul

Balcı Akkova, S. (2004) "Ergene Havzasında Şehirler ve Şehirleşme", Sosyoloji Dergisi, cilt.3, ss.29-52

Başkur, İ.(2009) Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:12, Ss.81-94

Barkın, E. (2014) 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi, s.338-340, Ankara

Belge, R. (2016) Bir Beşeri Coğrafyacı Olarak İbn Haldun, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.446-448, İstanbul

Bilçen, S. (2010) AB'de Önemli Bir Adım Lizbon Antlaşması, TBMM Dış ilişkiler ve Protokol Müdürlüğü, s.2-8

Bingöl, A.S. (2006) Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları Ve Uygulamaları, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal Ve Tarihi Temelleri Yüksek Lisans Tezi, Ankara. S.47

Bolayır, C. (2000) Amsterdam Antlaşması, 'Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları' İktisadi Kalkınma Vakfı Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ss.168, İstanbul, S.18

Bulgun, M. (2007) Uyum Sürecinde Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya (NRW) Eyaletinde Türk Çocuklarının Eğitimdeki Konumu ve Türk Müziğinin Liselerdeki Yeri, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ss.131-144

Canpolat, H. (2015) Küresel Göç ve Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Atılım Üniversitesi, s.37-40

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz, sayı:17, s.71

Çakır S. (2008) İnsan-Kültür ve Toplum Yazıları, Fakülte Kitabevi Yayınları, s. 131-132, Isparta.

Çakır S. (2011) SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme, s. 129-142, 28-29-30 Mayıs 2010'da Balıkesir Üniversitesi'nde yapılan Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

Çelik, L. (2012) Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2012, Sayı:7, S.147-150

Çetin, T. ve Ercan, L. (2008) Yurt Dışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt: VIII, Sayı 2, Sayfa: 65-80

Doğan, S. (1988) Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Problemleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, M. (2013) Nüfus Politikalarının Dünyada Ve Türkiye'de Uygulanma Süreçleri, Her Yönüyle Dernekler Dergisi, Üç Aylık Sektörel Dergi / Yerel- Süreli Dergi Sayı 23

Demirel, B.A. (2004) Doğu'da Göçün Temelleri, Yıl:3, Sayı:14, s.7, Ankara

Deniz, E. ve Özcan, E. (2001) Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme Gazi Üniversitesi, İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, s.202

Demiryürek, İ. (2012) Ankara Almanya Entegrasyon Politikası Ve Hamburg Örneği, Uzmanlık Tezi, Kasım, Ss. 1-104, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Dişbudak, C. (2003) Uluslararası Göç, Ulus-Ötesi Girişimcilik ve Çorum'un Anadolu Kaplamı Haline Gelmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.34, Ankara

Düvell, F. (2011) AB'deki Düzensiz Göçmenliğe Giriş ve düzensiz göçmenlikten çıkış yolları: Karşılaştırmalı bir analiz, Avrupa Göç ve Hukuk Dergisi, cilt: 13, No:3, s.245-250

Ertan, B. (2002) Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, İstanbul

Erder, S. (2006) Refah Toplumunda Getto, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.82, İstanbul

Erker, T. (1967). Dış Ülkelere İşgücü Akımı ve İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, s.85-87

Gençoğlu, A.Y. (2012) Emek ve toplum, Kapitalizmin Temel Nitelikleri Açısından Emegin Konumu, HAK-İŞ Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi, Cilt: 1, Yıl: 1, Sayı: 1, ISSN: 2147-3668

Güngör, V. (1993) Türkiye ve Batı Avrupa Türkleri, Arayış ve İslam, Y.7, s.7, Ss.17-20

Güllüpnar, F.(2012) Eşitsizlik Ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Vatandaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz, Ankara Üniversitesi, Sbf Dergisi,Cilt 67, No. 1, 2012, S. 81-109

Güllüpnar, F. (2012) Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi-Sosyoloji Bölümü,Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, s.5-103

Güllüpnar F. (2014) Almanya’da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi:Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine, Politics of Migration and Tragedy of Turkish Migrants in Germany: On Citizenship, Rights and Inequalities ,Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Vol.: 14 - Sayı/No: 1, Ss.1-16

Gündoğar, H. (2012) Almanya’da Göçmen Dillerine Yönelik Politikalar Ve Bu Politikaların Türklerin Sosyal Yaşamına Etkisi ,T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Kasım 2012,Ss.1-138 Ankara

Günay, E. , Atılgan D. ve Serin E. , (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 37-60

Güvenç B. (1972) İnsan ve Kültür, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara

Göksu T. (2000) İşçilikten Vatandaşlığa: Almanya’daki Türkler, Özen Yayıncılık, ISBN: 975-97023-4-7, Ankara

Hermann, H. (1993) Yabancı İstihdamının Nedenleri ve Gelişimi, Siyasi Eğitim Bilgileri /Ursachen und Entwicklung Der Ausländerbeschäftigung, Informationen Zur Politischen Bildung, No: 237

İMKANDER (İnsanı Mudafaa ve Kardeşlik Derneği), (2017). Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Faciaları Hakkında “MÜLTECİ ÖLÜMLERİ RAPORU” 1 OCAK - 31 ARALIK 2016 TARİHLERİ ARASINDA YAŞANAN OLAYLAR “ No:8, Mart

IOM (İnternational Organization For Migration; Uluslararası Göç Örgütü), Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, No; 18, s.22

İbn-i Haldun (2013) Mukaddime I, Baskı 9, Çev. Uludağ, S. ,Dergâh Yayınları, İstanbul.

İçli, G. (2001) C.Ü. Küreselleşme ve Kültür, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Cilt: 25, No: 2, 163-172

İltica Ve Göç Mevzuatı, (2005) Bu Kitap, Bmmyk Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı’nın İşbirliği ile, İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi Kapsamında Yayınlanmıştır. Şubat Ayı, İltica Ve Göç Mevzuatı Isbn-975-6964-05-7 Ankara s.208-210

Kaya, A. (2017) Avrupa’da Popülist Sağın Yükselişi: Çeşitlilik ve Birlik İçerisinde Kaybolmak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Ss.1-25

Kaya, A. (2001) *Sicher in Kreuzberg Constructing Diasporas: Turkish Hip-Hop Youth in Berlin*, Bielefeld: Transcript Verlag.

Kazcynski, T. (1996) *Sanayi Toplumu ve Geleceği*, Kaos Yayınları, s.2-5, İstanbul

Koçak O. Ve Gündüz R. (2007) *Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi*, S.68, Yıl:7, Sayı:12,

Kırmızı, B.(2016) *Göçmen Türklerin Almanya’da Yaşadığı Sorunların Dünyü Ve Bugünü*, s.146-156 (Bu Çalışma “XIII. Internationaler Türkischer Germanistik Kongress “Zukunftsperspektiven Der Germanistik”, Akdeniz Üniversitesi, 11 – 14 Mayıs 2016 Antalya” Kongresinde Bildiri Olarak Sunulmuştur)

Kılınç, İ. ve Akman, A. (2010) *AB’de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB Sürecinde Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları*, Türk İdare Dergisi, Sayı:467, Haziran, s.11

Kula, S. ve Çakar, B. (2015) *Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki*, Bartın Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 12, s.194-197

Lodge, J. Ve Bayburtlu, M. (2002) *Avrupa Birliği'nin Adalet Ve İçişleri Alanındaki Müktesebatı ve Türkiye'nin Uyumuna*, KV Yayınları, İstanbul, s.13-15

Lindstrom, C. (2006) “European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice?” in *Migration, Immigration and Social Policy*, Ed: Catherine Jones Finer, (MA, Oxford, Carlton Victoria: Blackwell Publishing), p.14

Mahiroğulları, Y. (2005) *Endüstri Devrimi Sonrasında Emegın İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar*, Sosyoloji Konferansları, s. 41-53

Messina, A. (2007). *İkinci Dünya Svaşı Sonrası Batı Avrupa’ya Göç Mantığı ve Politikaları*, The Logics and Politics of Post WWII Migration to Western Europe, Cambridge Üniversitesi, s.3

Mutluer, M. (2003) *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması: Denizli Tavas, Çantay Kitabevi, İstanbul

Nakhoul, T.E. (2014) *Uluslararası İşgücü Göçü Ve Türkiye Uzmanlık Tezi*, Eylül, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara

Odmalm, P. (June 2009) *Turkish Organizations İn Europe: How National Contexts Provide Different Avenues For Participation*, Turkish Studies, 10/2, s.149-163.

Oğurlu, E. (2008) *T.C. Türk İşbirliği Ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Türk International Cooperation And Development Agency Lizbon Antlaşması’ndan Sonra Avrupa Birliği*, Avrasya Etüdleri, s. 7-33, İstanbul

Oner, S. (2014) *Turkish Community İn Germany And The Role of Turkish Community Organisations*, Bahçeşehir University Department of EU Studies, Turkey

Ortaylı, İ. (2005) Genel Göç Olgusu, Uluslararası Göç Sempozyumu, s.19, İstanbul

ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), (2012). Uluslar arası Karadeniz / The Black Sea International, Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Rapor no: 22, Haziran, s.13

Özerim, G. (2014) Avrupa'da Göç Politikalarının Ulus üstüleşmesi Ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi? , Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, S.22-125

Peköz, M. (2002) Avrupa Birliği'nde Göçmenler, Gün Yayıncılık, ISBN:975858104, İstanbul.

Pelin, S. (2015) Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu, Doktora Tezi, s.211

Rubel, P.G. ve Rosman A. (1998) The Tapestry Of Culture: An Introduction To Cultural Anthropology, Boston: Mcgrawhill. p.301

Rommel I. (2017) We are the People, Refugee Crisis and the Drag-Effects of Social Habitus in German Society, Historical Social Research / Historische Sozialforschung, 42(4), p.133-154

Safran, W. (1991) "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return." Diaspora 1, No. 1 (Spring): 83-99.

Serdar, O. ve Savuk, F. (2014) EMEK-TEKNOLOJİ-İŞSİZLİK İLİŞKİSİ ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, Mayıs-Ağustos 2014, Sayfa: 9-24 SEYYAR, A. (1999). Çifte Vatandaşlık Hakkının Yerine Asimilasyon, Dünya Yayıncılık

Sertkaya Doğan, Ö. (2009) Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Silivri (A Case Study Population Geography: Silivri), Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 20, Temmuz - 2009, Ss. 1-19 İstanbul – Issn:1303-2429

Sertkaya Doğan, Ö.(2013) Growth of Population And Population Policies Implemented in Turkey Between 1965 And 2014 (1965 ve 2014 Arası Artan Nüfus ve Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikaları), International Journal Of Science And Research (IJSR) ISSN (Online): 2319-7064 Index Copernicus Value (2013): 6.14, Impact Factor (2013): 4.438

Sertkaya Doğan, Ö.(2015) International Journal of Liberal Arts and Social Science ISSN: 2307-924X, Population Movements In Turkey: International Migrations (Türkiye'de Nüfus Hareketleri: Uluslararası Göçler), International Journal of Liberal Arts and Social Science Vol. 3 No. 3 March

Sertkaya Doğan, Ö.(2018) Demographic Change In Turkey With Geographical Perspective And 2075 Population Projection, Bu Çalışma G.Ü. BAP Birimi Tarafından 20108 No’lu Araştırma Projesi Olarak Desteklenmiştir, Ss.837-852, Tarihten İzler

Seyyar, A. (1999) Çifte Vatandaşlık Hakkının Yerine Asimilasyon, Dünya Yayıncılık

Soyupek, Y. Ve Demir, O.Ö. (2015). Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye İlkeler, Çıkarlar ve Kaygılar, Global Analiz 6, Aralık Ayı, Global Politika ve Strateji Kuruluşu, s.25-30

Schierup, C.(2006) Göç, Vatandaşlık ve Avrupa Refah Devleti: Avrupa İkilemi / Migration, Citizenship, And the European Welfare State: A European Dilemma, Oxford: Oxford Üniversitesi, s. 37

Stark, O. ve Bloom, D.E. (1985) Yeni İşçi Göçü Ekonomisi / The New Economics of Labor Migration, The American Economic Review/ Amerikan Ekonomi İncelemesi, s. 175

Şahin, V. (2011) Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekan: ‘Sinekli Bakkal’ Romanında Yapı ve İzlek. Cilt: 6 s. 1549-1580, Ankara

Şen, F.(1989) Problems and Integration Constraints of Turkish Migrants in the Federal Republic of Germany, World Employment Program (WEP) Working Paper, November 1989, ILO, Geneva: ILO

Şen, F. (1993) 32 Yıllık Göçün Hikâyesi: Federal Almanya’da Türkler; Misafir İşçilikten Türk Azınlığa, s.4-7, Essen: Türkiye Araştırmalar Merkezi.

Yaprak, Ş. (2013) Uluslararası Emek Göçü Bağlamında Almanya’ya Türk İşgücü Göçü ve Sosyo-Ekonomik Etkileri / Turkish Labor Migration To Germany And Its Socio-Economic Impacts in The Context of International Labor Migration, s.862-865, International Conference on Eurasian Economies

TCBB, (1999) “F.Almanya’da Yaşayan Türk Vatandaşlarının Konumu ve Sorunları”, TC Bonn Büyükelçiliği Sanal Konsolosluk, İstatistiki Bilgiler/ Bilgi Notları, Konsolosluk tarafından “Federal Almanya’da Türkler” (TAM, Haziran 1997) adlı kaynakta derlenmiştir.

Tekin, U. (2007) Avrupa’ya Göç ve Türkiye, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 37, Ekim, s.47

Tınç, M.R.(2014) 1963 Ankara Anlaşması Ve Schengen Anlaşması: Türk Vatandaşlarının Vizesiz Dolaşım Hakkı, Yıl:5, Sayı:19, Ekim Ayı, S.212

Topcuoğlu, R.A. (2016) Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 34, s. 10-11

Toksöz, G. (2006) Uluslar Arası Emek Göçü, Göç Çalışmaları 5, ISBN 975-6176-45-8, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Ss. 1-273

Turan, Y. Şaşkın, O. (2017) AB'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri Kabul ve Güvenli Üçüncü Ülke Tartışmaları, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Şubat Ayı, Cilt:3, Sayı 1 S.48-53

Turan, K. (1992) Almanya'da Türk Olmak: Federal Almanya'da Yaşayan II. Kuşak Türklerin Sosyallaşması ve Kültür Değişmesi, İstanbul: Söner Kit.

Tümerterkin, E. Özgüç, N. (2017) Beşeri Coğrafya, (İnsan, Kültür, Mekan), Çantay Kitabevi, Baskı: 17, İstanbul.

Ünalan, Ş. (2005) Dil ve Kültür, Baskı:3, Nobel Yayınevi, Ankara

Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Ankara.

Yıldırımöğlu, H.(2005) Uluslararası Emek Göçü, Kamu İş Dergisi,Cilt:8,Sayı:1,s.2-10

Yılmaz, A. (2003) Edirne'den Gelişmiş Ülkelere Gitme Teşebbüsünde Bulunan Transit Göçmenler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü.

Yılmaz, A. (2014) Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume:(Cilt) 9/2, Page (Sayfa) 1685-1704, Ankara

Wallerstein, I.(1995) Kapitalist Dünya Ekonomisinde Hane Yapıları ve Emek Göçü Oluşumu, İrk Ulus Sınıf, s.134-135 (der. Balibar, E. ve Wallerstein, I), İstanbul